

p-ISSN 0033-202X
e-ISSN 2545-2487

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

WYDZIAŁ DZIENNIKARSTWA, INFORMACJI I BIBLIOLOGII
UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO

przeгляд biblioteczny

Rok założenia 1927

ROCZNIK	89
<hr/>	
zeszyt	1

Warszawa 2021

RADA REDAKCYJNA

Ewa Głowacka – przewodnicząca (IBLiK, UMK), Mariola Antczak (KliB, UŁ),
Shifra Baruchson-Arbib (Bar-Ilan University, Israel),
Jolanta Chwastyk-Kowalczyk (KDiKS, UJK), Artur Jazdon (UAM),
Maria Juda (INoK, UMCS), Bożena Koredczuk (IINiB, UWŕ),
Dariusz Kuźmina (WDIB, UW), Tomasz Makowski (BN),
Krystyna Matusiak (University of Denver, USA), Maria Próchnicka (KISI, UJ),
Barbara Sosińska-Kalata (WDIB, UW), Anna Tokarska (INoK, UŚ),
Katalin Varga (National Educational Library and Museum, Hungary),
Grażyna Wrona (INoI, UP), Maja Žumer (University of Ljubljana, Slovenia).

**Dofinansowano ze środków Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii
Uniwersytetu Warszawskiego**

REDAKCJA

Elżbieta Barbara ZYBERT – redaktor naczelna
Dorota GRABOWSKA – sekretarz redakcji
Dariusz GRYGROWSKI – redaktor tematyczny
Anna WOŁODKO – redaktor językowy
Anna GRZECZNOWSKA – redaktor statystyczny

Anna LIS – redakcja techniczna i korekta
Agnieszka KASPRZYK – tłumaczenie na język angielski

Adres redakcji i wydawcy:
Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7
tel.: (+48 22) 827-52-96
e-mail: przeglad.biblioteczny@uw.edu.pl

Niniejsza wersja papierowa jest pierwotną wersją czasopisma

*„Przegląd Biblioteczny” jest wykazywany w Europejskim Indeksie Referencyjnym ERIH+,
a zawartość kwartalnika indeksowana jest w bazach:
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities,
Pol-Index i Polska Bibliografia Bibliologiczna.*

Pełne teksty roczników 1927-2020 dostępne są
w Archiwum Cyfrowym SBP: www.ac.sbp.pl
oraz w Mediatece Wydziału Dziennikarstwa,
Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego:
medioteka.uw.edu.pl

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Rocznik 89

2021

zeszyt 1

Kwartalnik „Przegląd Biblioteczny” jest wykazywany na liście czasopism punktowanych Ministerstwa Edukacji i Nauki z liczbą 40 punktów

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

**Ministerstwo
Kultury
Dziedzictwa
Narodowego
i Sportu.**

TREŚĆ

ARTYKUŁY

- JADWIGA SADOWSKA: Polska retrospektywna bibliografia narodowa jako szczególne dziedzictwo bibliograficzne..... 5
- MAŁGORZATA GÓRALSKA: Wykorzystanie danych z serwisów społecznościowych LibraryThing, Goodreads i Anobii w badaniach naukowych w latach 2006-2019..... 23
- GRZEGORZ GMITEREK: Wykorzystanie serwisu Facebook przez polskie biblioteki uniwersyteckie w czasie ich zamknięcia spowodowanego pandemią COVID-19. Analiza porównawcza udostępnianych postów 41
- KIEU KIM ANH: School Libraries in Vietnam: Diagnosis of Current Status and Challenges for the Future (Biblioteki szkolne w Wietnamie: diagnoza stanu bieżącego, wyzwania)..... 62

ARTYKUŁY RECENZYJNE / RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENNICTWA

- Obecność słowa w Zabrze. Księga jubileuszowa 75 lat Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Jerzego Fusieckiego w Zabrze.* Redakcja Tomasz Iwasiów. Zabrze 2020 (Anna Tokarska)..... 81
- Przegląd piśmiennictwa krajowego (Barbara Koryś) 88
- Z lektur zagranicznych (Jacek Wojciechowski) 93
- Z ŻYCIA SBP 107
- ### WSPOMNIENIA
- Łucja Maciejewska (1949-2020) (Marek Dubiński) 119
- ### WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW
- 127

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Volume 89

2021

Issue 1

„The Library Review” was awarded forty points in the official register of journals
of Ministry of Education and Science

TABLE OF CONTENTS

ARTICLES

JADWIGA SADOWSKA: Polish Retrospective National Bibliography as an Example of Unique Bibliographic Heritage	5
MAŁGORZATA GÓRALSKA: The Use of Data from Librarything, Goodreads and Anobii Social Networking Services for Research Purposes in the Years 2006-2019	23
GRZEGORZ GMITEREK: The Use of Facebook by Polish University Libraries During Covid-19 Lockdown. Comparative Analysis of Library Posts.....	41
KIEU KIM ANH: School Libraries in Vietnam: Diagnosis of Current Status and Challenges for the Future	62

REVIEWS AND LITERATURE SURVEYS

<i>Obecność słowa w Zabrze. Księga jubileuszowa 75 lat Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Jerzego Fusieckiego w Zabrze (Presence of words in Zabrze. 75th anniversary book of Municipal Public Library in Zabrze). Ed. Tomasz Iwasiów. Zabrze 2020 (Anna Tokarska).....</i>	81
Polish literature survey (<i>Barbara Koryś</i>)	88
Foreign publications (<i>Jacek Wojciechowski</i>).....	93
NEWS FROM SBP (POLISH LIBRARIANS ASSOCIATION)	107

OBITUARIES

Łucja Maciejewska (1949-2020) (<i>Marek Dubiński</i>)	119
---	-----

GUIDELINES FOR AUTHORS	131
------------------------------	-----

JADWIGA SADOWSKA
e-mail: jadwigasadowska@o2.pl
ORCID 0000-0001-8794-3201

POLSKA RETROSPEKTYWNA BIBLIOGRAFIA NARODOWA JAKO SZCZEGÓLNE DZIEDZICTWO BIBLIOGRAFICZNE

Jadwiga Sadowska, dr hab., pracownik Biblioteki Narodowej (1974-2007), kierownik Instytutu Bibliograficznego (1993-2007), profesor w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego (2005-2012), profesor Uniwersytetu w Białymstoku (2008-2017). Autorka ponad 300 publikacji z zakresu języków informacyjno-wyszukiwawczych, bibliografii, współczesnego rynku wydawniczego, prasy. Ważniejsze publikacje: *Hasła przedmiotowe w teorii Adama Łysakowskiego i praktyce „Przewodnika Bibliograficznego”* (Warszawa, 2000), *Język haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej: studium analityczno-porównawcze* (Warszawa, 2003), *Książki i czasopisma w Polsce w świetle liczb (1990-2010)* (Białystok; Wilno, 2013), *Prasa na terenie województwa podlaskiego w latach 1944-2012* (Białystok, 2014, współred. i aut.), *Jednodniówki na terenie województwa białostockiego i województw wschodnich (nowogródzkiego, poleskiego, wileńskiego, wołyńskiego) Drugiej Rzeczypospolitej* (Białystok, 2017, współaut.).

SŁOWA KLUCZOWE: *Bibliografia polska* Karola Estreichera. *Bibliografia polska 1901-1939*. Polska retrospektywna bibliografia narodowa. Dziedzictwo bibliograficzne. Narodowe dziedzictwo bibliograficzne. Dziedzictwo dokumentacyjne.

ABSTRAKT: Teza/cel – Retrospektywna bibliografia narodowa jest dobrem kultury, źródłem do historycznych badań księgoznawczych w kraju. Celem artykułu jest propozycja zdefiniowania terminów „dziedzictwo bibliograficzne” i „narodowe dziedzictwo bibliograficzne” w kontekście dziedzictwa dokumentacyjnego i kulturowego. Drugim zagadnieniem jest ukazanie znaczenia retrospektywnych bibliografii piśmiennictwa narodowego, mianowicie *Bibliografii polskiej* Karola Estreichera i *Bibliografii polskiej 1901-1939* jako istotnych elementów

dziedzictwa kulturowego i najważniejszych źródeł do badania historii ruchu wydawniczego w Polsce (statystyka, oferta tytułowa, wydawcy, geografia wydawnicza, aktywność autorska, przekłady piśmiennictwa obcego itp.). Trzecim problemem jest przedstawienie stanu opracowania polskiej retrospektywnej bibliografii narodowej za okres 1901-1939. **Metody badań** – Podstawą była analiza piśmiennictwa dotyczącego narodowych bibliografii retrospektywnych oraz ocena aktualnego stanu prac nad nimi na podstawie sprawozdań i informacji wydawniczych. **Wyniki i wnioski** – Na podstawie przeprowadzonej analizy zaproponowano przyjęcie terminu „dziedzictwo bibliograficzne”, mieszczącego się w zakresie „dziedzictwa dokumentacyjnego”, oraz zaliczenie do „narodowego dziedzictwa bibliograficznego” pomnikowych, czyli najbardziej istotnych dla narodu, nauki i kultury, spisów bibliograficznych (narodowych, dziedzinowych, regionalnych, osobowych), w tym przede wszystkim retrospektywnych bibliografii narodowych: *Bibliografii polskiej* Karola Estreichera i *Bibliografii polskiej 1901-1939*. Uznano za konieczne zintensyfikowanie w Bibliotece Narodowej prac nad bibliografią piśmiennictwa narodowego za okres 1901-1939. Zaproponowano podjęcie starań o włączenie *Bibliografii polskiej* Estreichera wraz z jej dokumentacją na Polską Listę Krajową Programu UNESCO „Pamięć Świata”.

Wyrażenie (określenie) „dziedzictwo bibliograficzne” jest nowe i do tej pory w zasadzie nieużywane nawet w znaczeniu potocznym. Uważam je jednak za trafne i warte upowszechnienia, także przez analogię do takich wyrażeń, jak „dziedzictwo kulturowe”, „dziedzictwo dokumentacyjne”, „dziedzictwo literackie” czy „dziedzictwo historyczne”.

Wyrażenie „dziedzictwo bibliograficzne” chyba po raz pierwszy pojawia się bezpośrednio w tytule artykułu Alicji Matczuk pt. „*Ocalić od zapomnienia*” – *ochrona dziedzictwa bibliograficznego w okresie okupacji* (Matczuk, 2018). Autorka opisała losy wielu spisów bibliograficznych dziedzinowych, regionalnych, narodowych, które zostały zniszczone w czasie II wojny światowej. Jedną z najpoważniejszych strat była kartoteka bibliografii narodowej za lata 1901-1925, tworzona przez Jana Muszkowskiego, licząca 125 tys. opisów, spłonęły też kartoteka i rękopis bibliografii Józefa Ignacego Kraszewskiego (opracowana przez Wiktora Hahna), bibliografia Henryka Sienkiewicza (opracowana przez Stefana Dembego) i wiele innych. Interesujący fragment dotyczy wojennych losów *Bibliografii polskiej* Karola Estreichera, którą na szczęście udało się ukryć rodzinie. A. Matczuk słusznie uznaje zbiory (spisy, kartoteki) bibliograficzne latami gromadzone i żmudnie opracowywane, dokumentujące stan piśmiennictwa narodowego, dziedzinowego, regionalnego czy osobowego, które tworzyli nasi przodkowie za dziedzictwo bibliograficzne. Mamy obowiązek zachować je, udostępnić i przekazać następnym pokoleniom.

Przedmiotem przedstawionego tekstu jest rozważenie znaczenia i zakresu wyrażeń „dziedzictwo bibliograficzne” i „narodowe dziedzictwo bibliograficzne” w kontekście „dziedzictwa kulturowego” i „dziedzictwa dokumentacyjnego”. Drugim zagadnieniem jest znaczenie retrospektywnej bibliografii narodowej jako źródła do badań kulturowych (aktywność

autorska, oferta tytułowa, statystyka wydawnicza, wydawcy, miejsca wydania, przekłady, serie itp.). Trzecią sprawą jest odpowiedzialność za narodowe dziedzictwo bibliograficzne na przykładzie bibliografii retrospektywnej – *Bibliografii polskiej* Estreichera i *Bibliografii polskiej 1901-1939*. Celem artykułu jest zwrócenie uwagi na wartość narodowego dziedzictwa bibliograficznego jako dobra kultury i jego znaczenie w historycznych badaniach księgoznawczych.

DZIEDZICTWO KULTUROWE – DZIEDZICTWO DOKUMENTACYJNE – DZIEDZICTWO BIBLIOGRAFICZNE – NARODOWE DZIEDZICTWO BIBLIOGRAFICZNE

Dziedzictwo, to spadek, spuścizna, coś, co zostawili nam nasi przodkowie, coś ważnego, co powinniśmy chronić, zachować i przekazać następnym pokoleniom. W *Encyklopedii książki* hasło „dziedzictwo kulturowe” odsyła do hasła „dobra kultury”, za które uznaje się „dobra ruchome lub nieruchome, dawne lub współczesne, które są ważne dla dziedzictwa i rozwoju kulturalnego z racji ich wartości i znaczenia historycznego, artystycznego i naukowego” (Łaskarzewska, 2017, t. 1, s. 505). Jako dobra kultury wymieniane są, obok innych, również te związane z kulturą książki i bibliotekami. Inaczej mówiąc, dziedzictwo kulturowe, to „spadek”, na który składają się szeroko rozumiane dobra duchowe i materialne, ważne z punktu widzenia historii narodu, kraju, ale także mniejszych społeczności, z którymi narody, społeczności regionalne czy lokalne oraz grupy społeczne się identyfikują. Stąd też mówimy o dziedzictwie kulturowym świata, narodu, regionu, ale także o dziedzictwie literackim, archeologicznym, historycznym. W zakresie dziedzictwa kulturalnego zawiera się dziedzictwo dokumentacyjne, odnoszące się do sfery duchowej kultury. Jest ono przedmiotem zainteresowania powstałego w 1992 r. programu UNESCO „Pamięć Świata” (Memory of the World) oraz agend narodowych programu. W informacji wprowadzającej na stronie Polskiego Komitetu ds. UNESCO możemy przeczytać:

„Dziedzictwo dokumentacyjne jest bezcennym świadectwem historii, rozwoju cywilizacyjnego świata, źródłem wiedzy o różnych kulturach i społeczeństwach, archiwum pamięci zbiorowej”. I dalej: „Obejmuje ono różne typy dokumentów, m.in.: dokumenty i kolekcje archiwalne, rękopisy, druki o szczególnej wartości dokumentacyjnej, inskrypcje, dokumenty audiowizualne, zarówno na nośniku analogowym, jak i cyfrowym” (Polski Komitet ds. UNESCO)¹.

¹ Polski Komitet ds. UNESCO. Informacji o Programie UNESCO Pamięć Świata [online], [dostęp: 5.09.2020]. Dostępny w WWW: <<https://unesco.pl/komunikacja-i-informacja/pamiec-swiatea/>>.

Powyższa informacja upoważnia do stwierdzenia, że dziedzictwo dokumentacyjne może mieć znaczenie dla świata, narodu, społeczności regionu czy społeczności lokalnej. Poszczególne kraje zgłaszają do Programu „Pamięć Świata” propozycje, tworząc narodowe programy pamięci i ustalając krajowe listy. Włączone do programu obiekty mają szansę na szczególną ochronę, konserwację, często popartą odpowiednim finansowaniem. Na Międzynarodowej Liście Pamięci Świata znajduje się 17 obiektów dziedzictwa polskiego, w tym: dzieło Mikołaja Kopernika *De revolutionibus orbium coelestium*, rękopisy Fryderyka Chopina, Kodeks supraski, Archiwum Komisji Edukacji Narodowej, Archiwum Instytutu Literackiego w Paryżu². Na polskiej liście krajowej według stanu z 2020 r. znajdują się m.in.: Konstytucja 3 Maja, Kazania świętokrzyskie, Kronika Galla Anonima, autograf *Pana Tadeusza* A. Mickiewicza, autografy Trylogii H. Sienkiewicza, dokumentacja Polskiej Organizacji Wojskowej, archiwum Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, plakaty z okresu wojny bolszewicko-polskiej (1919-1920)³.

Czy bibliografie należą do dziedzictwa dokumentacyjnego? Nie ulega wątpliwości, że tak. Są istotną, specyficzną częścią dziedzictwa dokumentacyjnego w podwójnym tego słowa znaczeniu – jako dokumentacja (archiwum) dorobku piśmienniczego i jako dokumenty same w sobie, czyli bibliografie jako dzieła (obiekty). Czy wszystkie? Zapewne nie, ale na pewno do dziedzictwa dokumentacyjnego powinniśmy zaliczyć retrospektywną bibliografię narodową oraz przynajmniej niektóre retrospektywne bibliografie specjalne (dziedzinowe, regionalne, osobowe). Które? Te, które uznaje się powszechnie za dzieła pomnikowe dla dziedziny czy regionu, dla których stanowią fundament badawczy, a czasem są jedynym potwierdzeniem istnienia niezachowanych do naszych czasów dokumentów.

Czym zatem jest „dziedzictwo bibliograficzne”, jakie cechy można mu przypisać, jak je określić? W szerszym znaczeniu „dziedzictwo bibliograficzne” to ogół opracowań bibliograficznych i spisów bibliograficznych w postaci publikacji, kartotek, zbiorów elektronicznych, ważnych z punktu widzenia historii, kultury i nauki całego narodu lub jego części regionalnych i lokalnych. Mieszczą się tu, jako rodzaje, bibliografia narodowa (retrospektywna i bieżąca wszelkich typów dokumentów), bibliografie dużych regionów, bibliografie dziedzin i zagadnień, bibliografie osób. Czy chcemy tym samym wykluczyć jakieś spisy bibliograficzne, jakieś typy bibliografii? Nie, bo one także mogą mieć dla badaczy istotne zna-

² Polski Komitet ds. UNESCO. Pełny wykaz zob. <https://unesco.pl/komunikacja-i-informacja/pamiec-swiata/> [dostęp: 5.09.2020].

³ Polski Komitet ds. UNESCO. Zob. Polska Lista Krajowa Programu UNESCO Pamięć Świata, <https://www.unesco.pl/komunikacja-i-informacja/pamiec-swiata/polska-lista-krajowa-programu-pamiec-swiata/> [dostęp: 5.09.2020].

czenie, niemniej jednak musimy się zgodzić, że znaczenie wielkich bibliografii dziedzinowych, np. *Bibliografii historii polskiej* Ludwika Finkla, *Literatury polskiej* Gabriela Korbuta (i tzw. Nowego Korbuta), „Polskiej Bibliografii Literackiej” czy *Polskiej bibliografii sztuki 1801-1944* Janiny Wiercińskiej i Marii Liczbińskiej, podobnie jak bibliografii regionalnych o dużych zasięgach chronologicznych, typu *Bibliografia historii Wielkopolski* Andrzeja Wojtkowskiego czy *Bibliografia Lubelszczyzny 1801-1944*, jest zdecydowanie większe i ważniejsze dla rozwoju tych dziedzin i regionów niż bibliografii załącznikowych, zalecających czy wyborowych. W węższym znaczeniu „dziedzictwo bibliograficzne” uznałabym za synonim „narodowego dziedzictwa bibliograficznego”, czyli spisów bibliograficznych, które w powszechnym odbiorze uznaje się za pomnikowe. Takim dziełem jest na pewno *Bibliografia polska* K. Estreichera. Czy zatem, ze względu na jej znaczenie nie powinna się ona znaleźć na Polskiej Liście Krajowej Programu UNESCO wraz z zachowanym jej archiwum? Sądzę, że takie starania należałoby podjąć.

BIBLIOGRAFIA POLSKA KAROLA ESTREICHERA – DZIEŁO POMNIKOWE

Najważniejsza polska retrospektywna bibliografia narodowa, dokumentująca piśmiennictwo od XV do końca XIX w., słusznie uznawana jest za dzieło pomnikowe. Potwierdzali to wybitni historycy i literaturoznawcy. W 1889 r., po ukazaniu się 11 tomów *Bibliografii polskiej*, członkowie Koła Literacko-Artystycznego we Lwowie, m.in. L. Finkel, Roman Pilat, Ludwik Kubala, przygotowali odezwę, w której pisali:

„Czterdzieści lat temu rozpoczął niestrudzony bibliograf, dr Karol Estreicher, żmudną pracę około gromadzenia materiałów do *Bibliografii polskiej*. **Pierwszy tom tego pomnikowego wydawnictwa, jakim dotąd żaden naród poszczycić się nie może** [wyróżn. JS], wyszedł z druku w 1870 roku, a ostatni, zawierający bibliografię XVIII w., w ubiegłym roku. Jeśli zważymy, jak wielkie usługi oddała praca Estreichera piśmiennictwu polskiemu w ogóle, a badaczom jego w szczególności; jeśli uprzytomnimy sobie **wrażenie, jakie poza granicami naszego kraju wywołał ten olbrzymi spis dzieł polskich, świadczący o wielowiekowej naszej cywilizacji** [wyróżn. JS]; jeśli pomyślimy na koniec, że tych kilkudziesięcioletnich trudów zasłużonego pracownika nie wynagrodzono dotąd jak należy, bo Estreicher pracę swoją oddawał ogółowi z zupełną niemal bezinteresownością: to poczujemy się wobec niego dłużnikami, na których ciągle spoczywa nieuiszczony obowiązek spłacenia tego moralnego długu” (Korpała, 1969, s. 166-167).

Dlaczego uważam za konieczne wyodrębnienie bibliografii narodowej, w tym zwłaszcza retrospektywnej, jako szczególnego narodowego dzieła

dziectwa bibliograficznego? Po pierwsze, narodowe spisy bibliograficzne były zawsze czymś ważnym dla narodu, zwłaszcza od momentu pojawienia się piśmiennictwa w językach etnicznych. Już w XVI w. najbardziej cywilizacyjnie rozwinięte kraje Europy (Francja, Niemcy) przystąpiły do spisowania swojego dorobku, widząc w tym świadectwo poziomu kulturalnego narodu, źródło informacji, dokumentację swojej kultury piśmienniczej. Po drugie, narodowe bibliografie retrospektywne stanowią podstawę historycznych badań księgoznawczych, a te z kolei w powiązaniu z wydarzeniami polityczno-historycznymi wzbogacają obraz społeczeństwa w określonym czasie. W XVIII w. w Polsce zabiegał o taki narodowy spis bibliograficzny Józef Andrzej Załuski i w znacznym stopniu stworzył go (*Bibliotheca Polona magna universalis*). Pozostające, niestety, w rękopisie 10-tomowe dzieło w 1794 r. zaborca wywiózł do Petersburga, a zwrócone po wojnie polsko-bolszewickiej 1920 r. i ustaleniach pokoju ryskiego, spłonęło w czasie powstania warszawskiego w 1944 r.

Przypomnijmy też, jak traktował piśmiennictwo narodowe K. Estreicher. W 1865 r. podczas przemówienia w Szkole Głównej w Warszawie mówił: „Znać minione dzieje narodu i pomniki jego umysłowości, jest naszym szczególnym obowiązkiem [...], nie należy zapominać o tem, co nam przeszłość przekazała w spuściznie, ani lekceważyć owocami pracy tych, którzy bądź inaczej, bądź na innem polu pracowali, lub którzy nas poprzedzili [...]. Cokolwiek zeszło na niwie ojczystej, jest dla bibliografa relikwią, a również winno być nią dla nas wszystkich, bo nie godzi się być obojętnym na życie umysłowe narodu” (Estreicher, 2008, s. 247-248).

Bibliografia polska Estreichera służyła badaczom do analiz księgoznawczych i statystycznych. Dokonywał tego sam autor, ale także inni. W 1894 r. podczas zorganizowanej we Lwowie Powszechnej Wystawy Krajowej, prezentowano publikację Stanisława Smolki zatytułowaną *Akademia Umiejętności w Krakowie w latach 1873-1893*, w której na podstawie *Bibliografii polskiej* Estreichera oraz „Przewodnika Bibliograficznego” Władysława Wisłockiego przedstawiono tablice statystyczno-graficzne (opracował je Józef Rutkowski), obrazujące polski ruch wydawniczy w okresie porobiorowym 1794-1893, a także liczbę druków wydanych za granicą (polonika zagraniczne). Bibliografia była dowodem, że mimo stuletniego braku państwowości, naród i kultura polska trwają (Skalska-Zlat, 2005, s. 163-167). Jedną z tablic dotyczyła ruchu wydawniczego w poszczególnych miastach i regionach Polski. O tej tablicy autorka pisała: „[...] przedstawiona przez Smolkę analiza porównawcza ukazująca dokonania poszczególnych miast i dzielnic Polski na szerokim tle politycznym może do dzisiaj służyć za wzór poprawnego wnioskowania naukometrycznego” (Skalska-Zlat, 2005, s. 167). Na ten aspekt *Bibliografii polskiej* Estreichera zwracał uwagę Witold Nowodworski, stwierdzając: „Wykładnikiem rozwoju kultury narodu jest ruch piśmienniczy. Bibliografia, notując

każdy jego przejaw, dostarcza podstawy do ścisłych obliczeń statystycznych, będących miarą dorobku, jaki wnosił naród do skarbnicy kultury powszechnej” (Nowodworski, 1964, s. 82). O znaczeniu *Bibliografii polskiej* dla badań statystycznych ruchu wydawniczego z historycznego punktu widzenia pisała też Maria Czarnowska, autorka opracowania o ruchu wydawniczym w Polsce w okresie od XVI w. do lat 60. XX w. (Czarnowska, 1967, s. 37-41). Z kolei Maria Zychowiczowa podkreślała rolę tej bibliografii w badaniach nad starymi drukami: „Od momentu opublikowania *Bibliografia polska* była podstawą do przygotowywania wszelkich opracowań i zestawień dotyczących starych druków, do niej także obecnie odwołują się wszyscy pracujący z dawną książką. Znajduje to szczególnie wyraz m.in. w jasnym dla każdego starodruicznika «Estreicher nie notuje», pojawiającym się w adnotacjach starych druków” (Zychowiczowa, 2009, s. 199).

Bibliografię tę uznaje się za „najwspanialszą i najpełniejszą” realizację koncepcji bibliografii narodowej retrospektywnej jako „dokumentacji «ogólnego dorobku kulturalnego narodu i jego związków z innymi krajami»” (Dembowska, 1964, s. 101). To wspólna myśl wybitnych znawczyń bibliografii Alodii Kaweckiej-Gryczowej i Marii Dembowskiej. Niewątpliwie podpisałoby się pod nią wielu świątłych pracowników nauki, nie tylko historyków czy literaturoznawców.

Bibliografia polska K. Estreichera, to nie tylko spis bibliograficzny, ale także koncepcja bibliografii narodowej (tzw. koncepcja estreicherowska), która miała wpływ na założenia bibliografii polskiej 1901-1925 J. Muszkowskiego oraz bibliografii polskiej 1901-1939, a także na międzywojenny „Urządowy Wykaz Druków”. Sprowadzała się ona do jak najpełniejszej rejestracji poloników krajowych i zagranicznych z uwzględnieniem kryteriów etnicznych i terytorialnych.

Bibliografia polska Estreichera miała wiele uzupełnień „druków nieznanych Estreicherowi”, zgłaszanych przez bibliografów z dużych bibliotek. Było to możliwe, ponieważ każdy bibliograf mógł porównać wydrukowane dzieło Estreichera z katalogiem swojej biblioteki czy innej bibliografii. A. Kawecka-Gryczowa wskazywała, że tylko od połowy lat 50. do końca lat 60. XX w. ukazało się 11 uzupełnień „dodatków do Estreichera”, pochodzących z Bibliotek: Ossolineum i Uniwersyteckiej we Wrocławiu, Uniwersyteckiej w Toruniu, Miejskiej Biblioteki Gdańskiej (Biblioteka PAN w Gdańsku) oraz Biblioteki Śląskiej w Katowicach. Zawierały one w sumie 1646 opisów (Kawecka-Gryczowa, 1970, s. 195-196). Trzeba też pamiętać, że uzupełnienia *Bibliografii polskiej* ukazywały się już w okresie międzywojennym oraz wcześniejszym, choć autorka zwraca uwagę, że znaczna część „nieznanych Estreicherowi” druków nie stanowi bynajmniej „extra rzadkości”, ale powtarza się w wielu publikowanych uzupełnieniach (Kawecka-Gryczowa, 1970, s. 215-217).

Mimo różnorodnych uwag i zastrzeżeń *Bibliografia polska* jest przedmiotem stałego zainteresowania, uzupełniania, badania, dostosowywania do zmian i możliwości technologicznych. W 1954 r. z inicjatywy K. Estreichera, wnuka, powstał na Uniwersytecie Jagiellońskim Zakład Bibliografii Polskiej im. Karola Estreichera (obecnie: Centrum Badawcze Bibliografii Polskiej Estreicherów). Jednym z jego zadań jest udostępnienie *Bibliografii* w postaci bazy danych. Od kilku lat odbywa się to w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki (finansowane w latach 2012-2016 i obecnie 2017-2022)⁴.

Inne były losy „kontynuacji Estreichera”, tj. bibliografii polskiej za okres 1901-1939, nad którą prace rozpoczęto ponad 100 lat temu i nie wiadomo, kiedy się one zakończą. Od 70 lat zajmuje się tą bibliografią Biblioteka Narodowa.

LOSZY BIBLIOGRAFII NARODOWEJ ZA LATA 1901-1939

Bibliografia polska 1901-1939, potocznie nazywana jest „kontynuacją Estreichera”, tj. kontynuacją *Bibliografii polskiej* K. Estreichera. To określenie ma swoje uzasadnienie historyczne i metodologiczne, zasygnalizowane już w jednakowo brzmiących tytułach (*Bibliografia polska*), w kontynuacji zasięgu chronologicznego (od 1901 r.), ale także w ogólnej koncepcji doboru materiałów (rejestracja poloników krajowych i zagranicznych, choć bez uwzględniania wydawnictw ciągłych), do pewnego stopnia w układzie materiału. Jest retrospektywną bibliografią narodową. Nie jest natomiast kontynuacją *Bibliografii* Karola Estreichera ani w sensie prawnym, ani organizacyjnym. Prawa do kontynuacji dzieła Estreicherów ma Uniwersytet Jagielloński. *Bibliografia polska 1901-1939* jest związana od 1950 r. z Biblioteką Narodową.

Gromadzenie materiałów do retrospektywnej bibliografii narodowej od roku 1901 podjęto już w 1907 r. w pierwszym Instytucie Bibliograficznym powołanym z inicjatywy Towarzystwa Biblioteki Publicznej w Warszawie. Zamierzenie dotyczyło początkowo okresu 1901-1905. Bibliografia miała być wydawana pięcioleciami w dwóch równoległych ciągach – alfabetycznym oraz według klasyfikacji dziesiętnej (adaptacji Klasyfikacji Dziesiętnej Deweya, znanej później jako Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiętna), opracowanej w Międzynarodowym Instytucie Bibliograficznym w Brukseli. Planu tego nie zrealizowano. Prace nad gromadzeniem materiału trwały do roku 1912. Zgromadzono materiał za lata 1901-1905 i 1907-1909, ale z braku funduszy prace przerwano. Nie są znane dokład-

⁴ Centrum Badawcze Bibliografii Polskiej Estreicherów [online], [dostęp: 10.09.2020]. Dostępny w WWW: <<https://www.estreicher.uj.edu.pl>>.

ne ilości zgromadzonego wówczas w Instytucie materiału do bibliografii, ani ich dalszy los⁵.

Po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. prace nad bibliografią XX w. zainicjował J. Muszkowski⁶. Zaczął on tworzyć, początkowo do celów doraźnej obsługi informacyjnej czytelników Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, kartotekę piśmiennictwa na podstawie informacji, zamieszczanych na łamach czasopism bibliograficznych. W 1925 r. kartoteka liczyła ok. 50 tys. ułożonych alfabetycznie opisów bibliograficznych, w 1928 r. – 81 tys., w 1935 r. – 125 tys. (Muszkowski, 1936, s. 342). Zgromadzony materiał wymagał prac porządkujących, sprawdzających i redakcyjnych, które przekraczały możliwości Muszkowskiego i pomagających mu kilku (w niejednakowym czasie) osób, opłacanych z prywatnych funduszy oraz funduszy Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Istotny udział w tych pracach miała Jadwiga Dąbrowska, późniejsza kierowniczką i redaktorką „Urzędowego Wykazu Druków”, która w latach 1925-1929 zajmowała się przygotowaniem kartoteki do ostatecznej redakcji (uzupełnianie, porównywanie ze źródłami bibliograficznymi, eliminacja dubletów, tworzenie odsyłaczy). Ze względu na poszerzający się zakres prac zwrócił się Muszkowski do Towarzystwa Naukowego Warszawskiego o poparcie przedsięwzięcia. W wyniku tych zabiegów w maju 1925 r. powołano międzywydziałową Komisję Bibliograficzną, która wyłoniła komitet redakcyjny bibliografii, w którego skład weszli: Stefan Demby, G. Korbut oraz J. Muszkowski, jako sekretarz i redaktor bibliografii. Komisja zatwierdziła projekt bibliografii przedstawiony przez Muszkowskiego i zaakceptowała budżet, co w gruncie rzeczy było sprawą najważniejszą, bowiem umożliwiło zatrudnienie pracowników do sprawdzania i uzupełniania kartoteki w dużych bibliotekach oraz poszukiwań w źródłach bibliograficznych.

Kartoteka zgromadzona przez Muszkowskiego i współpracowników obejmowała lata 1901-1925, co było uzasadnione faktem rozpoczęcia wydawania w 1924 r. „Przewodnika Bibliograficznego” (Muszkowski przesunął granicę ze względu na oczekiwanie na urzędową bibliografię narodową). Od 1925 r. redagowano opisy i porównywano je z opisami Biblioteki Jagiellońskiej (prace trwały ok. pięciu lat), Biblioteki Uniwersy-

⁵ Elżbieta Słodkowska przypuszczała, że w latach 20. XX w. przekazano je do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Zob. *Instytut Bibliograficzny w Polsce: geneza, koncepcje teoretyczne i rozwój działalności*, 1964, s. 14. Nie wydaje się, że tak się stało, bowiem wówczas materiały te byłyby w dyspozycji Stefana Dembego jako naczelnika w tym ministerstwie. Demby na pewno przekazałby je Janowi Muszkowskiemu. Nic natomiast nie wiadomo o tym, aby Muszkowski korzystał z nich.

⁶ Prof. Jan Muszkowski – bibliotekarz Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie – 1915-1920, dyrektor Biblioteki Ordynacji Krasieńskich w Warszawie – 1921-1936, organizator pierwszej katedry bibliotekoznawstwa na Uniwersytecie Łódzkim – 1946. Jego działalność przedstawiono ostatnio w opracowaniu zbiorowym pt. *Jan Muszkowski – ludzie, epoka, książki: tradycje i kontynuacje*. Red. J. Ladorucki, Z. Gruszka, G. Czapanik. Łódź 2014.

teckiej w Warszawie (prace trwały ok. czterech lat) i Biblioteki Ordynacji Krasińskich w Warszawie (prace trwały ok. sześciu lat), Biblioteki Polskiej w Paryżu, ponadto z wieloma źródłami bibliograficznymi krajowymi i zagranicznymi. Z braku środków finansowych zrezygnowano z weryfikacji kartoteki w bibliotekach lwowskich. W 1935 r. zakończono te prace i od 1 grudnia 1935 r. Muszkowski przystąpił do ostatecznego redagowania kartoteki, która liczyła ponad 125 tys. opisów (dokładnie 125 383). Pracował nad nią do zimy 1943 r., tj. do opuszczenia Warszawy. Bibliografia była zredagowana (i gotowa do druku) do litery R. Rozmieszczona w trzech miejscach w Warszawie, spłonęła w 1944 r. w czasie powstania. Mówiąc nieco górnolotnie: spłonęło nie tylko 125 tys. kart z opisami dokumentującymi polski dorobek piśmienniczy pierwszego dwudziestopięciolecia XX w., ale także 25 lat pracy J. Muszkowskiego i kilku jego współpracowników.

W BIBLIOTECIE NARODOWEJ

W 1950 r. powołano w Instytucie Bibliograficznym Biblioteki Narodowej Dział Bibliografii Retrospektywnej (późniejszy Zakład Bibliografii Polskiej 1901-1939), którego organizację i kierownictwo powierzono M. Dembowskiej i przystąpiono na nowo do gromadzenia materiałów do bibliografii w dwóch zbiorach: piśmiennictwo krajowe (polonika krajowe) i polonika zagraniczne. Pierwotnym zamierzeniem kierownictwa Działu (Zakładu) było wydanie bibliografii za okres 1901-1950. W 1955 r. zmieniono koncepcję, zgodnie z którą planowano wydać oddzielnie piśmiennictwo za lata 1901-1939, 1939-1944 i 1944-1955. Ostatecznie jednak zrezygnowano z opracowywania bibliografii dla piśmiennictwa po roku 1939 i ustalono zasięg chronologiczny dla tej bibliografii na lata 1901-1939 (Wilgat, 1977, s. 121-122).

Przyjęte zasady gromadzonego materiału oraz zasady metodyczne są zbieżne z przyjętymi przez K. Estreichera dla *Bibliografii polskiej*. Zostały one opisane przez Janinę Wilgat, wieloletnią kierowniczkę Zakładu i przedstawione we wstępie do tomu pierwszego *Bibliografii polskiej 1901-1939* (Wilgat, 1986, s. XXX-XXXI). Zgromadzona kartoteka zawiera opisy książek, druków muzycznych (nuty), dokumentów kartograficznych, dokumentów graficznych (w postaci albumów), druków ulotnych (poddanych pewnej selekcji). Nie zawiera opisów wydawnictw ciągłych (gazet, czasopism), czym różni się od *Bibliografii polskiej* Estreichera, w której te dokumenty są odnotowane.

Początek stanowiły opisy bibliograficzne pochodzące z czasopism bibliograficznych: „Przewodnika Bibliograficznego” Władysława Tadeusza Wisłockiego (1901-1920, 1922), „Książki” (1901-1905, 1907-1908), „Biuletynu

nu Bibliograficznego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych" (1919-1920) oraz z kartoteki poloników zagranicznych tworzonej w Zakładzie Bibliografii Bieżącej Ogólnej w Instytucie Bibliograficznym. Istotnym źródłem był „Urzędowy Wykaz Druków” (1928-1939). Do poszukiwań, ustaleń i porównań wykorzystywano nie tylko polskie, ale i zagraniczne spisy bibliograficzne, w tym przede wszystkim bibliografie narodowe, a spośród nich m.in. ros. „Knižnuju Letopis” i „Pravitel’stvennyj Vestnik”, które zawierały bardzo wiele opisów książek polskich wydanych na terenie zaboru rosyjskiego. Zwróćmy też uwagę, że w latach 1901-1918 (ani też wcześniej) żadna polska biblioteka na terenie zaboru rosyjskiego nie otrzymywała egzemplarza obowiązkowego (Piusińska, 1970, s. 172-173). Stąd też konieczne były poszukiwania w źródłach bibliograficznych rosyjskich. Nieco łatwiej było z drukami z Galicji, ponieważ te od 1862 r. otrzymywała Biblioteka Jagiellońska. Z terenów Galicji Wschodniej egzemplarz obowiązkowy przekazywano Bibliotece Uniwersyteckiej we Lwowie – do tych zbiorów po 1945 r. dostęp był niemożliwy. Źródłami dla bibliografii retrospektywnej były też zagraniczne bibliografie poloników, katalogi księgarskie, drukowane katalogi wielkich bibliotek zagranicznych (w tym zwłaszcza NUC – The National Union Catalog USA), ale również źródła encyklopedyczne i historyczne dotyczące tego okresu. Kartotekę materiałów do *Bibliografii polskiej 1901-1939* uzupełniano i weryfikowano na podstawie katalogów największych polskich bibliotek (historycznie znajdujących się w różnych zaborach): Biblioteki Narodowej, Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, Biblioteki Jagiellońskiej, Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu, Książnicy Miejskiej (obecnie Kopernikańskiej) w Toruniu, Biblioteki Śląskiej w Katowicach. Opisy pozycji znajdujących się w wymienionych bibliotekach opatrzone sigłami, tworząc tym samym rodzaj katalogu centralnego dla zarejestrowanych publikacji. Warto tu zwrócić uwagę, że przy bardzo wielu opisach dokumentów są pojedyncze (czasem dwa) sigła, co oznacza, że ten dokument znajduje się tylko w tej jednej czy dwóch bibliotekach i często nie ma wśród nich Biblioteki Narodowej. Wanda Piusińska, pisząc o katalogach Biblioteki Jagiellońskiej, Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie i Biblioteki Narodowej jako źródłach do bibliografii retrospektywnej podała liczby opisów, pochodzące z tych bibliotek. Po sprawdzeniu kartoteki bibliograficznej z katalogiem Biblioteki Narodowej dopisano do kartoteki ok. 30 tys. brakujących opisów, z Biblioteki UW – ok. 21 tys., z BJ – ok. 27 tys. (Piusińska, 1970, s. 171). Po ponad 20 latach gromadzenia opisów bibliograficznych, w 1973 r. przystąpiono do ich redagowania (Wilgat, 1977, s. 131).

Istotną częścią kartoteki są polonika zagraniczne. Kartotekę poloników za okres 1928-1939, rejestrowanych w „Urzędowym Wykazie Druków”, uzupełniono opisami dokumentów wpływających do Biblioteki Narodowej oraz pozycjami ze źródeł bibliograficznych (m.in. Index Translatio-

num, amerykański NUC, zagraniczne bibliografie poloników). W 1956 r. kartoteka poloników liczyła ok. 37 tys. opisów. Nie wiadomo dokładnie, jaką częścią obecnej kartoteki bibliografii 1901-1939 są polonika zagraniczne. Można szacować, że jest to 10-12%⁷, czyli 35-40 tys. opisów (w części niezredagowanych), przy czym nie więcej niż połowę stanowią dokumenty będące fizycznie w Bibliotece Narodowej. Rejestracja poloników zagranicznych *Bibliografii polskiej 1901-1939* razem z polonikami krajowymi jest ważna, zwłaszcza z tego powodu, że w okresie 1901-1918 granice historyczne Polski nie pokrywały się z tymi po odzyskaniu niepodległości. W *Bibliografii polskiej 1901-1939* dla wydawnictw krajowych przyjęto granice II Rzeczypospolitej, natomiast publikacje wydane na terenach wcześniej należących do państwa polskiego potraktowano jako polonika zagraniczne. W ten sposób zostało udokumentowane piśmiennictwo polskie pochodzące z historycznie polskich terenów. Ma to bardzo istotny wpływ na zawartość retrospektywnej bibliografii narodowej.

W 1977 r. kartoteka bibliografii retrospektywnej liczyła ok. 360 tys. opisów (karty w tzw. stanie surowym, dublety, karty odsyłaczowe), a rocznie przybywało do niej wówczas ok. 3 tys. (Wilgat, 1977, s. 123). Mniej więcej w tym czasie, z obawy przed zniszczeniem, całą kartotekę skopiowano, przekazując jedną kopię Bibliotece Jagiellońskiej, a drugą pozostawiono w Zakładzie. Po pół wieku, w 2005 r. kartoteka liczyła ok. 400 tys. kart opisowych (co nie jest równoznaczne z liczbą dokumentów, bowiem czasem jeden tytuł ma 3-4 karty dubletowe), praktycznie od kilku lat nic już do niej nie przybywa. Według opinii Grażyny Federowicz kartoteka zawiera ok. 300 tys. opisów (Federowicz, 2010, s. 75). Jest to jedyny w Polsce najpełniejszy zbiór opisów dokumentów z okresu 1901-1939. Dodajmy, zgromadzony wielkim nakładem pracy przez kilkadziesiąt lat, ale tylko w połowie opublikowany.

W 2004 r. opisy z kartoteki bibliograficznej zaczęto przenosić do bazy danych w systemie MAK, a wyprowadzane z niej opisy były podstawą wydawania poszczególnych tomów (jako pierwszy w ten sposób ukazał się w 2006 r. t. 7). Automatyzacja bibliografii retrospektywnej związana była z poważnymi decyzjami metodycznymi, mianowicie zrezygnowano z wcześniej stosowanej normy opisu bibliograficznego i zastąpiono ją normą opartą na przepisach międzynarodowych ISBD. Decyzja ta, podjęta po wielu dyskusjach wewnętrznych i środowiskowych, uwarunkowana była skorelowaniem opisu bibliograficznego z formatem MARC 21 i możliwościami wykorzystania opisów w bazach katalogowych bibliotek w kraju, w tym przede wszystkim w Bibliotece Narodowej. Opisy bibliograficzne w tomie 7 opracowano już według przepisów międzynarodowych ISBD

⁷ Takich szacunkowych obliczeń dokonała Ewa Dombek na podstawie bazy danych w MAK, zawierającej ok. 60 tys. opisów, z czego ok. 6 tys. stanowiły polonika zagraniczne.

(polska wersja PN-82/N-01152.01), natomiast w tomach wcześniej opublikowanych (t. 1-6) – zgodnie z wewnętrzną instrukcją autorstwa J. Wilgat (Wilgat, 1986, s. XXXI-XXXIV). W nowym opisie zachowano wszystkie dotychczasowe elementy, podając je w układzie zgodnym z normą międzynarodową. Większość opisów sporządzana jest z autopsji, natomiast pozycje bibliograficzne, przejmowane ze źródeł, są interpretowane i, na ile to tylko możliwe, dostosowywane do normy oraz wyrażane w formacie MARC 21 (Federowicz, 2010, s. 72-75).

Powiedzmy kilka słów o edycji *Bibliografii*. W listopadzie 1977 r. ówczesny dyrektor Biblioteki Narodowej Witold Stankiewicz napisał przedmowę do tomu 1, zwracając uwagę, że oto do druku trafia ważne dla polskiej kultury dzieło, źródło do badań nad historią ruchu wydawniczego książki (Stankiewicz, 1986). Po dziesięciu latach oczekiwania na druk w wydawnictwie Zakładu Narodowego im. Ossolińskich w 1986 r. ukazał się tom 1 (A – Bars) *Bibliografii*, zawierający 8737 pozycji. Po kolejnych pięciu latach w 1991 r. ukazał się tom 2 (Bart – Bok). Od tomu 3 (Bol – Ce) z 1993 r. wydawcą *Bibliografii polskiej 1901-1939* została Biblioteka Narodowa i tak jest do tej pory. Spójrzmy zatem na chronologię wydawniczą poszczególnych tomów, bo ona daje przybliżone wyobrażenie o ewentualnym zakończeniu całości dzieła:

- 1998 – tom 4 (Ch – Cy)
- 2002 – tom 5 (Cz – Dn)
- 2005 – tom 6 (Do – Elb)
- 2006 – tom 7 (Ele – Fo); tom 8 (Fr – Gef)
- 2007 – tom 9 (Geg – Gor)
- 2009 – tom 10 (Gos – Gz); tom 11 (H – Hoł); tom 12 (Hom – Jac)
- 2011 – tom 13 (Jad – Jok)
- 2012 – tom 14 (Jol – Kaś)
- 2013 – tom 15 (Kat – Km)
- 2014 – tom 16 (Jednodniówki)
- 2015 – tom 17 (Kn – Korn)
- 2018 – tom 18 (Koro – Krasu).

Po znacznym przyspieszeniu opracowania w latach 2004-2009 (Zakładem kierowała wówczas G. Federowicz), gdy ukazało się 7 tomów, prace uległy spowolnieniu. Ostatni wydany w 2018 r. tom doprowadzony jest do litery K (Koro – Krasu) i kończy się na pozycji 125 048. Oznacza to, że w kartotece czeka na opracowanie i wydanie ok. 130 tys. opisów dokumentów. Wydając jeden tom w ciągu roku *Bibliografia polska 1901-1939* ukazałaby się ostatecznie za ok. 20 lat (każdy tom zawiera ok. 7 tys. opisów), czyli ok. roku 2040.

W 2007 r. Danuta Bilikiewicz-Blanc, wieloletnia pracowniczka Zakładu Bibliografii Polskiej 1901-1939, a następnie kierowniczką Pracowni Bibliografii Poloników Zagranicznych w Instytucie Bibliograficznym pisała:

„Uznając *Bibliografię polską 1901-1939* za podstawowe źródło do badań księgoznawczych, będzie można ustalić nowe dane statystyczne oraz zweryfikować wiadomości i dotychczasowy stan badań nad ruchem wydawniczym w latach 1901-1939 – nie tylko na danych ziemiach polskich i po odzyskaniu niepodległości w kraju, ale również za granicą. Dzięki odnotowaniu w bibliografii pozycji będących polonikami zagranicznymi, stworzy się pełny obraz historii książki polskiej w świecie” (Bilikiewicz-Blanc, 2007, s. 39). Zgromadzone w kartotece opisy poloników zagranicznych tylko w części mogą znaleźć się w katalogowej bazie danych Biblioteki Narodowej – tylko te, które fizycznie znajdują się w jej zbiorach.

Ewa Dombek, emerytowana pracowniczka Zakładu, wytrawna redaktorka skonstatowała w 2015 r., że w Zakładzie Bibliografii Polskiej jest coraz mniej osób przygotowanych do prac redakcyjnych, wymagających wiedzy, uwagi, umiejętności porównań, po prostu doświadczenia, bowiem opisy w bibliografii trzeba widzieć w całym kontekście, nie tak, jak w katalogu, gdzie każdy opis to samodzielna i odrębna jednostka. Podając wiele przykładów „zagadek” bibliograficznych, stawia nieco przekorne pytanie: czy *Bibliografia polska 1901-1939* jest potrzebna? Czy dorobek zebrany przez wiele osób w postaci kartoteki głównej i dodatkowych kartotek uzupełniających (wydawców, pseudonimów, kryptonimów) zostanie zaprzeczony? (Dombek, 2015, s. 134-140).

Bibliografia podaje informację uporządkowaną – jest to jej immanentna cecha – właśnie po to, aby badacze nie musieli każdorazowo sami prowadzić żmudnych poszukiwań. Od zawsze robili to bibliografowie. Brak bibliografii polskiej za lata 1901-1939 uniemożliwia realizację badań księgoznawczych, szczególnie dla pierwszego dwudziestopięcioletnia 1901-1927 (od 1928 r. zaczęła się ukazywać bieżąca bibliografia narodowa w postaci „Urzędowego Wykazu Druków wydanych w Rzeczypospolitej Polskiej i druków polskich lub Polski dotyczących wydanych za granicą”). Nie da się prowadzić wiarygodnych badań tego okresu, dotyczących statystyki wydawniczej druków, autorów, wydawców, geografii wydawniczej, oferty tytułowej, typów dokumentów, przekładów z języków obcych, dzieł w innych językach niż polski (jidysz, hebrajski, niemiecki, litewski, rosyjski, białoruski, ukraiński i innych), nie odpowiemy też na pytanie o odsetek piśmiennictwa w języku polskim i w innych językach w tym okresie.

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na analizy statystyczne ogólne, regionalne i dziedzinowe powstające w okresie międzywojennym na podstawie spisów bibliograficznych. Istotne zasługi w rozwoju statystyki księgoznawczej (bibliograficznej) mieli teoretycy statystyki i bibliografii, zwłaszcza J. Muszkowski, Mieczysław Rulikowski, Adam Łysakowski. Zagadnienia te opisała Agnieszka Gołda (Gołda, 2018).

O tym, jak wielostronne badania księgoznawcze można realizować na podstawie bibliografii narodowej dobrze ilustruje monografia Niny

Kraśko pt. *Instytucje wydawnicze w II Rzeczypospolitej*, która badała ruch wydawniczy (typologia wydawców, dorobek ilościowy, oferta tytułowa, miejsca wydania), analizując kilka roczników „Urzędowego Wykazu Druków” (Kraśko, 2001). Wydany w 2014 r. t. 16 *Bibliografii polskiej 1901-1939*, w którym zarejestrowano 4796 jednodniówek stał się główną podstawą opracowania tych druków, wydanych na kresach północnowschodnich w okresie międzywojennym (Sadowska, Zimnoch, 2017).

ZAKOŃCZENIE

Bibliografia narodowa jest dobrem kultury, dokumentującym piśmiennictwo narodu w określonym czasie. Każda bibliografia, a w szczególności narodowa, realizuje dwa cele: bieżący informacyjny (i w tym do pewnego stopnia może ją zastąpić katalog) i cel historyczno-kulturowy, gdy badania dotyczą ruchu wydawniczego w dłuższych okresach, mają charakter statystyczny, analityczny czy porównawczy. Z punktu widzenia kultury narodowej są to badania istotne. Rolę takiego źródła badawczego dla okresu sprzed XX w. pełniła i pełni *Bibliografia polska* Estreicherów. Cieszyć może fakt, że ma ona opiekę w Uniwersytecie Jagiellońskim, a prowadzone nad nią prace, finansowane są w jakimś stopniu również w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki.

Jej chronologiczną kontynuacją jest *Bibliografia polska 1901-1939* od 70 lat związana z Biblioteką Narodową, która ponosi pełną odpowiedzialność za jej opracowywanie i wydanie. Dlatego niepokoi fakt znacznego spowolnienia prac nad bibliografią, zwłaszcza, że materiały są zgromadzone, czekają na zredagowanie i wydanie. Jak wynika ze sprawozdań Biblioteki Narodowej w 2019 r. wprowadzono do bazy jedynie 837 opisów, w 2018 – 2230 (*Sprawozdanie 2019*, s. 36), w 2017 – 1812 (*Sprawozdanie 2018*, s. 38), w 2016 r. – 5780 opisów (*Sprawozdanie 2016*, s. 39). Jest to zdecydowany spadek liczby zredagowanych opisów w ostatnich trzech latach, nie wystarczający nawet na wydanie jednego tomu *Bibliografii*. Powodem tego stanu rzeczy jest oddelegowanie pracowników Zakładu do prac na rzecz projektu „Patrimonium – digitalizacja i udostępnienie polskiego dziedzictwa narodowego ze zbiorów Biblioteki Narodowej oraz Biblioteki Jagiellońskiej” (*Sprawozdanie 2019*, s. 36). Doceniając wagę tego projektu należy uznać, że co najmniej równie ważne dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju jest, jak najszybsze zakończenie prac nad omawianą częścią polskiej bibliografii retrospektywnej. Brak pełnej bibliografii z okresu 1901-1939 stanowi istotną przeszkodę w poznawaniu polskiej kultury piśmienniczej i badaniu ruchu wydawniczego XX w.

BIBLIOGRAFIA

- Bilikiewicz-Blanc, Danuta (2007). *Polonika zagraniczne w polskiej bibliografii narodowej*. Warszawa: BN.
- Czarnowska, Maria (1967). *Ilościowy rozwój polskiego ruchu wydawniczego 1501-1965*. Warszawa: BN.
- Dembowska, Maria (1964). Ewolucja pojęcia bibliografii narodowej od Karola Estreichera do naszych czasów. W: *Księga pamiątkowa ku czci Karola Estreichera (1827-1908): studia i rozprawy*. Red. R. Hennel. Kraków: Wydaw. Literackie, s. 98-113.
- Dombek, Ewa (2015). *Potycki bibliograf a czyli bibliografia od kuchni*. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Dombek, Ewa; Machnik, Hanna, red. (2014). *Bibliografia polska 1939. T. 16: Jednodniówki A-Ż*. Warszawa: BN.
- Estreicher, Karol (2008). *O bibliografii*. Warszawa: BN.
- Federowicz, Grażyna (2010). Polska retrospektywna bibliografia narodowa. W: *Szósta Ogólnokrajowa Narada Bibliografów, Warszawa 23-24 października 2008*. Oprac. red. J. Tarasiewicz. Warszawa: BN, s. 59-80.
- Gołda, Agnieszka (2018). Statystyka księgoznawcza w II Rzeczypospolitej w świetle wypowiedzi teoretycznych. *Bibliotheca Nostra*, nr 1, s. 38-57.
- Kawecka-Gryczowa, Alodia (1970). Nad uzupełnieniami Bibliografii polskiej Estreichera. W: *Z problemów bibliografii*. Red. J. Pelcowa, H. Sawoniak, M. Lenartowicz. Warszawa: BN, s. 195-219.
- Korpała, Józef (1969). *Dzieje bibliografii w Polsce*. Warszawa: SBP.
- Kraśko, Nina (2001). *Instytucje wydawnicze w II Rzeczypospolitej*. Warszawa: BN; Instytut Książki i Czytelnictwa.
- Łaskarzewska, Hanna (2017). Dobra kultury. W: *Encyklopedia książki*. Pod red. A. Żbikowskiej-Migoń i M. Skalskiej-Zlat. T. 1. Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego, s. 505-515.
- Matczuk, Alicja (2018). „Ocalić od zapomnienia” – ochrona dziedzictwa bibliograficznego w okresie okupacji. *Bibliotheca Nostra*, nr 1, s. 58-78.
- Muszkowski, Jan (1936). Bibliografia polska 1901-1925: (komunikat). W: *IV Zjazd Bibliotekarzy Polskich w Warszawie dnia 31 maja – 2 czerwca 1936 roku: referaty*. Warszawa, s. 341-345.
- Nowodworski, Witold (1964). Lelewel a Estreicher: stosunek do problematyki bibliograficznej i jego geneza. W: *Księga pamiątkowa ku czci Karola Estreichera (1827-1908): studia i rozprawy*. Red. R. Hennel. Kraków: Wydaw. Literackie, s. 61-88.
- Piusińska, Wanda (1970). Katalogi wielkich bibliotek naukowych jako źródła polskiej retrospektywnej bibliografii narodowej. W: *Z problemów bibliografii*. Red. J. Pelcowa, H. Sawoniak, M. Lenartowicz. Warszawa: BN, s. 171-183.
- Polski Komitet ds. UNESCO, [dostęp: 5.09.2020]. Dostępny w WWW: <<https://www.unesco.pl/komunikacja-i-informacja/pamiec-swiata/>>.
- Polski Komitet ds. UNESCO, [dostęp: 5.09.2020]. Dostępny w WWW: <<https://www.unesco.pl/komunikacja-i-informacja/pamiec-swiata/polska-lista-krajowa-programu-pamiec-swiata/>>.

- Polski Komitet ds. UNESCO, [dostęp: 5.09.2020]. Dostępny w WWW: <<https://www.unesco.pl/komunikacja-i-informacja/pamiec-swiata/polskie-objekty-na-liscie-pamieci-swiata/>>.
- Sadowska, Jadwiga; Zimnoch, Katarzyna (2017). *Jednodniówki na terenie województwa białostockiego i województw wschodnich (nowogrodzkiego, poleskiego, wileńskiego, wołyńskiego) Drugiej Rzeczypospolitej*. Białystok: Wydaw. UwB.
- Skalska-Złat, Marta (2005). Patriotyczna wymowa liczb, czyli o Powszechnej Wystawie Krajowej we Lwowie roku 1894. *Roczniki Biblioteczne*, R. 49, s. 155-170.
- Słodkowska, Elżbieta (1964). Instytut Bibliograficzny w Polsce. Geneza, koncepcje teoretyczne i rozwój działalności. *Biuletyn Instytutu Bibliograficznego*, t. 7, nr 4, s. 257-328.
- Sprawozdanie Biblioteki Narodowej za rok 2019* (2020). Warszawa: BN, [dostęp: 18.09.2020]. Dostępny w WWW: <<https://www.bn.org.pl/download/document/1592819867.pdf>>
- Sprawozdanie Biblioteki Narodowej za rok 2018* (2019). Warszawa: BN, Dostępny w WWW: <https://ksiegarnia.bn.org.pl/pdf/SPRAWOZDANIE_BN_2018%20lekki%20pdf.pdf [dostęp: 18.09.2020]>.
- Sprawozdanie Biblioteki Narodowej za rok 2017* (2018). Warszawa: BN, [dostęp: 18.09.2020]. Dostępny w WWW: <<https://www.bn.org.pl/download/document/1529585057.pdf>>.
- Stankiewicz, Witold (1986). Przedmowa. W: *Bibliografia polska 1901-1939*. T. 1. Wrocław: Ossolineum, s. V-IX.
- Wilgat, Janina (1977). Bibliografia polska 1901-1939. *Przegląd Biblioteczny*, nr 2, s. 117-140.
- Wilgat, Janina (1986). Szkic o historii i metodzie Bibliografii polskiej 1901-1939. W: *Bibliografia polska*, t. 1. Wrocław: Ossolineum, s. X-XXXVII.
- Zychowiczowa, Maria (2009). Centralny katalog starych druków Biblioteki Narodowej – bez przyszłości? Przyczynek do dyskusji. *Roczniki Biblioteczne*, R. 53, s. 187-203.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 20 listopada 2020 r.

JADWIGA SADOWSKA
e-mail: jadwigasadowska@o2.pl
ORCID 0000-0001-8794-3201

POLISH RETROSPECTIVE NATIONAL BIBLIOGRAPHY AS AN EXAMPLE OF UNIQUE BIBLIOGRAPHIC HERITAGE

KEYWORDS: Bibliografia polska (Polish Bibliography) by Karol Estreicher. Bibliografia polska 1901-1939 (1901-1939 Polish Bibliography). Polish retrospective national bibliography. Bibliographic heritage. National bibliographic heritage. Documentational heritage.

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – Retrospective national bibliography is a cultural property and source of information for research in the field of book studies in a given country. This article is an attempt to define „bibliographic heritage” and „national bibliographic heritage” within the context of documentational and cultural heritage. Another issue discussed in the article is the importance of retrospective bibliographies of Polish literature, that is Bibliografia polska by Karol Estreicher and Bibliografia polska 1901-1939 as significant parts of cultural heritage and most important sources for research on the history of Polish publications (statistics, titles, publishers, geographical distribution, authors’ activity, translations of foreign titles, etc.) The last topic analyzed in the article is the current state of Polish retrospective national bibliography for the period of 1901 to 1939. **Research methods** – The article is based on the analysis of literature on national retrospective bibliographies and assessment of their current state as reflected in various reports and information received from the publishers. **Results and conclusions** – Taking into consideration the results of the analysis the author suggests to introduce „bibliographic heritage” as a part of a broader „documentational heritage” and identify as „national bibliographic heritage” all monumental, most important bibliographic registers (national, subject, regional and name bibliographies), in particular retrospective national bibliographies: Bibliografia polska by Karol Estreicher and Bibliografia polska 1901-1939. The author claims necessary to intensify National Library of Poland efforts to make 1901-1939 Polish national bibliography complete and proposes to make an attempt to add Estreicher’s bibliography to Polish National List of UNESCO World Memory Program.

MAŁGORZATA GÓRALSKA
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Wrocławski
e-mail: malgorzata.goralska@uwr.edu.pl
ORCID 0000-0002-2376-4404

WYKORZYSTANIE DANYCH Z SERWISÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH LIBRARYTHING, GOODREADS I ANOBII W BADANIACH NAUKOWYCH W LATACH 2006-2019

Małgorzata Góralska, profesor Uniwersytetu Wrocławskiego, kierownik Zakładu Książki Współczesnej i Edytorstwa w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UWr. Główny obszar jej zainteresowań badawczych skoncentrowany jest wokół zagadnień rewolucji cyfrowej oraz współczesnego oblicza kultury książki. Opublikowała m.in. *Piśmienność i rewolucja cyfrowa* (Wrocław, 2012), *Książki, nowe media i ich czasoprzestrzenie* (Warszawa, 2009), a także liczne artykuły naukowe i hasła w *Encyklopedii książki* (Wrocław, 2017).

SŁOWA KLUCZOWE: Media społecznościowe. LibraryThing. Goodreads. Anobii. Analiza bibliometryczna.

ABSTRAKT: **Teza** – Narzędzia teleinformatyczne umożliwiły powstanie takich charakterystycznych miejsc współdzielenia doświadczeń lekturowych w sieci, jakimi są serwisy społecznościowe dla czytelników. Witryny tego typu służą integracji i wymianie informacji o książkach, ale stają się również ważnym źródłem danych o współczesnych praktykach i zachowaniach czytelniczych. **Cel** – Celem przeprowadzonego badania było określenie stopnia zainteresowania serwisami społecznościowymi dla czytelników w środowiskach naukowych oraz wskazanie, jakie ich elementy są najczęściej wykorzystywane jako materiał źródłowy. **Metody badawcze** – Na potrzeby badania została opracowana baza zawierająca artykuły z Web of Science oraz Scopus (opublikowane w latach 2007-2019),

w których występowały serwisy: LibraryThing, Goodreads i Anobii. Zgromadzone dane zostały przebadane w wykorzystaniem elementów analizy bibliometrycznej. **Wyniki/wnioski** – Wyniki badania wykazały wzrost liczby opracowań, których autorzy podejmowali problematykę portali czytelniczych lub korzystali z ich zasobów do badań. Najwięcej tego typu prac ukazało się w czasopiśmie z zakresu informatyki oraz informacji naukowej i bibliotekoznawstwa. W odniesieniu do tematyki poszczególnych artykułów dostrzeżono zmniejszające się zainteresowanie problematyką folksonomii i dynamicznie rosnącą liczbę opracowań dotyczących systemów rekomendacji. Materiałem źródłowym wykorzystywanym w badaniach często były tagi i recenzje, ale brano również pod uwagę inne elementy serwisów (dane o użytkownikach i ich wypowiedzi, półki z książkami, oceny tytułów itp.). Do ekstrakcji danych ogólnie częściej był wykorzystywany serwis LibraryThing, chociaż Goodreads miał trzy razy więcej wskazań w artykułach z ostatniego przeanalizowanego roku.

Kilka lat temu Łukasz Gołębiewski w tytule swojej książki zadał bardzo istotne pytanie – „Gdzie jest czytelnik?” (Gołębiewski, 2012). W obecnej rzeczywistości komunikacyjnej najłatwiej tych, którzy w dalszym ciągu oddają się lekturze papierowych i cyfrowych tomów, odnaleźć w środowisku internetowym. Sieć stanowi bowiem wirtualną przestrzeń, w której kulturotwórcze i opiniotwórcze komunikaty mieszają się ze sprzedażą produktów i usług, co sprawia, że współczesny czytelnik zyskuje bogactwo możliwości w realizacji swoich potrzeb lekturowych. Może zatem przeglądać niezmierzone zasoby baz, katalogów i rankingów w poszukiwaniu interesujących go tytułów, następnie wypożyczać je lub nabywać w postaci drukowanej, a w przypadku wersji cyfrowej wyświetlać ich treść na ekranie laptopa, tabletu, czytnika e-booków czy smartfona. Atrakcyjność sieci wiąże się jednak również z nowymi sposobami wyrażania przynależności do audytorium książki. Czytelnicy dzielą się swoimi doświadczeniami i wrażeniami na niespotykaną dotąd skalę wykorzystując różne kanały i formy komunikacji elektronicznej – na blogach, w postaci książkowych podcastów czy filmów z amatorskimi recenzjami. Ich aktywność w ramach mediów społecznościowych jest na tyle intensywna, że zasoby określonych serwisów poświęcone książkom i czytaniu doczekały się własnych określeń (Bookstagram czy BookTube). Wszystkie te działania mają wspólny mianownik – czytelnicy nie tylko czytają, ale także wytwarzają nowe treści okołoksiążkowe w postaci recenzji, dyskusji, opinii, ocen itd. Co więcej, coraz śmielej wkraczają na terytorium zarezerwowane dotąd dla profesjonalistów zawodowo związanych z kulturą książki – tworzą własne wersje swoich ulubionych opowieści (*fanfiction*), współfinansują wydawanie nowych tytułów (*crowdfunding*), ale także podejmują samodzielne inicjatywy wydawnicze (*self-publishing*).

Stworzenie bloga zawierającego informacje o przeczytanych tytułach czy profilu na Instagramie ze zdjęciami okładek pozostaje w zakresie możliwości i kompetencji niemal każdego internauty. Organizacja miejsc sie-

ciowych skoncentrowanych wokół problematyki książki i czytania, które gromadziłyby całe zbiorowości użytkowników zainteresowanych wymianą informacji wpisujących się w kontekst doświadczeń czytelniczych jest sprawą bardziej złożoną (Roszkowski, 2015). Tego typu strefy utożsamiane są obecnie z serwisami społecznościowymi dla „miłośników książek”. Ich funkcjonowanie zależne jest od kompletności zbioru informacji bibliograficznych o książkach, wielkości bazy zarejestrowanych użytkowników oraz zestawu narzędzi przeznaczonych do gromadzenia, publikowania i wymiany informacji o różnym charakterze (mogą to być zarówno dane bibliograficzne, spisy tytułów, jak i recenzje, oceny czy wypowiedzi w dyskusjach o książkach).

Geneza tego typu projektów wiąże się z przyjętym u progu XXI w. społecznościowym kierunkiem rozwoju sieci określanym jako Web 2.0. Pierwsze portale społecznościowe dla czytelników powstały natomiast w latach 2005-2007. Najstarszym z nich jest LibraryThing, który został uruchomiony w sierpniu 2005 r. jako platforma ułatwiająca rejestrowanie książek pochodzących z domowych księgozbiorów. Stąd serwisy tego typu zaliczane są niekiedy do kategorii *social cataloging website* lub *social cataloging application*, która obejmuje zasoby cyfrowe oparte na wspólnym katalogowaniu różnych obiektów gromadzonych przez użytkowników (książek, ale także filmów, muzyki itd.). Kolejny serwis dla czytelników – Shelfari – został uruchomiony w październiku 2006 r. W tym samym roku powstał również portal Goodreads, który w sieci zaczął działać od stycznia 2007 r. Rok wcześniej została uruchomiona platforma Anobii. Choć wszystkie serwisy tego typu przeznaczone są dla czytelników, większość z nich rozwija się w określonym kierunku, co decyduje o specyficznym profilu poszczególnych witryn. LibraryThing umożliwia odnajdywanie czytelników o podobnych doświadczeniach lekturowych, ale wygenerowane przez nich dane pozwalają przede wszystkim na organizację i katalogowanie zbiorów książek posiadanych lub czytanych. Goodreads stanowi z kolei środowisko zapewniające sprawniejsze dokonywanie wyborów lekturowych, zgodnych z zainteresowaniami jego użytkowników. Twórcy Anobii zachęcają do korzystania z serwisu podkreślając możliwość współdzielenia pasji do książek.

Rozwój tego typu serwisów nie pozostaje bez wpływu na jakość i status czytelnictwa w XXI w. Czytanie, które do tej pory było utożsamiane z czynnością raczej samotniczą, zmienia swoje oblicze, ponieważ nawet najbardziej intymne, osobiste refleksje związane z lekturą mogą obecnie zostać upublicznione i stać się częścią jeśli nie zbiorowej świadomości, to z pewnością grupowej dyskusji (Albrechtslund, 2020). Miliony użytkowników serwisów społecznościowych, w ramach których książki są nieustannie opisywane, oceniane i omawiane, mają potencjał, aby zmienić dotychczasowe praktyki czytelnicze w skali globalnej. Rangi i zna-

czenia tych witryn nie sposób jednak rozpatrywać jedynie w kontekście ich wpływu na zwyczaje odbiorców treści piśmienniczych. Serwisy społecznościowe dla czytelników, zakładane początkowo jako indywidualne projekty, wraz ze wzrostem zarówno liczby użytkowników, jak i baz zawierających wytworzone przez nich treści stały się obiektem eksploracji potentatów z branży nowych technologii. Charakterystyczne działania w tym zakresie podjęła firma Amazon w odniesieniu do takich serwisów jak Shelfari czy Goodreads. W kilka miesięcy po uruchomieniu Shelfari Amazon zainwestował w ten serwis znaczne środki finansowe po to, aby w sierpniu 2008 r. przejąć go całkowicie. Kolejnym nabytym przez Amazona serwisem społecznościowym dla czytelników był Goodreads, co miało miejsce w 2013 r. Ostatecznie Amazon ogłosił w styczniu 2016 r. scalenie Shelfari z Goodreads. Chociaż nowe podmioty na rynku książki przejawiają największe zainteresowanie serwisami społecznościowymi, tradycyjne instytucje wydawnicze również podejmują działania na rzecz wykorzystania ich potencjału. W 2014 r. platforma Anobii została sprzedana jednej z największych włoskich firm wydawniczych Arnoldo Mondadori Editore. Ostatecznie jednak Anobii również powiązano z branżą nowych technologii, ponieważ pięć lat później witrynę przejął włoski producent oprogramowania i aplikacji mobilnych firma Ovolab.

Obecnie zatem poszczególne serwisy społecznościowe funkcjonują z jednej strony, jak sprawnie zarządzana machina zaspokajająca określone potrzeby czytelników, z drugiej zaś, są narzędziem wykorzystywanym do generowania zysków firm. W tym drugim przypadku podmioty komercyjne przyciąga atrakcyjny zasób danych, na który składają się generowane przez użytkowników treści i określone działania podejmowane przez nich w ramach usług oferowanych na stronach serwisów. Nie chodzi wyłącznie o recenzje pisane przez samych czytelników, ale w zasadzie o każdą, nawet najprostszą czynność. Wystarczy kliknięcie na skali ocen, oznaczenie książki jako przeczytanej lub pozostawionej do przeczytania na później i na tej podstawie system gromadzi informacje o naszych zwyczajach lekturowych, często po to, aby opierając się na sieci powiązań pomiędzy czytelnikami i ich lekturami oferować indywidualnie dostosowane rekomendacje. System oparty na algorytmach komputerowych tworzących normatywne modele konsumpcji czytelniczej sprawia, że ze względu na swoją skuteczność skłaniają one czytelników do coraz ściślejszego dostosowywania się do stereotypowych wyborów lekturowych. W konsekwencji, jak wskazuje Simone Murray, wielowymiarowość i złożoność gustów czytelniczych może ulec spłaszczeniu i homogenizacji (Murray, 2019). Czytelnicy wraz z każdym kolejnym wyborem tytułu poruszają się w obrębie tego samego kręgu lekturowego, a przecież zwyczaje czytelnicze łączą się również z poszukiwaniem nowych wyzwań i ciekawością perspektyw zarysowanych w innych książkach niż te, które są zazwyczaj czytane.

Murray w swoim artykule wskazuje przykładowe implikacje zwiększającego się wpływu kultury algorytmicznej na współczesne czytelnictwo i świat książek. Postuluje również intensywniejsze włączenie analiz tego typu zjawisk w obszar badań nad kulturą książki w celu lepszego zrozumienia zachodzących w niej obecnie przemian. Podobnie o wykorzystaniu tych świadectw aktywności czytelniczej, które upubliczniane są w postaci recenzji, komentarzy na blogach, wpisów i głosów w dyskusjach w portalach społecznościowych wypowiadał się również Maciej Maryl w swoim projekcie „badań totalnych piśmienności” (Maryl, 2015). Środowiska naukowe humanistów dostrzegają zatem konieczność zintensyfikowania badań nad mediami społecznościowymi, ponieważ wynikająca z nich wiedza staje się niezbędna do poznania i zrozumienia reguł rządzących współczesnym uniwersum książki. Zwiększonemu wykorzystaniu treści wytwarzanych przez czytelników w sieci powinno jednak towarzyszyć rozeznanie dotychczasowego dorobku w tym zakresie.

Tak więc impulsem do przeprowadzenia opisanych w niniejszym artykule badań była chęć odpowiedzi na pytania dotyczące stopnia zainteresowania serwisami społecznościowymi dla czytelników wśród różnych środowisk naukowych oraz skali ich wykorzystywania w badaniach. Do analizy zostały wybrane trzy serwisy – LibraryThing (LT), Goodreads (GR) i Anobii (AN), ze względu na ich popularność, która we wstępnych założeniach projektu powinna znaleźć odzwierciedlenie w piśmiennictwie naukowym. Wysoka pozycja Goodreads w świecie cyfrowym nie budzi wątpliwości, ponieważ serwis ten zajmuje 314 miejsce w rankingu najpopularniejszych stron internetowych na platformie Alexa (dane z listopada 2020 r.). W przypadku pozostałych witryn dodatkowym kryterium wyboru było także ich występowanie w publikacjach naukowych. Inne serwisy cieszące się nawet większym zainteresowaniem wśród czytelników nie spełniały tego kryterium, jak chociażby francuski serwis społecznościowy dla czytelników Babelio, który w wybranych do analizy bazach wystąpił zaledwie w czterech artykułach. Do analizy zostały wykorzystane dane o publikacjach naukowych pochodzące z baz Web of Science oraz Scopus. Podstawą do stworzenia odpowiedniego zbioru danych była kwerenda zrealizowana 25 kwietnia 2020 r. na stronach Web of Science, która uwzględniła trzy wspomniane serwisy społecznościowe dla czytelników. Wyszukiwane były wszystkie teksty (artykuły, fragmenty prac zbiorowych czy materiały z konferencji), opublikowane do 2019 r. włącznie. Uzyskany w ten sposób zbiór 114 prac został następnie porównany z wynikami analogicznego wyszukiwania w bazie Scopus w celu uzupełnienia całości o nowe tytuły, niewystępujące w WoS. W efekcie powstała baza zawierająca zestaw 193 tekstów, z której wyeliminowano jeszcze dziesięć, ponieważ serwisy LibraryThing, Goodreads i Anobii nie występowały w tytułach, słowach kluczowych czy abstraktach (pojawia-

ły się natomiast np. w adresach stron wymienionych w bibliografii), co wskazywało na ich niewielką użyteczność jako materiału badawczego.

Tabela 1

Kryteria i wyniki wyszukiwania publikacji w bazach Web of Science i Scopus

Kryteria wyszukiwania	Liczba publikacji w wynikach wyszukiwania	
	Web of Science	Scopus
Zapytanie: „goodreads or librarything or anobii”	115	208
Filtr: z wyłączeniem roku publikacji 2020	114	200

Źródło: oprac. własne.

PROBLEMATYKA ARTYKUŁÓW

Pierwszym etapem badania było określenie najczęściej powtarzającej się problematyki 183 artykułów występujących w bazie oraz przyporządkowanie poszczególnych prac do jednej z dziesięciu kategorii. Informacje o kontekście, w jakim występowały wybrane do analizy serwisy zostały zaczerpnięte z tytułów artykułów i ich abstraktów.

1. Czytelnicze serwisy społecznościowe i zachowania ich użytkowników

W pierwszej grupie 32 artykułów dominowały zagadnienia dotyczące różnych aspektów funkcjonowania mediów społecznościowych uwzględniające zachowania ich użytkowników. Występujące w nich portale czytelnicze stanowiły dla autorów z jednej strony, przykład realizacji idei Web 2.0, z drugiej – formę integracji sieciowej zorientowanej na książki i czytanie. Celem tych badań było profilowanie czytelników na podstawie ich aktywności i preferencji w zakresie relacji z innymi użytkownikami (skłonność do dołączania do grup) oraz zachowań informacyjnych (tagowanie, recenzowanie, sporządzanie list tytułów itd.) (Worrall, 2019). Badano również konkretne grupy użytkowników serwisów dla czytelników: porównywano zachowania i standardy profesjonalistów (autorów) oraz nieprofesjonalistów (czytelników amatorsko recenzujących książki), a także oceniano wiarygodność użytkowników (Matthews, 2016). Przedmiotem analiz były ponadto struktura i organizacja różnych serwisów, a także możliwości, jakie oferują użytkownikom w zakresie gromadzenia i wymiany informacji czy budowania i utrzymywania więzi społecznych. Innym charakterystycznym przedmiotem badań w tej grupie tekstów był repertuar czytelniczy użytkowników portali społecznościowych. W artykułach prezentowane były zatem analizy tytułów widocznych na wirtualnych półkach czytelników przeprowadzane w celu ustalenia me-

chanizmów kształtowania się preferencji lekturowych, a także wytypowania książek, które cieszyły się największą popularnością. Zakładanym efektem tych badań miało być ustalenie współczesnych wzorców czytania oraz określenie zmian zachodzących pod wpływem mediów społecznościowych w praktykach i zwyczajach czytelniczych (Thelwall, 2019).

2. Recepcja literatury i narracji transmedialnej

Z zagadnieniami czytelniczymi łączyła się również grupa siedmiu artykułów z zakresu literaturoznawstwa dotycząca recepcji literatury i narracji transmedialnej. W odniesieniu do konkretnych autorów, tytułów czy gatunków literackich analizowane były recenzje, komentarze i listy rankingowe książek. Serwisy społecznościowe dla czytelników stanowiły albo jedyne źródło danych, albo jedno z wielu (obok recenzji w czasopismach i gazetach) (Viro, 2019).

3. Znakowanie społecznościowe (folksonomia)

W osobnej grupie artykułów uwzględniono wyniki badań skupionych wokół charakterystycznych dla serwisów społecznościowych form aktywności czytelników (tagowanie, recenzowanie, dyskusje itd.). Największa liczba z nich (40) została poświęcona problematyce folksonomii. Tagi zamieszczane w portalach czytelniczych były analizowane jako reprezentacja języka danej społeczności, a także forma wypowiedzi odzwierciedlająca światopogląd i/lub przekonania poszczególnych jej członków, w zakresie takich problemów, jak np. cenzura czy mniejszości etniczne i seksualne. Badania nad funkcjonalnością tagów objęły znaczniki zarówno książek, jak i innych produktów medialnych (filmów i zdjęć) (Desrochers et al., 2016). Ponad połowa artykułów obejmowała jednak analizy porównawcze tagów i formalnych systemów klasyfikacji piśmiennictwa, poszerzone w wielu przypadkach o refleksję na temat zasadności wykorzystania znaczników społecznościowych w katalogach bibliotecznych (Voorbij, 2012). Podstawą analizy jakości tagów było najczęściej porównanie znaczników charakteryzujących wybrane pozycje książkowe pochodzące z LibraryThing z odpowiednimi hasłami występującymi w Library of Congress Subject Headings lub określonym katalogu bibliotecznym. Badania wykazały, że tagi stanowią dodatkowe wsparcie narzędzi wyszukiwawczych dla użytkownika i zapewniają poprawę dostępności księgozbiorów, jednak w kontekście przyszłości katalogów bibliotecznych autorzy tych opracowań byli zgodni, że znaczniki społecznościowe nie są w stanie zastąpić słowników kontrolowanych (Vaidya & Harinarayana, 2016).

4. Serwisy dla czytelników a usługi biblioteczne

Zestaw artykułów uwzględniających problematykę folksonomii odnosił się również w dużym stopniu do praktyki bibliotecznej. W dziesięciu innych tekstach dotyczących funkcjonowania współczesnych placówek bibliotecznych analizowano z kolei możliwości wykorzystania mechanizmów przepływu informacji i wiedzy z portali społecznościowych w aktywizacji użytkowników bibliotek, a także w celach promocyjnych i w realizacji innych, w tym mobilnych, usług bibliotecznych (Richards & Sen, 2013).

5. Maszynowe i językowe analizy recenzji książek

Obok tagów, innym charakterystycznym elementem serwisów LibraryThing, Goodreads i Anobii, stanowiącym przedmiot zainteresowania autorów dziesięciu artykułów były recenzje. W serwisach społecznościowych dla czytelników występują ich zbiory liczące dziesiątki milionów jednostek i w zasadzie jedyną możliwością, aby w pełni wykorzystać ten potencjał w badaniach jest przetwarzanie komputerowe. W zestawieniu znalazły się zatem artykuły z zakresu informatyki, których autorzy zaprezentowali wyniki badań nad rozwojem algorytmów analizy recenzji książek w kontekście uczenia maszynowego, przetwarzania emocjonalnego i sztucznej inteligencji (Kaur, 2018). Z kolei badania nad cechami językowymi recenzji, miały na celu zrozumienie, w jaki sposób i za pomocą jakich środków czytelnicy wyrażają swoje doświadczenia lekturowe i związane z nimi emocje, oceny i opinie.

6. Mechanizmy wyszukiwania tytułów książek

Kolejny zestaw 26 artykułów wiązał się z problematyką rozwoju narzędzi zapewniających dostęp do poszukiwanych książek. Usprawnienia mechanizmów wyszukiwania tytułów prezentowane w artykułach z zakresu informatyki uwzględniały niejednoznaczność języka naturalnego i wiązały się z analizami zachowań informacyjnych użytkowników portali społecznościowych. Najważniejszym elementem tych badań było jednak wykorzystanie metadanych społecznościowych w systemach wyszukiwania książek i ich organizacji. Konkretnie analizy dotyczyły projektowania skuteczniejszych wyszukiwarek uwzględniających specyfikę indeksowanych zasobów oraz zróżnicowanie potrzeb informacyjnych użytkowników poszczególnych witryn. Badania tego typu na gruncie informatycznym realizowane były przede wszystkim w ramach obszaru tematycznego funkcjonującego pod nazwą Social Book Search (Kumar et al., 2017). Oprócz skuteczności wyszukiwarek analizowana była również jakość innych narzędzi wyszukiwawczych dostępnych na stronach portali czytelniczych (np. kolekcji tematycznych). Tego typu badania często łączyły się również z analizą skuteczności różnych systemów rekomendacji.

7. Systemy rekomendacji

Grupa 22 artykułów z zakresu informatyki dotyczyła wyłącznie systemów rekomendacji. Wykorzystywane w serwisach społecznościowych, zapewniają prosty sposób dotarcia do tytułów książek poszukiwanych przez użytkowników. Z kolei na stronach księgarń internetowych pozostają narzędziem zapewniającym klientom dostęp do szerokiej oferty asortymentowej dostosowanej do ich potrzeb. Systemy polecające książki do przeczytania czy zakupu oparte są przede wszystkim na mechanizmach filtrowania grupowego (*collaborative filtering*), które łączy użytkowników wspólnymi tytułami wykorzystując preferencje w danej grupie. Badania nad rozwojem systemów rekomendacji zawarte w tym zestawie tekstów uwzględniały wykorzystanie w nich grafów wiedzy oraz mechanizmów sztucznej inteligencji. Prowadzone były ponadto w kierunku oparcia tych systemów w większym stopniu na indywidualnych preferencjach lekturowych oraz interakcjach społecznych zachodzących w danej grupie czytelników (Cho & Han, 2019).

8. Mierniki wpływu książek naukowych

Dane pochodzące z portali społecznościowych były również rozpatrywane w siedmiu artykułach jako wskaźniki umożliwiające określanie wpływu książek naukowych obok takich tradycyjnych mierników jak cytowania czy recenzje naukowe. Ranga i użyteczność wskaźników altmetrycznych badana była za pomocą analiz porównawczych dokonywanych dla tych samych tytułów książek z uwzględnieniem ich wskaźników cytowań w naukowych bazach danych (np. Scopus), obecności w katalogach (np. WorldCat) i występowania w portalach społecznościowych (np. Goodreads) (Zuccala et al., 2015). Badania tego typu wykazały charakterystyczne zróżnicowanie w określaniu wpływu książki naukowej, które wynikało z zastosowanych mierników. Tradycyjne wskaźniki bibliometryczne (cytowania, recenzje naukowe) odzwierciedlają akademicki wpływ publikacji naukowych, podczas gdy recenzje czytelników, ale także oceny wystawiane poszczególnym tytułom i związane z nimi miejsca w rankingach książek – ich wpływ społeczny dostrzegalny również poza środowiskiem naukowym.

9. Współczesny rynek książki

Kolejnym, podjętym w 12 artykułach, tematem był współczesny rynek książki. Badano wpływ portali społecznościowych i ich powiązań z firmami komercyjnymi na konsumpcję książek i rynek wydawniczy. Analizowano zależności pomiędzy bieżącą produkcją wydawniczą a obecnością określonych produktów kulturalnych w księgarniach internetowych i w portalach czytelniczych (Maity et al., 2017). Serwisem, który pojawił się najczęściej w tej grupie tekstów, był Goodreads, zestawiany najczęściej

z firmą Amazon. Dane pochodzące z portali czytelniczych zostały wykorzystane ponadto do badań nad recepcją wydawniczą w kontekście globalnego obiegu książki oraz analiz porównawczych oferty wydawniczej poszczególnych oficyn.

10. Inne zagadnienia

W ramach ostatniej grupy 17 artykułów znalazły się pojedyncze opracowania zróżnicowanych pod względem tematycznym zagadnień z zakresu socjologii, filozofii, informatyki itp., których autorzy wymienili serwisy społecznościowe dla czytelników lub powoływali się na dane z nich pochodzące. Przykładowe tematy tych prac uwzględniały problematykę światopoglądu i przekonań religijnych czy zagadnienia związane z systemami klasyfikacji i identyfikacji różnych obiektów występujących w środowisku cyfrowym.

Największy odsetek (21,8%) wszystkich zanalizowanych 183 artykułów stanowiły prace dotyczące znakowania społecznościowego (folksonomii). Kolejny często pojawiający się zestaw tematów mieścił się w zakresie problematyki czytelniczych serwisów społecznościowych i zachowania ich użytkowników (17,4%). W sporej grupie artykułów uwzględnione zostały również zagadnienia mechanizmów wyszukiwania książek (14,2%) i systemów rekomendacji (12%). Badania współczesnego rynku książki były tematem 6,5% artykułów. Po 5,4% prac dotyczyło przydatności serwisów w kontekście usprawniania usług bibliotecznych, a także maszynowych i językowych analiz recenzji książek. Identyczny był również rozkład artykułów (po 3,8%) uwzględniający problematykę mierników altmetrycznych pozwalających na określanie wpływu książek naukowych oraz zagadnień związanych z recepcją literatury czy narracji transmedialnej. Inne różne zagadnienia pojawiły się w 9,2% tekstów.

PROFILE CZASOPISM I PRAC ZBIOROWYCH

Określanie profilów czasopism czy prac zbiorowych, w których ukazały się analizowane artykuły, było utrudnione ze względu na problematyczny system ich kategoryzacji stosowany w wybranych do analizy bazach piśmiennictwa naukowego, o czym napisali już Barbara Sosińska-Kalata (Sosińska-Kalata, 2013) i Zbigniew Osiński (Osiński, 2019). Dodatkową trudność stanowił fakt, że niekiedy ujęcie tematu w konkretnych artykułach nie pokrywało się z profilem czasopisma. Pomimo tych zastrzeżeń, ze względu na potrzebę wskazania dyscyplin, w ramach których badane są serwisy społecznościowe dla czytelników, skorzystałam z kategorii występujących w Web of Science i Scopus.

Analiza wykazała, że największa liczba artykułów (78) została opublikowana w czasopismach należących do kategorii Computer Science. W wydawnictwach informatycznych ukazywały się teksty dotyczące, przede wszystkim, mechanizmów wyszukiwania książek (25), systemów rekomendacji (19), serwisów społecznościowych i ich użytkowników (14). Pojedyncze teksty pojawiły się także w kilku innych grupach tematycznych. W kolejnym zbiorze znalazło się 59 artykułów opublikowanych w czasopismach z zakresu Information Science & Library Science (w bazie Scopus występującej pod nazwą Library and Information Sciences). Ich autorzy najczęściej podejmowali problematykę folksonomii (30), ale wiele artykułów z tych czasopism było również poświęconych badaniom serwisów społecznościowych w kontekście praktyk czytelniczych (12) oraz możliwości ich wykorzystania w działalności bibliotecznej (10). Osobną grupę stanowiło 15 artykułów, które ukazały się w czasopismach oznaczonych zarówno Computer Science, jak i Information Science & Library Science, w której znalazło się siedem artykułów na temat folksonomii i pięć artykułów dotyczących mierników wpływu książek naukowych. Charakterystyczny był ponadto zbiór dziesięciu artykułów z czasopism oznaczonych Literature i/lub Linguistics, które w sześciu przypadkach dotyczyły recepcji literatury. Wydawnictwa z zakresu Social Sciences były reprezentowane przez sześć artykułów z różnych grup tematycznych. Kilka artykułów pochodziło również z czasopism przypisanych do kategorii Communication (trzy artykuły na temat serwisów społecznościowych i ich użytkowników oraz dwa dotyczące współczesnego rynku książki) i Business (trzy artykuły z zakresu współczesny rynek książki i jeden odnoszący się do rekomendacji). Pozostałe kategorie czasopism pojawiły się sporadycznie. Ogółem procentowy udział artykułów z czasopism o określonym profilu prezentował się następująco: Computer Science 42,6%, Information Science & Library Science 32,2%, CS/IS&LS 8,1%, Literature i/lub Linguistics 5,4%, Social Sciences 3,2%, Communication 2,7%, Business 2,1% oraz inne kategorie czasopism 3,2%.

FREKWENCJA SERWISÓW W POSZCZEGÓLNYCH GRUPACH TEMATYCZNYCH

Serwisy Goodreads, LibraryThing i Anobii były wymieniane w artykułach wspólnie lub występowały pojedynczo, więc podane w dalszej części pracy wartości nie są zgodne z liczbą artykułów w określonych obszarach problemowych. Goodreads pojawił się we wszystkich grupach tematycznych, ale w zbiorze mierniki wpływu książek naukowych wystąpił siedem razy jako jedyny serwis. W przypadku artykułów dotyczących współczesnego rynku książki Goodreads został wymieniony 11 razy, na-

tomiast dwa pozostałe serwisy zaledwie jeden raz. Podobną dominację Goodreads można było zauważyć w odniesieniu do artykułów z zakresu analizy recenzji książek (GR 8, AN 1) i recepcji literatury (GR 7, LT 1). Serwis LibraryThing był natomiast zdecydowanie najczęściej wspomniany w grupie 37 tekstów poświęconych znakowaniu społecznościowemu (folksonomii), chociaż pojawiły się cztery wskazania serwisu Goodreads. Wśród autorów artykułów dotyczących mechanizmów wyszukiwania książek podobnie preferowany był serwis LibraryThing (23), jednak wymienione zostały również pozostałe serwisy (GR 4, AN 2). Równomiernie zostały rozłożone wskazania poszczególnych serwisów w ramach grupy zawierającej artykuły dotyczące systemów rekomendacji (GR 11, LT 11). W pozostałych grupach dominowały odwołania do Goodreads lub LibraryThing: czytelnicze serwisy społecznościowe i zachowania ich użytkowników (GR 17, LT 12, AN 8), serwisy dla czytelników w kontekście usprawniania usług bibliotecznych (LT 8, GR 2, AN 1), inne artykuły (GR 10, LT 7).

ROK PUBLIKACJI

Pierwszy występujący w bazie artykuł ukazał się w 2006 r. i został zakwalifikowany do grupy czytelnicze serwisy społecznościowe i zachowania ich użytkowników. Artykuły dotyczące tej problematyki były publikowane regularnie każdego roku, natomiast najwięcej (sześć) pojawiło się ich w 2017 r. Kolejne teksty, które ukazały się w 2007 r., dotyczyły, oprócz problematyki serwisów i czytelników, również zagadnień folksonomii oraz wykorzystania serwisów społecznościowych w działalności bibliotecznej. Przy czym prace z tej ostatniej grupy tematycznej były publikowane przede wszystkim w latach 2007-2013, a następnie pojawiły się dopiero w 2019 r. Z kolei opracowania dotyczące znaczników społecznościowych (tagów) ukazywały się w latach 2007-2019 z wyjątkiem roku 2017 (natomiast w 2018 r. pojawiło się ich sześć). Trzeba jednak przyznać, że popularność tej problematyki maleje: w 2009 r. opublikowano dziewięć artykułów, cztery w latach 2010-2012 a w 2019 r. tylko dwa. Wzrasta natomiast zainteresowanie systemami rekomendacji: w latach 2010-2018 publikowano rokrocznie od jednego do trzech artykułów na ten temat, w 2019 r. ukazało się ich dziesięć. Artykuły dotyczące rynku książki ukazywały się nieregularnie, chociaż z tendencją wzrostową (od jednego w 2011 r. do czterech w 2019 r.). Artykuły z zakresu mechanizmów wyszukiwania książek publikowano w latach 2012-2018 a najwięcej (pięć) było ich w 2017 r. W odniesieniu do pozostałych grup tematycznych artykuły ukazywały się od 2015 r. (mierniki wpływu książek naukowych, analizy recenzji książek) oraz od 2016 r. (recepcja literatury) w liczbie 1-3 opracowań

rocznie. W tym samym roku ogólnie opublikowano 20 artykułów i ich liczba systematycznie rosła do 29 w 2019 r., co wskazuje na coraz większe zainteresowanie badaczy problematyką serwisów społecznościowych dla czytelników.

W zakresie występowania poszczególnych serwisów w artykułach naukowych w ujęciu czasowym LibraryThing pojawia się w każdym roku (począwszy od 2006), chociaż najwięcej wystąpień tego serwisu (14) odnotowano w 2012 r. Ogólnie LT wystąpił w 100 publikacjach. Goodreads był wzmiankowany w 2008 r., a od 2011 r. pojawia się w artykułach publikowanych każdego roku i ich liczba stale rośnie (w 2019 r. było ich 24, co w sumie daje liczbę 81 publikacji zawierających odniesienie do GR). Serwis Anobii pojawiał się nieregularnie od 2009 r. w liczbie jednego lub dwóch wskazań rocznie i w efekcie wystąpił w 13 artykułach.

WYKORZYSTANIE DANYCH Z SERWISÓW DO BADAŃ

Występowanie LibraryThing, Goodreads czy Anobii w poszczególnych artykułach nie musiało oznaczać, że ich autorzy za każdym razem wykorzystali dane pochodzące z tych serwisów jako materiał badawczy. Na kolejnym etapie analizy abstrakty wszystkich artykułów zostały zatem zweryfikowane pod względem wspomnianej w nich ekstrakcji danych do badań. W efekcie okazało się, że w stosunku do ogólnej liczby artykułów w bazie publikacje, w których opisano badania oparte na analizie danych z LT, GR i AN stanowiły 77,5% wszystkich tekstów. Autorzy 40 artykułów wskazali ogólne wykorzystanie danych dostępnych na jednym, dwóch lub trzech serwisach. W kolejnej grupie opracowań pojawiły się informacje o wykorzystywaniu do badań takich treści generowanych przez czytelników, jak tagi (39) i recenzje (31). Pozostałe dane pochodzące z serwisów społecznościowych (oceny tytułów, wypowiedzi użytkowników w dyskusjach, półki z książkami itp.) wystąpiły w sumie w 43 artykułach. Ogólnie autorzy w tytułach i abstraktach artykułów 153 razy wskazali różne elementy serwisów społecznościowych, z których korzystali w badaniach. Ich wyniki zostały opublikowane w 142 tekstach, ponieważ autorzy wymieniali niekiedy różne elementy czytelniczych serwisów społecznościowych (np. zarówno recenzje, jak i oceny czy tagi i dane o czytelnikach).

Kolejny etap analizy uwzględniał zweryfikowanie wykorzystanych w badaniach danych pod kątem grup tematycznych oraz rodzaju serwisu. Znaczniki społecznościowe (tagi) pojawiły się w tytułach i abstraktach 45 artykułów, ale po wyeliminowaniu tych tekstów, w których nie było wzmianki o ich wykorzystaniu do konkretnych badań pozostało ich 39. Wśród nich odnotowano publikacje przede wszystkim z zakresu folksonomii (33), ale także od jednego do trzech wystąpień w innych grupach

tematycznych (czytelnicze serwisy społecznościowe i ich użytkownicy, systemy rekomendacji oraz mechanizmy wyszukiwania książek). Tagi były najczęściej pobierane z serwisu LibraryThing, który został wskazany przez autorów 36 artykułów. Pojawiły się również cztery wystąpienia Goodreads jako źródła tagów, jednak trzeba zastrzec w tym miejscu, że w przypadku tego serwisu tagowanie utożsamiane jest z przypisywaniem etykiet półkom z książkami, którymi dysponują użytkownicy na swoich profilach (Desrochers et al., 2016).

Charakterystycznym elementem serwisów społecznościowych dla czytelników, wykorzystywanym jako materiał badawczy, były również recenzje, które zostały wymienione przez autorów 31 artykułów i występowały w większej liczbie obszarów tematycznych. Oprócz dziesięciu prac z kategorii maszynowych i językowych analiz recenzji, ta forma wypowiedzi czytelników o przeczytanych książkach pojawiła się również co najmniej w trzech artykułach z zakresu: czytelnicze serwisy społecznościowe i ich użytkownicy (7), recepcja literatury i współczesny rynek książki (po 4), mierniki wpływu książek naukowych (3). Recenzje najczęściej były importowane z serwisu Goodreads (25 wystąpień), ale cztery razy wymieniono również LibraryThing i trzy razy Anobii.

Ponadto w 20 artykułach analizowane były dane o użytkownikach portali czytelniczych. Badano liczbę i płeć czytelników, ich przynależność do grup formowanych na portalach, a także relacje z innymi użytkownikami. Pod uwagę brane były również określone tytuły książek zarejestrowanych w portalach czytelniczych, a także zawartość dostępnych publicznie półek z książkami. Dane dotyczące czytelników, poza kategorią czytelnicze serwisy społecznościowe i ich użytkownicy (8 wskazań), wykorzystano w publikacjach z zakresu mechanizmów wyszukiwania książek i systemów rekomendacji (po 6). Źródłem danych o czytelnikach i książkach najczęściej był serwis LibraryThing (9), a także Anobii (7) i Goodreads (4). Z kolei w 13 artykułach wykorzystano analizy wypowiedzi czytelników zawarte w komentarzach, dyskusjach i forach. Uwzględnili je przede wszystkim autorzy publikacji z zakresu mechanizmów wyszukiwania książek (6), a także czytelniczych serwisów społecznościowych i ich użytkowników (3) oraz w pojedynczych przypadkach autorzy prac z zakresu recepcji literatury, systemów rekomendacji i innych zagadnień. Wykorzystane dane pochodziły zarówno z serwisu LibraryThing (8), jak i Goodreads (6). Oceny wystawiane tytułom książek przez czytelników pojawiły się w dziesięciu artykułach z zakresu czytelniczych serwisów społecznościowych i ich użytkowników (4), altmetrycznych mierników publikacji naukowych (3) i współczesnego rynku książki (2). Oceny pobierano przede wszystkim z serwisu Goodreads.

Autorzy 40 artykułów podali w abstraktach jedynie informację, że w badaniach korzystano z danych, treści i/lub statystyk pochodzących

z LibraryThing, Goodreads lub Anobii. W tym zestawie pojawiło się po 13 opracowań z zakresu zarówno systemów rekomendacji, jak i wyszukiwania książek oraz sześć artykułów z obszaru serwisów społecznościowych i ich użytkowników. Pozostałe 8 tekstów było rozproszonych w innych grupach tematycznych. Do ekstrakcji danych wykorzystano LibraryThing (22), Goodreads (21) i Anobii (1).

Ogółem najczęściej korzystano z danych pochodzących z czytelnich serwisów społecznościowych w badaniach z zakresu folksonomii (33), serwisów społecznościowych i ich użytkowników (31), mechanizmów wyszukiwania książek (26), systemów rekomendacji (22), analiz recenzji książek (11), współczesnego rynku książki (7), mierników książki naukowej (6), recepcji literatury (6), bibliotek (2) i innych (9). Sumaryczna analiza wykorzystania poszczególnych serwisów wskazała na większą liczbę wystąpień LibraryThing (80) w stosunku do Goodreads (70). Portal Anobii ogólnie był źródłem danych do badań w 11 artykułach. Przy konkretnym wskazaniu tego elementu serwisu, który stanowił podstawę przeprowadzonych badań LibraryThing był najczęściej wykorzystywany do pobierania tagów (36), natomiast Goodreads do recenzji (25) i ocen książek (10). Z kolei serwis Anobii służył najczęściej jako źródło wiedzy o czytelnikach (7).

W odniesieniu do czasowego rozkładu artykułów opartych na danych z LibraryThing, Goodreads i Anobii z każdego roku zostały zliczone pojedyncze wystąpienia określonego serwisu, bez względu na to, czy został on wykorzystany jedynie do pobrania recenzji czy też do pobrania recenzji i ocen. Serwis LibraryThing był zatem wykorzystywany do ekstrakcji danych od 2007 r. i najwięcej artykułów (9) pojawiło się w 2012 r. Od 2015 r. było ich 6 lub 7 w każdym roku. Goodreads był wykorzystywany do pobierania danych od 2012 r. i liczba artykułów opartych na danych z tego serwisu rosła – w 2019 r. było ich 21. Anobii występował jako źródło danych nieregularnie od 2009 do 2018 r., w liczbie 1 lub 2 artykułów rocznie.

PODSUMOWANIE

Zebrany materiał pozwolił stwierdzić, że zainteresowanie serwisami społecznościowymi dla czytelników w środowisku naukowym jest spore, chociaż trudno mówić w tym przypadku o tak intensywnej eksploracji, jaka występuje w odniesieniu do innych mediów społecznościowych. Dla porównania – najprostsze wyszukiwanie (zrealizowane 6 grudnia 2020 r.) w Web of Science i dokonane na podstawie zapytania „Goodreads” przynosi efekt w postaci listy 74 artykułów, natomiast wpisanie jako kryterium wyszukiwawczego słowa „Facebook” ujawnia 23 856 tekstów w wy-

nikach. Nawet w odniesieniu do analogicznych platform poświęconych innym mediom rezultaty są większe (baza filmów IMDb – 442 artykułów w wynikach wyszukiwania; serwis muzyczny Last.fm – 207 artykułów). Opracowana baza, zawierająca artykuły naukowe odnoszące się do trzech wytypowanych witryn, pozwoliła jednak na ogólną charakterystykę tych obszarów badawczych, w których pod uwagę brane były serwisy społecznościowe dla czytelników. W wyniku przeprowadzonej analizy okazało się, że ponad 90% wszystkich tekstów dotyczyło nie tylko problematyki mediów społecznościowych, ale także zagadnień kultury piśmienniczej oraz stosowanych w środowisku cyfrowym metod i narzędzi wyszukiwania, rekomendowania, klasyfikowania czy opiniowania książek. W szerszym kontekście analizowane w artykułach problemy były wykorzystywane do rozwijania zasobów wiedzy w takich obszarach badawczych jak: czytelnictwo, nowe media, rynek książki, bibliotekarstwo, bibliometria, literaturoznawstwo i językoznawstwo. Warto w tym miejscu podkreślić jednak, że znaczna liczba tekstów była poświęcona wyłącznie rozwijaniu algorytmów komputerowych wykorzystywanych w strukturach serwisów społecznościowych dla czytelników, z czym wiązał się pokaźny udział opracowań z zakresu informatyki w zbiorze wszystkich artykułów.

W odniesieniu do wykorzystania danych z portali czytelniczych wyniki analizy były w wielu przypadkach zgodne z przewidywaniami, jak np. posługiwanie się LibraryThing do ekstrakcji tagów czy Goodreads do pobierania recenzji. Badanie umożliwiło jednak określenie innych prawidłowości, związanych ze zmianami w zakresie częstotliwości wykorzystania poszczególnych serwisów czy popularności tematów realizowanych w oparciu o analizy pochodzących z nich danych. Znamienne wydaje się w tym przypadku zredukowanie liczby badań folksonomii w kontekście ewolucji tradycyjnych systemów klasyfikacji piśmiennictwa i katalogów bibliotecznych na rzecz większego zainteresowania wykorzystaniem danych generowanych przez czytelników serwisów społecznościowych w analizach systemów rekomendacji czy ewaluacji książek naukowych. Wzrasta również liczba opracowań, których autorzy sięgają do tych źródeł, aby charakteryzować współczesny rynek książki.

BIBLIOGRAFIA

- Albrechtslund, Anne-Mette Bech (2020). Amazon, Kindle, and Goodreads: implications for literary consumption in the digital age. *Consumption Markets & Culture*, vol. 23, no. 6, pp. 553-568.
- Cho, Erin; Han, Meng (2019). AI Powered Book Recommendation System. W: *Proceedings of the 2019 ACM Southeast Conference (ACM SE '19)*. New York, NY: Association for Computing Machinery, pp. 230-232.
- Desrochers, Nadine; Laplante, Audrey; Martin, Kim; Quan-Haase, Anabel; Spi-

- teri, Louise (2016). Illusions of a "Bond": tagging cultural products across online platforms. *Journal of Documentation*, vol. 72, no. 6, pp. 1027-1051.
- Gołębiowski, Łukasz (2012). *Gdzie jest czytelnik?* Warszawa: Biblioteka Analiz.
- Kaur, Vipin Deep (2018). Sentimental Analysis of Book Reviews using Unsupervised Semantic Orientation and Supervised Machine Learning Approaches. W: *Proceedings of the Second International Conference on Green Computing and Internet of Things (ICGCIoT 2018)*. New York, pp. 519-524.
- Kumar, Ritesh; Bhanodai, Guggila; Pamula, Rajendra (2017), Social Book Search: Reranking based on Document and query expansion with keyword Filtering. W: *2017 4th International Conference on Advanced Computing and Communication Systems (ICACCS)*, Coimbatore, pp. 1-5.
- Maity, Suman Kalyan; Panigrahi, Abhishek; Mukherjee, Animesh (2017), Book Reading Behavior on Goodreads Can Predict the Amazon Best Sellers. W: *Proceedings of the 2017 IEEE/ACM International Conference on Advances in Social Networks Analysis and Mining 2017 (ASONAM '17)*. New York, NY: Association for Computing Machinery, pp. 451-454.
- Maryl, Maciej (2015). Kulturowa piśmienność: projekt badań totalnych kultury literackiej. *Teksty Drugie: teoria literatury, krytyka, interpretacja*, nr 3, s. 9-29.
- Matthews, Jolie C. (2016). Professionals and Nonprofessionals on Goodreads: Behavior Standards for Authors, Reviewers, and Readers. *New Media & Society*, vol. 18, no. 10, pp. 2305-2322.
- Murray, Simone (2019). Secret agents: Algorithmic culture, Goodreads and datafication of the contemporary book world. *European Journal of Cultural Studies* [online], December [dostęp: 6.12.2020]. Dostępny w WWW: <<https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1367549419886026>>.
- Osiński, Zbigniew (2019). The Usefulness of Data from Web of Science and Scopus Databases for Analyzing the State of a Scientific Discipline. The Case of Library and Information Science. *Zagadnienia Informatyki – Studia Informacyjne*, vol. 57, nr 2A, s. 94-106.
- Richards, Anna; Sen, Barbara (2013). An investigation into the viability of LibraryThing for promotional and user engagement purposes in libraries. *Library Hi Tech*, vol. 31, no. 3, pp. 493-519.
- Roszkowski, Marcin (2015). Wykorzystanie technologii informacyjnych do gromadzenia i analizy danych ze społecznościowego serwisu Lubimy Czytać. W: *LaTeI – z badań nad wykorzystaniem technologii informacyjnych w bibliologii i informatologii*. Pod red. G. Gmitterka, M. Ochmańskiego, M. Roszkowskiego. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 145-173.
- Sosińska-Kalata, Barbara (2013). Obszary badań współczesnej informatologii (nauki o informacji). *Zagadnienia Informatyki – Studia Informacyjne*, vol. 51, nr 2, s. 9-41.
- Thelwall, Mike (2019). Reader and author gender and genre in Goodreads. *Journal of Librarianship & Information Science*, vol. 51 no. 2, pp. 403-430.
- Vaidya, Praveenkumar; Harinarayana, N. S. (2016). The Comparative and Analytical Study of LibraryThing Tags with Library of Congress Subject Headings. *Knowledge Organization*, vol. 43, no. 1, pp. 35-43.
- Viro, Alvaro Ceballos (2019). The Empirical Reception of Benito Perez Galdos in „Goodreads”. *Anales Galdosianos*, vol. 54, no. 1, pp. 31-48.

- Voorbij, Henk (2012). The value of LibraryThing tags for academic libraries. *Online Information Review*, vol. 36, no. 2, pp. 196-217.
- Worrall, Adam (2019). „Connections above and beyond”: Information, translation, and community boundaries in LibraryThing and Goodreads. *Journal of the Association for Information Science & Technology*, vol. 70, no. 7, pp. 742-753.
- Zuccala, Alesia A.; Verleysen, Frederik T.; Cornacchia, Roberto; Engels, Tim C. E. (2015), Altmetrics for the humanities: Comparing Goodreads reader ratings with citations to history books. *Aslib Journal of Information Management*, vol. 67, no. 3, pp. 320-336.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 31 stycznia 2021 r.

MAŁGORZATA GÓRALSKA
Institute of Information and Library Studies
Wrocław University
e-mail: malgorzata.goralska@uwr.edu.pl
ORCID 0000-0002-2376-4404

THE USE OF DATA FROM LIBRARYTHING, GOODREADS AND ANOBII SOCIAL NETWORKING SERVICES FOR RESEARCH PURPOSES IN THE YEARS 2006-2019

KEYWORDS: Social media. LibraryThing. Goodreads. Anobii. Bibliometric analysis.

ABSTRACT: **Thesis** – ICT tools enabled the development of social media for readers – special websites to share readership experience. Such websites not only allow readers to integrate and share information on books, but they also become an important source of data on contemporary reading practice and behavior. **Objective** – The aim of this research was to specify the level of researchers’ interest in social media addressed to readers and indicate which elements of those media are most often used as source materials. **Research methods** – The research was based on the content of the database including articles collected from Web of Science and Scopus databases (published in the years 2007-2019) focused on three social media websites, that is LibraryThing, Goodreads and Anobii. The data in question were analyzed with bibliometric tools. **Results/Conclusions** – The results of the research revealed the increase in the number of papers discussing portals addressed to the readers or analyzing the content of such portals. Most of these papers were published in IT and LIS journals. With regard to the topics the author discovered a decreasing interest in folksonomies and dynamically growing number of articles on recommendation systems. The source materials used in research were usually tags and reviews but also other elements of websites were taken into consideration (user bios and quotes, individual book shelf content, title scores, etc.) Data were more frequently extracted from LibraryThing although Goodreads were mentioned three times more often in the papers published in the last year of the analyzed period.

GRZEGORZ GMITEREK
Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii
Uniwersytet Warszawski
e-mail: ggmiterek@uw.edu.pl
ORCID 0000-0002-5692-1824

WYKORZYSTANIE SERWISU FACEBOOK PRZEZ POLSKIE BIBLIOTEKI UNIWERSY- TECKIE W CZASIE ICH ZAMKNIĘCIA SPOWODOWANEGO PANDEMIAŁ COVID-19. ANALIZA PORÓWNAWCZA UDOSTĘPNIANYCH POSTÓW

Grzegorz Gmiterek, dr, adiunkt w Katedrze Bibliografii i Dokumentacji Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego. Jego zainteresowania badawcze koncentrują się na problemach z zakresu wykorzystania nowych technologii w instytucjach kultury i nauki (w tym szczególnie narzędzi i usług Web 2.0 oraz mobilnych urządzeń i aplikacji). Autor kilkudziesięciu publikacji naukowych, w tym książki *Biblioteka w środowisku społecznościowego Internetu. Biblioteka 2.0* (Warszawa 2011), za którą otrzymał Nagrodę Naukową SBP im. Adama Łysakowskiego oraz Nagrodę CLIO Wydziału Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego.

SŁOWA KLUCZOWE: Biblioteki uniwersyteckie. COVID-19. Facebook. Lockdown. Media społecznościowe.

ABSTRACT: **Cel artykułu** – Głównym celem artykułu jest zaprezentowanie wyników analizy treści postów udostępnianych przez 18 polskich bibliotek uniwer-

syteckich, funkcjonujących w ramach uczelni publicznych, na fanpage'ach tych instytucji w serwisie Facebook. **Metody badań** – Dla określenia tematyki postów (zgrupowanych za pomocą narzędzia Fanpage Karma), posłużono się dziesięcioma kodami, do których przyporządkowano poszczególne posty. Pod uwagę wzięto wiadomości udostępniane podczas wiosennego i zimowego zamknięcia bibliotek, spowodowanego pandemią Covid-19. Narzędzie Fanpage Karma wykorzystano również do wskazania, które z udostępnianych treści były najbardziej popularne wśród użytkowników, wraz z podaniem wskaźników określających tę popularność. **Wyniki i wnioski** – Z przeprowadzonych badań wynikają następujące kluczowe wnioski: Serwis Facebook był w badanych okresach wykorzystywany przez wszystkie analizowane biblioteki uniwersyteckie. We wszystkich przypadkach fanpage'y i publikowanych na ich łamach wiadomości, biblioteki spotykały się z uwagą i reakcją użytkowników. Choć reakcja ta, w zależności od instytucji, występowała w różnym stopniu nasilenia. W analizowanych okresach najwięcej postów bibliotecznych odnosiło się do kolekcji i usług bibliotecznych, prezentacji zasobów i usług innych instytucji oraz informacji na temat funkcjonowania biblioteki w okresie jej zamknięcia.

WPROWADZENIE

Z przeprowadzonych przez autora badań wynika, że wykorzystanie mediów społecznościowych jest właściwe dla wszystkich polskich bibliotek uniwersyteckich (Gmiterek, 2021). Biorąc pod uwagę ksiąźnice wchodzące w skład uniwersytetów publicznych, nadzorowanych przez ministra właściwego ds. szkolnictwa wyższego (MNiSW, 2020), funkcjonowanie bibliotek wspomagane jest przynajmniej jednym serwisem społecznościowym. Serwis lub serwisy służą – w mniejszym lub większym stopniu – jako narzędzia wykorzystywane w marketingu bibliotecznym oraz komunikacji z użytkownikami (Jones & Harvey, 2019; McCallum, 2015; Szybowska, 2019; Jaskowska, 2012).

Dotychczasowe badania pokazują, że najczęściej w bibliotekach stosowane są takie serwisy społecznościowe jak Facebook, Twitter, YouTube, Instagram, LinkedIn, Flickr oraz Vine (Magoi, Aspura & Abrizah, 2017). Także w polskich bibliotekach uniwersyteckich widać przykłady wykorzystania różnych narzędzi społecznościowych (Gmiterek, 2018, 36-42; Szerksznis, Lamberti & Theus, 2012; Stach-Sięgieńczuk & Bartosik, 2013; Puksza & Witkowska, 2018; Przybysz & Pioterek, 2015, 342-349). Co istotne, wszystkie placówki mają aktualizowane na bieżąco fanpage'e w serwisie Facebook¹. Niewątpliwie jest to aktualnie jedno z najbardziej popularnych narzędzi społecznościowych wykorzystywanych do budowania

¹ W przypadku Uniwersytetu Śląskiego, wzięto pod uwagę aktywność Centrum Informacji Naukowej i Biblioteki Akademickiej (CINiBA), będącego wspólną biblioteką dwóch katowickich uczelni – Uniwersytetu Ekonomicznego i Uniwersytetu Śląskiego.

relacji z użytkownikami i promocji instytucji bibliotecznych (Al-Daihani & Abrahams, 2018; Lamberti & Theus, 2016, 193-194).

CELE I METODY BADAWCZE

Głównym celem artykułu jest zaprezentowanie wyników badań nad treściami udostępnianymi na stronach fanowskich (tzw. fanpage'ach) przez polskie biblioteki uniwersyteckie (18 instytucji), funkcjonujące w ramach uczelni publicznych. Celem było także wskazanie, które z tych treści były najbardziej popularne wśród użytkowników. Pod uwagę brany był przy tym aspekt udostępniania przez te instytucje treści różnego typu: materiałów tekstowych, wideo, obrazów i zdjęć. Podjęto próbę uzyskania odpowiedzi na pytania: Które z bibliotek uniwersyteckich były najbardziej aktywne w serwisie Facebook w czasie zamknięcia ich budynków dla użytkowników? Czego dotyczyły udostępniane przez te instytucje posty? Jakie stosowano hashtagi?

W tabeli 1 zaprezentowano wykaz stron fanowskich analizowanych bibliotek uniwersyteckich w serwisie społecznościowym Facebook.

Metodologia prac badawczych obejmowała wykorzystanie metod ilościowych i jakościowych. Gromadzone dane odnosiły się do dwóch okresów zamknięcia bibliotek. Zakres chronologiczny pierwszego zamknięcia obejmował czas od 11 marca (pierwsze przypadki zamykania bibliotek) do końca maja 2020 r., kiedy wszystkie instytucje były otwarte dla użytkowników. W przypadku tego okresu, dane były zbierane w dniu 24-27 czerwca 2020 r. Drugi zakres chronologiczny dotyczył jesiennego zamknięcia bibliotek uniwersyteckich, który obejmował czas od 7 do 29 listopada 2020 r.² Ze względu na fakt, że nie wszystkie biblioteki były zamykane i otwierane tego samego dnia (np. Bibliotekę Uniwersytecką w Warszawie otwarto 29 listopada, a Bibliotekę Uniwersytecką w Poznaniu 1 grudnia), zdecydowano, że okres analiz obejmie czas od 7 do 30 listopada. W tym przypadku dane gromadzono 9-10 grudnia 2020 r. Warto też zauważyć, że nie we wszystkich instytucjach tradycyjne usługi biblioteczne zostały zawieszony w takim samym wymiarze. Przykładem jest Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku, w której istniała możliwość wypożyczenia książek (Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku, 10 listopada 2020). Z podobną sytuacją spotkać się można było też w przypadku Biblioteki Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego. W tej instytucji także nie wstrzymano usługi wypożyczania dokumentów (Biblioteka Główna Uniwersytetu Szczecińskiego, 17 listopada 2020).

² Biblioteki były zamykane na mocy Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 6 listopada 2020 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii.

Tabela 1

Wykaz bibliotek uniwersyteckich wchodzących w skład polskich uniwersytetów publicznych oraz adresów stron fanowskich tych bibliotek w serwisie Facebook

Lp.	Nazwa biblioteki	Fanpage
1.	Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie	https://www.facebook.com/BibliotekaUniwersyteckawWarszawie
2.	Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku	https://www.facebook.com/Biblioteka.Glowna.UwB
3.	Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego	https://www.facebook.com/BUGloteka
4.	Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu	https://www.facebook.com/BibliotekaUniwersyteckawPoznaniu
5.	Biblioteka Jagiellońska	https://www.facebook.com/BibliotekaJagiellonska
6.	Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego	https://www.facebook.com/BibliotekaUL
7.	Biblioteka Główna Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie	https://www.facebook.com/BibliotekaUMCS
8.	Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu	https://www.facebook.com/bu.torun
9.	Biblioteka Główna Uniwersytetu Opolskiego	https://www.facebook.com/bibliotekauo
10.	Biblioteka Główna Uniwersytetu Szczecińskiego	https://www.facebook.com/Biblioteka.Glowna.Uniwersytetu.Szczecinskiego
11.	Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademi (CINiBA)	https://www.facebook.com/CINiBA.official
12.	Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego	https://www.facebook.com/BibliotekaUR
13.	Biblioteka Uniwersytecka Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	https://www.facebook.com/buuwm
14.	Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu	https://www.facebook.com/BCUWr
15.	Biblioteka Główna Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie	https://www.facebook.com/UniwersytetKardynalaStefanaWyszynskiego
16.	Biblioteka Uniwersytetu Zielonogórskiego	https://www.facebook.com/Biblioteka-Uniwersytetu-Zielonog%C3%B3rskiego-193605190689757
17.	Biblioteka Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy	https://www.facebook.com/bibliotekaUKW
18.	Biblioteka Uniwersytecka w Kielcach	https://www.facebook.com/biblioteka.uniwersytecka.kielce

W celu zebrania danych badawczych, czyli postów udostępnianych przez biblioteki oraz towarzyszących im innych informacji, wykorzystano sieciową usługę Fanpage Karma (Fanpage Karma, 2020). Narzędzie to posłużyło także do określenia stopnia aktywności poszczególnych instytucji w serwisie Facebook oraz popularności prezentowanych przez nie treści. Fanpage Karma umożliwia monitorowanie stron fanowskich, które są oznaczone jako publiczne. Jest to bezpośrednio związane z faktem, że dane wchodzące w ich skład mogą być analizowane przez zewnętrzne narzędzia informatyczne.

Wyodrębnione posty poddano analizie odnoszącej się do ich tematu. Wzorowano się na metodzie kodowania zaproponowanej przez Amandę Harrison, Rene Burress, Sarah Velasquez oraz Lynnette Schreiner (Harrison, Burress, Velasquez & Schreiner, 2017). Należy jednak dodać, że w przypadku niniejszych analiz, posłużono się zmodyfikowaną listą kodów. Powodem takiego stanu rzeczy był fakt, że biblioteki w okresie lockdownu działały zdalnie. Przeprowadzone analizy generalnie nie odnosiły się więc do tradycyjnych działań tych instytucji, mających miejsce w budynkach bibliotek. Choć zdarzało się, że w udostępnionych postach pojawiały się informacje dotyczące przeszłości lub przyszłości funkcjonowania biblioteki i wydarzeń, które się w nich odbyły lub odbędą. Na potrzeby organizacji tematycznej poszczególnych postów posłużono się następującymi dziesięcioma kodami, do których przyporządkowano poszczególne wiadomości:

1. **Archiwa** – historyczne zdjęcia, dokumenty i inne artefakty. Zasoby bibliotek, repozytoriów i archiwów cyfrowych.

2. **Kolekcje i usługi biblioteczne** – bazy danych, książki, czasopisma i multimedia. Informacje o ofercie cyfrowej, wypożyczeniach, usługach skanowania, godzinach pracy, ułatwieniach w korzystaniu z usług bibliotecznych, wystawach. Posty dotyczące wykładów, szkoleń, warsztatów w bibliotece (prowadzonych przez pracowników bibliotek).

3. **Inne instytucje** – prezentacja zasobów i usług innych instytucji oraz przedsięwzięć powiązanych z szeroko pojętą kulturą, edukacją i nauką.

4. **Wydarzenia** – wydarzenia organizowane przed zamknięciem budynków bibliotek, w trakcie lockdownu (online) oraz planowane w przyszłości. Brane są w tym przypadku pod uwagę także informacje o rocznicach, świętach, które biblioteka chciała upamiętnić.

5. **Społeczność biblioteczna** – wszelkie wzmianki o działaniach związanych z pracownikami biblioteki, stanowiskami ich pracy oraz strukturze organizacyjnej biblioteki.

6. **Czytelnicy** – informacje o czytelnikach. Zdjęcia oraz inne treści pochodzące od czytelników.

7. **Sentymenty** – słowa uznania, gratulacje, podziękowania, powitania, pożegnania, życzenia, pozdrowienia, żarty.

8. **Zarządzanie budynkiem biblioteki** – informacje na temat funkcjonowania biblioteki w okresie lockdownu, w tym zdjęcia budynku, terenu obok tej instytucji. Informacje o zamykaniu i otwieraniu budynków dla użytkowników.

9. **Spółeczność uniwersytecka** – działania niezwiązane z biblioteką, które odnoszą się bezpośrednio do funkcjonowania lub wsparcia uniwersytetu.

10. **Inne** – wiadomości, które nie odnosiły się do funkcjonowania biblioteki ani uniwersytetu.

Warto zaznaczyć, że w przypadku prowadzenia badań odnoszących się do postów publikowanych na Facebooku z danego okresu, pojawiają się pewne problemy związane z dynamiką wprowadzanych i związanych z nimi zmian. Zmiany te dotyczą w pierwszej kolejności liczby reakcji użytkowników, która w kontekście pojedynczych postów, cały czas może podlegać aktualizacji. Liczba ta może być coraz wyższa, ale też niższa (np. jeśli użytkownik zrezygnuje z wcześniejszej reakcji na post). Problemem są także zdublowane posty. Bywa, że biblioteka ponawiała post, który był opublikowany wcześniej. Zdublowane posty dotyczyły np. proponowanych przez bibliotekę elektronicznych usług, dostępu do baz danych. W czasie lockdownu takie informacje wydają się mieć istotne znaczenie dla użytkowników, choćby ze względu na pomoc w zdalnym dostępie do zasobów naukowych. Istotne wydają się także kwestie związane z kaskadami postów, ich edycją i korektą treści, jak też zmianą daty publikacji danej informacji. Facebook oferuje takie możliwości (*Jak zmienić...*, 2020). Powodują one, że również liczba postów odnoszących się do danego okresu nie musi być zawsze taka sama.

WYNIKI PRZEPROWADZONYCH ANALIZ

OKRES WIOSENNY (11 MARCA – 31 MAJA 2020 r.)

W analizowanym okresie wszystkie biblioteki uniwersyteckie opublikowały w sumie 1171 postów. Najwięcej, autorstwa pracowników Biblioteki Uniwersyteckiej w Białymstoku, którzy opublikowali 242 posty. Druga w kolejności była Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu, która opublikowała 115 postów, a trzecia – Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego, która udostępniła 109 postów. Poniżej zaprezentowano zestawienie liczby postów opublikowanych przez poszczególne biblioteki.

Tabela 2

Liczba postów opublikowanych przez poszczególne biblioteki (w okresie wiosennym)

Lp.	Nazwa biblioteki (skrót nazwy uniwersytetu)	Liczba opublikowanych postów ³
1	Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku (UwB)	242
2	Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu (UAM)	115
3	Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego (UŁ)	109
4	Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu (UWr)	102
5	Biblioteka Jagiellońska (UJ)	79
6	Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie (UW)	78
7	Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka – CINiBA (UŚ)	62
8	Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu (UMK)	57
9	Biblioteka Uniwersytetu w Gdańskim (UG)	50
10	Biblioteka Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy (UKW)	47
11	Biblioteka Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (UMCS)	47
12	Biblioteka Główna Uniwersytetu Szczecińskiego (US)	40
13	Biblioteka Uniwersytecka Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (UWM)	33
14	Biblioteka Główna Uniwersytetu Kardynała Wyszyńskiego w Warszawie (UKSW)	31
15	Biblioteka Uniwersytecka w Kielcach (UJK)	23
16	Biblioteka Uniwersytetu Zielonogórskiego (UZ)	22
17	Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego (UR)	21
18	Biblioteka Uniwersytetu Opolskiego (UO)	13

Źródło: oprac. własne na podstawie danych zgromadzonych za pomocą narzędzia Fanpage Karma.

Najwięcej reakcji użytkowników (biorąc pod uwagę polubienia, komentarze, udostępnienia itp.) wzbudziły posty Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego (w dniu 25 czerwca było 4225 reakcji, w tym 2590 polubień i 101 komentarzy). Co ciekawe, liczbę wszystkich reakcji sprawdzono też 10 grudnia. Było ich niemal 4340, co pokazuje, że użytkownicy reagują na posty również później, czasami kilka tygodni lub miesięcy po opublikowaniu danej wiadomości.

Biorąc pod uwagę analizę aktywności wszystkich bibliotek w serwisie Facebook oraz popularność udostępnianych przez te instytucje treści,

³ Dane zebrane w dniu 24 czerwca 2020 r.

w dniu 25 czerwca 2020 r., najpopularniejszym postem wśród użytkowników (z punktu widzenia liczby polubień) był post Biblioteki Jagiellońskiej o jej ponownym częściowym otwarciu (opublikowany 20 maja). Post zgromadził 229 polubień, 15 komentarzy, 26 udostępnień, w sumie 358 wszystkich reakcji użytkowników. Drugim w kolejności był post udostępniony przez Bibliotekę Uniwersytecką w Warszawie z dnia 18 maja. Dotyczył on otwarcia instytucji dla użytkowników. Zgromadził 215 polubień, 3 komentarze, 13 ponownych udostępnień, w sumie 314 reakcji. Trzeci w kolejności okazał się post udostępniony także przez Bibliotekę w Warszawie na temat pobicia rekordu liczby wypożyczeń książek. Post został opublikowany w dniu 11 marca. Zgromadził 195 polubień, 21 komentarzy, 10 ponownych udostępnień, w sumie 359 reakcji (Gmiterek, 2021). Największą popularnością cieszyły się więc treści odnoszące się do funkcjonowania budynków instytucji oraz oferowanych przez nie usług.

Il. 1. Jeden z najpopularniejszych postów w czasie wiosennego lockdownu, odnoszący się do otwarcia Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie.

Źródło: Fanpage Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie <https://www.facebook.com/200194145469/posts/10158145376720470>.

Na potrzeby przygotowania niniejszego artykułu, sprawdzono także, które posty udostępnione przez biblioteki były najpopularniejsze z punktu widzenia ich typu i liczby reakcji użytkowników na daną wiadomość. Pod uwagę wzięto posty tekstowe, wideo, obrazy oraz zdjęcia⁴. I tak w przypadku postów tekstowych, zgromadziły one w analizowanym okresie stosunkowo najmniej reakcji użytkowników. Najpopularniejszymi pięcioma wiadomościami tego typu były:

⁴ Dane odnoszące się do reakcji użytkowników pochodzą z dnia 27 czerwca 2020 r.

1. Post pracowników Biblioteki Głównej UMCS w Lublinie, z dnia 5 maja 2020 r., poświęcony uruchomieniu dla czytelników usługi wypożyczenia i zwrotu książek (63 reakcje użytkowników⁵).

2. Komunikat Biblioteki Jagiellońskiej, z dn. 14 kwietnia, na temat zamknięcia tej ksiąznicy dla czytelników do 15 maja 2020 r. (39 reakcji użytkowników).

3. Post Biblioteki Głównej UMCS w Lublinie, z dnia 11 marca, odnoszący się do godziny zamknięcia tego dnia budynku ksiąznicy (35 reakcji użytkowników).

4. Post Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu, z dn. 25 maja, o przywróceniu możliwości korzystania z wypożyczalni miejscowej oraz punktu informacyjnego (27 reakcji użytkowników).

5. Post Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu, z dn. 19 maja, odnoszący się do uruchomienia wypożyczalni (18 reakcji użytkowników).

W przypadku postów wideo, najpopularniejszych pięć wiadomości odnosiło się do aktywności następujących bibliotek (w kolejności od najpopularniejszej wiadomości):

1. Post Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu, z dn. 15 maja, na temat spotkania z autorami książki *Powrót Pomorza w granice Rzeczypospolitej w setną rocznicę 1920-2020* (89 reakcji użytkowników).

2. Post Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu, z dn. 13 maja, odnoszący się do spotkania z Barbarą Klicką i Marcinem Lutomińskim. Spotkanie odbyło się w ramach XVII Ogólnopolskiego Tygodnia Bibliotek (78 reakcji użytkowników).

3. Post Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, z dn. 11 marca, instruujący użytkowników jak zdalnie korzystać z oferty książek elektronicznych (43 reakcje użytkowników).

4. Post Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu, z dn. 12 maja, zawierający wykład pracownika tej ksiąznicy, jak też geografa i podróżnika Rafała Michałowskiego (40 reakcji użytkowników).

5. Post Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu, z dn. 4 kwietnia, prezentujący opowieść Andrzeja Jazdona (muzykolog w Pracowni Muzycznej Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu) o najpiękniejszych polskich zabytkach muzycznych (39 reakcji użytkowników).

Niewątpliwie największą popularnością cieszyły się posty graficzne, w tym takie, w których treści znajdowały się zdjęcia lub zdjęcie. Pięć najpopularniejszych to:

1. Post Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, z dn. 11 marca, o rekordzie liczby wypożyczeni książek (359 reakcji użytkowników).

⁵ Wszystkie reakcje użytkowników, w tym komentarze i polubienia.

2. Post Biblioteki Jagiellońskiej, z dn. 20 maja, odnoszący się do otwarcia ksiąźnicy (358 reakcji użytkowników).

3. Post Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, z dn. 18 maja, związany z otwarciem ksiąźnicy (314 reakcji użytkowników).

4. Post Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, z dn. 16 marca, odnoszący się do oferowania przez BUW usługi skanowania materiałów naukowych (312 reakcji użytkowników).

5. Post Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego, z dn. 15 marca, wskazujący na możliwość zwiedzania różnych muzeów online (238 reakcji użytkowników).

Biblioteki uniwersyteckie posługiwały się najczęściej następującymi hashtagami: #zostańwdomu (118 razy), #ciniba (53 razy), #niezostawiamczytelnika (47 razy), #bibliotekaotwarta (44 razy), #tydzieńbibliotek (28 razy) (Gmiterek, 2021).

ANALIZA TREŚCI POSTÓW

W celu analizy treści postów bibliotecznych posłużono się dziesięcioma kodami, które przyporządkowano do poszczególnych wiadomości. Poniżej zaprezentowano sumę postów dla każdego z zastosowanych kodów.

Liczba postów w odniesieniu do poszczególnych kodów

Tabela 3

Kod	Liczba postów
Archiwa	86
Kolekcje i usługi biblioteczne	359
Inne instytucje	249
Wydarzenia	104
Społeczność biblioteczna	56
Czytelnicy	7
Sentymenty	62
Zarządzanie budynkiem biblioteki	109
Społeczność uniwersytecka	65
Inne	74

Źródło: oprac. własne.

Najczęściej biblioteki udostępniały wiadomości o swoich kolekcjach i usługach (359 postów, 30,7% wszystkich wiadomości), zwłaszcza dostępnych online. Pojawiały się tutaj m.in. posty odnoszące się do możliwości korzystania z baz bibliograficznych (także w ramach dostępu testowego), bibliotek cyfrowych, usług skanowania materiałów bibliotecznych, szkoleń i warsztatów prowadzonych przez pracowników danej biblioteki uniwersyteckiej.

W drugiej kolejności biblioteki udostępniały wiadomości odnoszące się do działalności innych instytucji, zwłaszcza informacje o organizowanych przez nie przedsięwzięciach cyfrowych, związanych ze szkoleniami (np. organizowanymi przez producentów baz bibliograficznych), wydarzeniami kulturalnymi, edukacyjnymi oraz naukowymi. Bibliotekarze zachęcali także do korzystania z cyfrowych zbiorów innych instytucji (np. muzeów). Postów tego typu było 249, czyli stanowiły one 21,3% wszystkich wiadomości.

W przypadku kodu „zarządzanie budynkiem biblioteki” najwięcej postów odnosiło się do wiadomości o zamykaniu i otwieraniu budynków księżnic. Zdobywały one także stosunkowo dużą popularność wśród użytkowników. Spora część udostępnianych wiadomości dotyczyła także udostępniania przez bibliotekarzy zdjęć bibliotek oraz terenów do nich przynależnych. Postów powiązanych z tym kodem było 109 (9,3% wszystkich analizowanych wiadomości).

Trochę mniej postów odnosiło się do wydarzeń bibliotecznych (104 posty, 8,9% wszystkich wiadomości). W tym przypadku bibliotekarze informowali użytkowników o przedsięwzięciach organizowanych przed zamknięciem bibliotek, w trakcie lockdownu, jak też wydarzeniach planowanych do realizacji w przyszłości. Duża część postów dotyczyła wydarzeń organizowanych w ramach Tygodnia Bibliotek. Część udostępnianych treści dotyczyła także Światowego Dnia Książki i Praw Autorskich; Międzynarodowego Dnia Książki dla Dzieci; Światowego Dnia Czytania Tolkiena oraz ogólnopolskiego wydarzenia „Przystań z Biblioteką”, które powstało w ramach akcji #NiezostawiamCzytelnika. W tej kategorii tematycznej postów znalazły się także informacje o spotkaniach z autorami, wydarzenia odnoszące się do rocznic i świąt.

W przypadku kodu „archiwa”, biblioteki informowały o historycznych dokumentach wchodzących w skład ich zbiorów, także w kontekście tworzonych przez te instytucje bibliotek i repozytoriów cyfrowych. W treści postów pojawiały się np. przepisy kucharskie na potrawy świąteczne, artykuły z dawnej prasy, historyczne rysunki satyryczne oraz zdjęcia. Postów powiązanych z tym kodem było 86, tj. 7,3% wszystkich udostępnionych wiadomości.

Następny w kolejności kod (według liczby udostępnionych postów) to „inne”. Tutaj znalazły się wiadomości niezwiązane z biblioteką i uniwersytetem, w ramach którego ona funkcjonuje. Były to m.in. rady, jak zorganizować w domu stanowisko do pracy zdalnej, informacje o ciekawych sieciowych zasobach (niezwiązanych z działalnością instytucji kultury, edukacji i nauki), podkastach, recenzje książek, wiadomości o ważnych wydarzeniach w Polsce. Takich postów było 74, tj. 6,3% wszystkich postów.

W przypadku kodu „społeczność uniwersytecka” opublikowano w sumie 65 postów (4,8% wszystkich). W tej grupie znalazły się wiadomości odnoszące się do funkcjonowania uniwersytetu w okresie pandemii. Publikowano informacje pochodzące od władz uczelni, w tym komunikaty dla studentów i pracowników uniwersytetów.

Następny w kolejności kod to „sentymenty”, który był powiązany z różnego rodzaju treściami odnoszącymi się do pozdrowień, podziękowań, żartów, słów uznania, gratulacji, pożegnań (w tym zwłaszcza zmarłego 29 maja 2020 r. Jerzego Pilcha). Postów związanych z tym kodem było 62, tj. 5,3% wszystkich wiadomości.

Najmniej opublikowano postów odnoszących się do kodów „społeczność biblioteczna” i „czytelnicy”. W pierwszym przypadku było to 56 wiadomości (4,8% wszystkich postów), w drugim – 7 postów (0,6%). Jeśli chodzi o społeczność biblioteczną, wzięto pod uwagę informacje o pracownikach danej biblioteki, ich stanowiskach pracy, hobby, podróżach, jak też naukowych, edukacyjnych czy kulturalnych dokonaniach bibliotekarzy.

Kod „czytelnicy” przyporządkowany był do postów, które odnosiły się do twórczości użytkowników danej biblioteki; treści, które oni tworzą i udostępniają za pośrednictwem biblioteki i fanpage’a (w serwisie Facebook). Znalazły się tutaj również zdjęcia użytkowników, informacje o ich funkcjonowaniu w czasie lockdownu. W tym przypadku liczba postów była niewielka, najmniejsza w porównaniu z innymi kodami. Nie zaobserwowano większej aktywności użytkowników bibliotek uniwersyteckich jeśli chodzi o współtworzenie cyfrowych treści, które byłyby później udostępniane w wykorzystywanych przez biblioteki mediach społecznościowych.

OKRES JESIENNY (7 – 30 LISTOPADA 2020 r.)

W analizowanym okresie wszystkie biblioteki uniwersyteckie opublikowały 224 posty⁶. Najwięcej wiadomości było autorstwa pracowników Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego, którzy opublikowali 32 posty. Następna w kolejności była Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku (27 postów), a trzecia – Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu (24 posty). Poniżej zaprezentowano zestawienie bibliotek oraz liczby opublikowanych przez nie postów.

⁶ Dane zebrane 10 grudnia 2020 r.

Tabela 4

Liczba postów opublikowanych przez poszczególne biblioteki

Lp.	Nazwa biblioteki (skrót nazwy uniwersytetu)	Liczba opublikowanych postów
1	Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku (UwB)	26
2	Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu (UAM)	24
3	Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego (UŁ)	32
4	Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu (UWr)	17
5	Biblioteka Jagiellońska (UJ)	15
6	Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie (UW)	10
7	Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka – CINiBA (UŚ)	20
8	Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu (UMK)	9
9	Biblioteka Uniwersytetu w Gdańskim (UG)	11
10	Biblioteka Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy (UKW)	9
11	Biblioteka Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (UMCS)	6
12	Biblioteka Główna Uniwersytetu Szczecińskiego (US)	14
13	Biblioteka Uniwersytecka Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (UWM)	6
14	Biblioteka Główna Uniwersytetu Kardynała Wyszyńskiego w Warszawie (UKSW)	5
15	Biblioteka Uniwersytecka w Kielcach (UJK)	5
16	Biblioteka Uniwersytetu Zielonogórskiego (UZ)	5
17	Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego (UR)	5
18	Biblioteka Uniwersytetu Opolskiego (UO)	5

Źródło: oprac. własne na podstawie danych zgromadzonych za pomocą narzędzia Fanpage Karma.

Najwięcej reakcji użytkowników (biorąc pod uwagę polubienia, komentarze, udostępnienia itp.) wzbudziły posty Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie (10 grudnia było to 848 reakcji, w tym 377 polubień i 33 komentarze). Na drugim miejscu uplasowała się Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego (832 reakcje, 517 polubień i 16 komentarzy), a na trzecim – Biblioteka Jagiellońska (473 reakcje, 278 polubień i 14 komentarzy).

Biorąc pod uwagę analizę aktywności wszystkich bibliotek w serwisie Facebook oraz popularność udostępnianych przez te instytucje treści⁷,

⁷ Dane gromadzone 10 grudnia 2020 r.

najpopularniejszym postem wśród użytkowników był post Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie o jej ponownym otwarciu (opublikowany w dniu 27 listopada). Post zgromadził 185 polubień, 47 komentarzy, 41 udostępnień, w sumie 526 wszystkich reakcji użytkowników. Drugim w kolejności był post udostępniony przez Bibliotekę Jagiellońską, również 27 listopada. Post także dotyczył otwarcia instytucji dla użytkowników. Zgromadził 83 polubienia, 11 komentarzy, 17 ponownych udostępnień, w sumie 201 reakcji. Trzeci w kolejności okazał się post udostępniony przez Bibliotekę Uniwersytetu Łódzkiego. I w tym przypadku informowano użytkowników o ponownym otwarciu ksiąźnicy. Post został opublikowany 27 listopada. Zgromadził 54 polubienia, 2 komentarze, 10 ponownych udostępnień, w sumie 92 reakcje. Podobnie, jak w okresie wiosennym, największą popularnością cieszyły się więc treści odnoszące się do funkcjonowania budynków instytucji.

II. 2. Najpopularniejszy post w okresie jesiennego zamknięcia, odnoszący się do otwarcia Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie

Źródło: Fanpage Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie <https://www.facebook.com/200194145469/posts/10158690184305470>.

Idąc śladem analizy treści udostępnianych w czasie wiosennego lockdownu, sprawdzono także, które posty opublikowane przez biblioteki były najpopularniejsze, ale pod względem typu wiadomości. Pod uwagę wzięto posty tekstowe, wideo, obrazy oraz zdjęcia. Zdecydowanie, najmniej reakcji użytkowników wzbudziły posty tekstowego. Najpopularniejszymi pięcioma wiadomościami były w tym przypadku:

1. Post pracowników Biblioteki Głównej UMCS w Lublinie, z dnia 9 listopada 2020 r., dotyczący zamknięcia Biblioteki dla czytelników (52 reakcje użytkowników).

2. Post Biblioteki Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego, z dnia 23 listopada, odnoszący się do uruchomienia usługi skanowania materiałów bibliotecznych na życzenie (28 reakcji użytkowników).

3. Post Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu, z dnia 7 listopada, dotyczący zamknięcia tej instytucji dla czytelników (27 reakcji użytkowników).

4. Post Biblioteki Uniwersyteckiej w Kielcach, z dnia 7 listopada, odnoszący się do zamknięcia budynku tej księżnicy dla czytelników (11 reakcji użytkowników).

5. Post Biblioteki Uniwersyteckiej im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku, z dnia 9 listopada, o zamknięciu czytelni humanistycznej oraz braku dostępu do usługi biblioboxu (8 reakcji użytkowników).

W przypadku postów wideo, najpopularniejszych pięć wiadomości odnosiło się do aktywności następujących bibliotek:

1. Post Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, z dnia 18 listopada, o najstarszej książce drukowanej w zbiorach BUW (52 reakcje użytkowników).

2. Post Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego, z dnia 13 listopada, o usłudze skanowania materiałów bibliotecznych (48 reakcji użytkowników).

3. Post Biblioteki Jagiellońskiej, z dnia 28 listopada, na temat wystawy z cyklu „Wokół Książki” – Iluminacja – obrazowanie w książce (45 reakcji użytkowników).

4. Post Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, z dnia 13 listopada, odnoszący się do pracy nad zespołem 211 rysunków z kolekcji Gabinetu Rycin BUW (24 reakcje użytkowników).

5. Post Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego, z dnia 25 listopada, na temat możliwości korzystania z usług bibliotecznych online i prezentacji „Praktycznego przewodnika dla «pożeraczy» książek i wiedzy w Bibliotece UŁ” (23 reakcje użytkowników).

Podobnie, jak w przypadku okresu wiosennego, największą popularnością cieszyły się wśród użytkowników posty graficzne, w tym takie, których treścią były zdjęcia lub zdjęcie. Pięć najpopularniejszych wiadomości to:

1. Post Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, z dnia 27 listopada, odnoszący się do otwarcia 30 listopada budynku Biblioteki dla użytkowników (526 reakcji użytkowników).

2. Post Biblioteki Jagiellońskiej, z dnia 27 listopada, również odnoszący się do otwarcia budynku Biblioteki dla użytkowników (201 reakcji użytkowników).

3. Post Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego, z dnia 27 listopada, także dotyczący otwarcia budynku Biblioteki dla użytkowników (92 reakcje użytkowników).

4. Post Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, z dnia 30 listopada, informujący o otwarciu budynku Biblioteki i zasadach korzystania z jej zbiorów (91 reakcji użytkowników).

5. Post Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego, z dnia 7 listopada, odnoszący się do zamknięcia budynku Biblioteki dla użytkowników oraz promujący usługi biblioteczne online (86 reakcji użytkowników).

W okresie jesiennego zamknięcia biblioteki uniwersyteckie najczęściej posługiwały się następującymi hashtagami: #ciniba (17 razy), #library (15 razy), #bibliotekaotwarta (12 razy), #masztowcinibie (6 razy), #books (5 razy).

ANALIZA TREŚCI POSTÓW

W celu analizy treści postów bibliotecznych posłużono się dziesięcioma kodami, które przyporządkowano do poszczególnych wiadomości. Poniżej zaprezentowano sumę postów dla każdego z zastosowanych kodów.

Liczba postów w odniesieniu do poszczególnych kodów

Tabela 5

Kod	Liczba postów
Archiwa	21
Kolekcje i usługi biblioteczne	78
Inne instytucje	33
Wydarzenia	13
Spółeczność biblioteczna	4
Czytelnicy	0
Sentymenty	4
Zarządzanie budynkiem biblioteki	52
Spółeczność uniwersytecka	15
Inne	4

Źródło: oprac. własne

Najczęściej biblioteki udostępniały wiadomości o swoich kolekcjach i usługach (78 postów, 34,8% wszystkich wiadomości), zwłaszcza dostępnych online. Podobnie, jak wiosną, instytucje te informowały o możliwości korzystania z zasobów elektronicznych (także w ramach testu baz bibliograficznych), usłudze skanowania materiałów bibliotecznych, szkoleniach prowadzonych przez pracowników danej biblioteki uniwer-

syteckiej. Warto też wspomnieć o przedsięwzięciu czytania fragmentów książek przez pracowników Biblioteki Jagiellońskiej. W ramach postów publikowano nagrania wideo czytających bibliotekarzy.

W drugiej kolejności biblioteki udostępniały posty odnoszące się do zarządzania budynkiem książki (52 posty, 23,2% wszystkich wiadomości). Dużym zainteresowaniem użytkowników cieszyły się zwłaszcza informacje o zamknięciu i otwarciu bibliotek dla czytelników. Znalazły się też w tej grupie posty na temat przeprowadzki Biblioteki Uniwersyteckiej w Białymstoku do nowego budynku.

Treść 33 postów (14,7% wszystkich wiadomości) dotyczyła innych instytucji oraz usług, które one proponują. Były to wiadomości na temat bibliotek cyfrowych, narzędzi umożliwiających dostęp do zasobów elektronicznych, zapisów spotkań z ciekawymi osobami, ekranizacji filmowych książek, oferty szkoleń.

21 postów (9,4% wszystkich wiadomości) odnosiło się do archiwalnych zbiorów bibliotecznych oraz przedsięwzięć, które mają na celu prezentację zdigitalizowanych dokumentów. 15 postów (6,7% wszystkich wiadomości) dotyczyło informacji na temat działań powiązanych ze społecznością uniwersytecką. Pojawiały się w tym przypadku m.in. posty odnoszące się do: wyboru nowego Rektora Uniwersytetu Gdańskiego, Nagrody Naukowej Rektora Uniwersytetu Łódzkiego, materiałów pomocnych w trakcie prowadzenia zajęć zdalnych ze studentami, uzyskaniu przez Uniwersytet Wrocławski Polskiej Nagrody Inteligentnego Rozwoju 2020, organizowanych w ramach uniwersytetów konferencji.

W przypadku kodu „wydarzenia” opublikowano 14 postów (5,8% wszystkich wiadomości). Część z nich dotyczyła Święta Niepodległości, ale znalazły się tutaj także informacje na temat Międzynarodowego Dnia Tolerancji, Światowego Dnia Pluszowego Misia, Międzynarodowego Dnia Zapobiegania Przemocy Wobec Dzieci czy Dni Honorowego Krwiodawstwa.

Po cztery posty zostały przyporządkowane do kodów: społeczność biblioteczna; sentymenty; inne. W przypadku pierwszego z wymienionych kodów były to głównie posty dotyczące podróży bibliotekarzy. Kod „sentymenty” był związany z publikacją cytatów sławnych pisarzy oraz pozdrowieniami przesyłanymi użytkownikom, a kod „inne” odnosił się m.in. do informacji o zwycięzcy brytyjskiej nagrody literackiej The Booker Prize 2020; komunikatu Stowarzyszenia Zbiorowego Zarządzania Prawami Autorskimi Twórców Dzieł Naukowych i Technicznych KOPIPOL czy prośby związanej z pomocą udzielaną schronisku dla zwierząt. Z kodem „czytelnicy” nie wiązał się tym razem żaden post.

W przypadku okresu jesiennego zamknięcia, widać wyraźną różnicę, zarówno jeśli chodzi o liczbę postów, jak i reakcje użytkowników. Było ich zdecydowanie mniej niż podczas wiosennego lockdownu.

PODSUMOWANIE

Wykorzystanie narzędzi Web 2.0 przez instytucje biblioteczne to od kilku lat standard w działalności tych instytucji. Trudno nie odnieść wrażenia, że w przypadku Facebooka, mamy dzisiaj do czynienia z przykładem serwisu, który stał się dla bibliotek jednym z podstawowych narzędzi komunikacji z użytkownikami czy promocji usług informacyjno-bibliotecznych. W przypadku badanych 18 bibliotek uniwersyteckich nie zawsze jednak w takim samym wymiarze. Pomimo faktu, że wszystkie analizowane ksiąźnice korzystają z tego narzędzia, widać wyraźnie, że dla niektórych z nich jest to platforma do publikacji różnorodnych wiadomości, związanych tak z działalnością biblioteki i macierzystego uniwersytetu, jak i z przedsięwzięciami służącymi użytkownikom w zapoznawaniu się z tradycyjnymi i cyfrowymi dokumentami. Duża część publikowanych przez ksiąźnice wiadomości, zwłaszcza w okresie wiosennego zamknięcia, odnosiło się do działań samych bibliotekarzy, ich aktywności zawodowych oraz hobby. Zauważalne jest, że w okresie wiosennym pojawiało się też stosunkowo dużo pozdrowień przesyłanych użytkownikom za pośrednictwem Facebooka. Także w formie graficznej, ukazującej budynek biblioteki lub terenów ją otaczających. Posty te spotykały się z pozytywnym przyjęciem przez użytkowników. W okresie jesiennym takich informacji publikowano zdecydowanie mniej. Zresztą także aktywność użytkowników, ich reakcje na udostępniane posty, były mniej liczne niż wiosną. Można się tylko domyślać, że lockdown wiosenny był dużym zaskoczeniem zarówno dla użytkowników, jak i samych bibliotekarzy.

Biblioteki uniwersyteckie publikowały treści cyfrowe różnego typu i przeznaczenia. W okresie wiosennym fanpage służył bardzo często za platformę informacyjną, ale też, jak wcześniej wspomniano, narzędzie umożliwiające nawiązanie i podtrzymanie kontaktu z użytkownikami. Co więcej, treść postów odnosiła się do prezentacji zdalnych usług informacyjno-bibliotecznych, zasobów cyfrowych oraz potencjalnie atrakcyjnych dla użytkownika treści, czasami powstałych w wyniku działalności innych instytucji, niekoniecznie bibliotecznych. W okresie jesiennym biblioteki udostępniały raczej informacje na temat oferowanych przez siebie kolekcji i usług informacyjnych, zdalnego dostępu do zasobów baz bibliograficznych, bibliotek cyfrowych (swoich i obcych), ułatwień w korzystaniu z usług bibliotecznych (np. usłudze skanowania dokumentów). Taki stan rzeczy może się wiązać przede wszystkim z chęcią udzielania pomocy użytkownikom. Pomocy, co ważne, która odnosiła się do możliwości korzystania z usług i dokumentów dostępnych online.

Wśród publikowanych treści pojawiało się też sporo wiadomości odnoszących się do funkcjonowania bibliotek w czasie zamknięcia (częściowego lub całkowitego) ich budynków dla użytkowników. Zarówno

wiosną, jak i jesienią publikowano posty różnego typu. Były to zarówno informacje typowo tekstowe, jak i multimedialne. Szczególnym zainteresowaniem cieszyły się zwłaszcza posty graficzne, zresztą nie tylko te zawierające zdjęcie lub zdjęcia, ale też rysunki czy grafiki pochodzące choćby ze zbiorów archiwalnych bibliotek. Udostępnianie tych dokumentów miało często na celu skierowanie uwagi użytkowników na proponowane przez biblioteki dokumenty, wydarzenia oraz usługi.

W okresie całkowitego lub częściowego zamknięcia budynków bibliotek uniwersyteckich serwis Facebook był wykorzystywany przez te instytucje jako jeden z ważniejszych elementów ich funkcjonowania w środowisku sieciowym. Pomagał w dzieleniu się z użytkownikami informacjami o zbiorach oraz samymi zbiorami. Był także wykorzystywany (szczególnie wiosną) jako element kreowania przestrzeni cyfrowej służącej współpracy z użytkownikami, prezentacji ciekawych z punktu widzenia biblioteki oraz uniwersytetu dokumentów. Bez wątpienia, w okresie pandemii COVID-19 narzędzie to stało się także kluczowym kanałem komunikacji z użytkownikami. To właśnie za ich pośrednictwem użytkownicy na bieżąco zapoznawali się z aktualnościami w bibliotece, zdalnymi możliwościami korzystania z poszczególnych usług i zasobów bibliotecznych.

BIBLIOGRAFIA:

- Al-Daihani S. M.; Abrahams, A. (2018). Analysis of Academic Libraries' Facebook Posts: Text and Data Analytics. *The Journal of Academic Librarianship*, 44(2), pp. 216-225. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2018.02.004>
- Biblioteka Główna Uniwersytetu Szczecińskiego (17 listopada 2020). Facebook. Pobrane 29 grudnia 2020 r.: <https://www.facebook.com/Biblioteka.Glowna.Uniwersytetu.Szczecinskiego/posts/8553254268050587MNI5W>.
- Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku (10 listopada 2020). Facebook. Pobrane 29 grudnia 2020 r.: <https://www.facebook.com/Biblioteka.Glowna.UwB/posts/4558631727542044>.
- Fanpage Karma. (2018). Fanpage Karma. Pobrane 29 grudnia 2020 r.: <https://www.fanpagekarma.com/dashboard?h=TpiSIZ9Hu>.
- Gmiterek, G. (2018). Biblioteka w Środowisku Społecznościowego Internetu i Interaktywnych Technologii (w 2017 r.). W: K. Chałubińska-Jentkiewicz, K. Karkareko, & Jacek Sobczak (eds.), *Biblioteki i archiwa na jednolitym rynku cyfrowym* (s. 27-44). Silva Rerum.
- Gmiterek, G. (2021). Polish University Libraries Social Networking Services During the COVID-19 Pandemic Spring Term Lockdown. A Comparative Exploration. *The Journal of Academic Librarianship*, 43(3).
- Harrison, A.; Burrell, R.; Velasquez, S.; Schreiner, L. (2017). Social Media Use in Academic Libraries: A Phenomenological Study. *The Journal of Academic Librarianship*, 47(3). <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2021.102331>.
- Jak zmienić datę posta lub ustawić wcześniejszą datę, aby post był wyświetlany w przeszłości na osi czasu strony na Facebooku? (b. d.). Centrum pomo-

- cy Facebooka. Pobrane 29 grudnia 2020 r.: <https://www.facebook.com/help/301591769889792>.
- Jaskowska, B. (2012). Bądźmy tam gdzie oni! Elementy social media marketingu w bibliotece. Repozytorium CEON. Pobrane 23 stycznia 2021 r. z <https://depot.ceon.pl/handle/123456789/2518>.
- Jones, M. J.; Harvey, M. (2019). Library 2.0: The effectiveness of social media as a marketing tool for libraries in educational institutions. *Journal of Librarianship and Information Science*, vol. 51 (1), pp. 3-19. <https://doi.org/10.1177%2F0961000616668959>.
- Lamberti, M.; Theus, M. (2016). Media społecznościowe w polskich bibliotekach, archiwach i muzeach. *Biblioteka*, 20(29), pp. 183-206. <https://doi.org/10.14746/b.2016.20.11>.
- Magoi, J. S.; Aspura, MK Y. I.; Abrizah, A. (2017). Social Media Engagement in Developing Countries: Boon or Bane for Academic Libraries? *Information Development*. <https://doi.org/10.1177%2F0266666917748985>.
- McCallum, I. (2015). Use of social media by the library: Current practices and future opportunities. A White Paper from Taylor & Francis. *Australian Library Journal*, 64 (2), pp. 161-162. <https://doi.org/10.1080/00049670.2015.1040364>.
- Przybysz, J.; Pioterek, P. (2015). Media społecznościowe w służbie bibliotek. W: *Biblioteki bez użytkowników...? : Diagnoza problemu: V Ogólnopolska Konferencja Naukowa, Supraśl, 14-16 września 2015 : praca zbiorowa pod redakcją Haliny Brzezińskiej-Stec i Jolanty Żochowskiej*. Białystok: Wydaw. Uniwersytetu w Białymstoku, s. 339-356.
- Puksza, K.; Witkowska, E. (2018). Facebook, Instagram, blog... i co dalej? – Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku w mediach społecznościowych. *Biuletyn EBIB*, nr 1 (178). Pobrane 23 stycznia 2021 r. z https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/8975/1/K_Puksza_E_Witkowska_Facebook_Instagram_blog.pdf.
- Stach-Sięgieńczuk, A.; Bartosik, P. (2013). Analiza wykorzystania technologii Web 2.0 na przykładzie wybranych europejskich stron internetowych bibliotek uniwersyteckich. *Pedagogiczna Biblioteka Cyfrowa*. Pobrane 23 stycznia 2021 r. z <http://pbc.up.krakow.pl/dlibra/docmetadata?id=3479&from=publication>.
- Szerksznis, Ż.; Lamberti, M.; Theus, M. (2012). Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu w Web 2.0 - rozwój przyjaznej komunikacji cyfrowej i wynikające z niej korzyści. Repozytorium AMUR. Pobrane 23 stycznia 2021 r. z <https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/3557/1/poster.pdf>.
- Szybowska, U. (2019). Media społecznościowe a kształtowanie wizerunku biblioteki akademickiej. *Biblioteka Główna Wojskowej Akademii Technicznej*. Pobrane 23 stycznia 2021 r. z https://bg.wat.edu.pl/images/pliki/polbit/urszula_szybowska_media_spoecznościowe_a_kształtowanie_wizerunku_biblioteki_akademickiej.pdf.
- Wykaz uczelni publicznych nadzorowanych przez Ministra właściwego ds. szkolnictwa wyższego – publiczne uczelnie akademickie. Portal Gov.pl. Pobrane 29 grudnia 2020 r. z: <https://www.gov.pl/web/nauka/wykaz-uczelni-publicznych-nadzorowanych-przez-ministra>. Accessed November 29, 2020.

GRZEGORZ GMITEREK

Faculty of Journalism, Information and Book Studies

University of Warsaw

e-mail: ggmiterek@uw.edu.pl

ORCID 0000-0002-5692-1824

THE USE OF FACEBOOK BY POLISH UNIVERSITY LIBRARIES DURING COVID-19 LOCKDOWN. COMPARATIVE ANALYSIS OF LIBRARY POSTS

KEYWORDS: University libraries. COVID-19. Facebook. Lockdown. Social media.

ABSTRACT: **Objective** – This article is to present the results of the content analysis of posts shared by 18 Polish public university libraries on their Facebook fanpages. **Research methods** – In order to categorize post topics (collected with Fanpage Karma tool) the author assigned them 10 different codes. The analysis covered posts published during spring and fall lockdown caused by Covid-19 pandemic. Fanpage Karma tool was also used to indicate which content was of the largest interest to the users and provide respective indicators of this interest. **Results and conclusions** – The following conclusion was reached – Facebook was used in the afore-mentioned periods by all analyzed university libraries. All libraries drew attention and received reactions from their users to the posts published on their Facebook fanpages, although those reactions differed in their intensity. In the analyzed periods most posts covered library collections and services, presentation of resources and services delivered by other institutions and information on library activities during the lockdown.

KIEU KIM ANH
Faculty of Journalism, Information and Book Studies
University of Warsaw
e-mail: anhkk@huc.edu.vn

SCHOOL LIBRARIES IN VIETNAM: DIAGNOSIS OF CURRENT STATUS AND CHALLENGES FOR THE FUTURE

Kieu Kim Anh, works as a lecturer at the Faculty of Information and Library, Hanoi University of Culture, Vietnam. Currently, he is a Ph.D. student at the Faculty of Journalism, Information and Book Studies, University of Warsaw. He received his MLS in 2010 at the Hanoi University of Culture, Vietnam with the thesis titled *Developing human resource in school libraries in Hanoi*. His teaching subjects include „Information retrieval” and „Types of libraries”. Research interests: school library, reading culture of students.

The last publication: *Building and developing reading culture of primary school students in Hanoi city, Vietnam* in the monograph on social pedagogy of the University of Zielona Góra, 2019.

KEYWORDS: Education system. School librarian. School libraries. Vietnam

ABSTRACT: **Goal/thesis** – to overview the development of school libraries in Vietnam, thereby drawing out the advantages, disadvantages, and challenges they face. **Methodology** – critical literature review and content analysis of source materials. **Findings** – revealed there are the disadvantages of school libraries in Vietnam including shortcomings with the lack of materials, poor infrastructure, the inefficient capacity of the school librarian, and the limited budget. The reasons for these problems are due to the misperception of administrators, policymakers, and society regarding the libraries’ role in the educational activities of schools; the library operating hours are not optimal; the low percentage of students re-

ading books and newspapers (especially printed documents); the small library space; oftentimes the capacity of the librarians is poor, and, most of all, there is not enough budget allocated to libraries. **Conclusions** – recommendations are made toward improving school libraries in Vietnam.

INTRODUCTION

It is undeniable that for the development of any nation, education is one of the most important factors. In the education system, general education creates the basis for the development of each individual. To ensure the quality of education, many key factors are needed. The school library is one of the most important services to support the teaching and learning processes in schools. Covering an area of 331.210 sq. km, Vietnam is a developing country in Southeast Asia, consisting of 63 provinces and cities with a population of 96,208,984 people (Nguyen, 2019). In parallel with economic development, education in Vietnam has made great strides over the years. Many questions arise about the status and potential development of school libraries in Vietnam. This article will discuss the status of Vietnamese libraries, focusing on evaluating existing problems and suggesting recommendations to the development of the school library system in Vietnam, regarding global trends in school library services.

To explore this topic, the paper begins with a brief description of the methods employed in this study. This is followed by a literature review and the results of this study, presenting the general educational system and the development of school libraries in Vietnam as well as the advantages and challenges for the development. Finally, this paper concludes with recommendations based on the research.

METHODOLOGY

This work is based on a critical literature review and content analysis of source materials. The former includes texts published mostly in the last 20 years (2000-2020), to refer to current research and development trends in school libraries. The latter focuses on legal regulations or sector reports, strategies, and statistics, presenting the background and indicators for school libraries in Vietnam.

LITERATURE REVIEW

The school library provides learning services, books, and other resources that enable school members to become assertive thinkers and to know how to efficiently utilize different types of information. A school library is

a part of an extensive library and information network, operating in line with the principles of the IFLA and UNESCO's school library manifesto (IFLA/UNESCO, 1999).

The IFLA/UNESCO (1999) recommends that for each country, work needs to be done on establishing the links between the school's goals and its library service. The Manifesto strongly supports the creation of good and productive libraries for schools. Besides, the Manifesto also affirms that the school librarian is a trained staff member responsible for the planning and management of the school library. They can collaborate with all school community members and link with the public library and others.

Lowell A. Martin said, that "in the ideal case, the school library is not only an aid, providing the resources necessary for the education process but also disseminating the learning in its own right – teaching position skills and use the document" (Martin, 1984).

In Vietnam, the duties of a school library are to provide materials to teachers and students, to collect and introduce extensive documentation for teaching, learning, and conducting scientific research. School libraries also encourage teachers and students to participate in library activities, coordinate activities with other libraries, and manage under the library regulations (Vũ, 2009).

According to The International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA), librarians should work collaboratively with the principal, curriculum leaders, experts in the school, employees, students, members of other library groups, and with members of cultural, linguistic, indigenous, and other unique populations to contribute to the achievement of the academic, cultural, and social goals of the school (IFLA, 2015).

The library professional operation in Vietnam is considered one of five criteria for evaluating school libraries. Accordingly, "all materials in the library must be registered, described, classified, cataloged, arranged according to professional library rules". Every year, librarians "must organize the compilation of 1 to 2 bibliographies for teaching and learning in schools" (MET of Vietnam, 1998). Based on this guide, along with the school library working manual and the school library professional training materials, librarians have been given much guidance in carrying out necessary activities including collecting, registering, cataloging, and classifying library materials (Vũ, 2009) (Từ, Đàm, Nguyễn, & Nguyễn, 2008).

Collaboration between librarians and teachers, students, and parents in organizing library activities is addressed in materials about the school library. In Vietnam, article 10 of the Regulations on School Standards (2003) states, "The library must have a network of collaborators among teachers, students and parents' associations to help the library working group to exploit and develop the movement of reading books, newspapers in schools". Also, librarians need to "coordinate with teachers, especially

classroom teachers and professional organizations to guide students not only in planning but also reading books, taking notes" (MET of Vietnam, 2003b). Moreover, a library should coordinate with literature teachers to organize extracurricular literary activities, launch a movement to recommend books, maintain and organize them for students, and host book introductions at the library (MET of Vietnam, 1998).

The collaboration between librarians and teachers, as well as the teacher's perception of the role of the library in assisting in school teaching and learning, is a topic that receives more research attention from authors like T. H. V. Nguyễn (2016), and Ritchie (2011). However, the most notable author on the topic is Patricia Montiel-Overall (Montiel & Jones, 2011), who has published a lot of research on librarian and teacher collaboration.

According to Lee and Klinger, teachers' knowledge and beliefs also influence the ability of the school library and librarian to support students' learning and the degree of potential collaboration among teachers and the librarian (Lee & Klinger, 2011).

According to IFLA (2015), the support of school administrators plays an important role in the success of the library. Therefore, librarians should proactively report the librarian's activities directly to the principal or authorized person. Moreover, the library is a common address for all members of the school community, such as teachers, students, administrators, and parents. As a result, librarians need good communication skills along with the ability to build cooperative relationships with each group.

Gary Hartzell (2002) stated that the principal's support is a vital factor in establishing and maintaining a quality library communication program. The Prime Minister of Vietnam (2010) said that for library programs to be fully implemented, principals need to establish a culture of cooperation in the school and identify expectations for librarians to implement. However, to do this, the principal requires an understanding of the teaching role of a school's library. Agreeing with this point of view the MOF and the MET of Vietnam (1990) emphasize that the long-term positive impact of school library programs on student achievement cannot be achieved without a partnership between the principal and the librarian.

Besides, library evaluation is another key factor influencing the success of a school library. In 2008, Greenwood, Creaser, and Maynard studied six primary school libraries that were evaluated to be successful in the UK and found that there was a common feature among all of them: they all conducted library assessments (using a self-assessment toolkit or extracting detailed statistical data from library management systems) (Greenwood, Creaser, & Maynard, 2008). Barrett, Eriksson, and Gunnarsson-Contassot (2011) reason that the lack of evaluation of the curriculum and teaching is one of the issues that the school libraries in Sweden have faced. Thus, although evaluation of the school libraries is the responsibility of the

city government, since autumn 2011, the school inspector can evaluate the quality of the school library work (Barrett et al., 2011).

In Vietnam, Nguyen Thi Hong Vui (2016) said that librarians should be welcoming, friendly, and enthusiastic which will encourage students when entering the library. Librarians should also take initiative in developing and proposing programs, plans, and schedules to the board of directors (Nguyễn, 2016).

Cristina Sacco Judge (2012) studied the salaries and positions of librarians in the US and Scotland to learn which factors influence the school library model. Judge found that the difference in wages can lead to career changes (Judge, 2012).

When conducting research surveys on the self-awareness of librarians, Judge discovered that "there is a relation between not having a professional certificate with the feeling of not being seen as a professional librarian" (Judge, 2012). Judge's research shows a big difference in the role of professional associations in the US compared to the UK. Accordingly, the American Association of School Librarians (AASL) represents the school library profession in the US. With 64,000 members, the AASL organizes career courses and also partners with librarians in their professional activities. The AASL has advocated for increased salaries for librarians and emphasized the importance of having good quality librarians. In the UK, both the Chartered Institute of Library and Information Professionals (CILIP) and School Library Association (SLA) represent school librarians. Unfortunately, these organizations regularly report conflicting policies and standards. As a result, the school libraries have had difficulty implementing policies.

In Poland, Danuta Brzezińska wrote that there are no standards in terms of library accessibility, employment of librarians, housing matters, equipment, and financing rules (2014). According to Brzezińska, it is currently up to the principal to decide on matters regarding the school library (Brzezińska, 2014). Based on Polish data, Bogumiła Staniów stated that librarians have failed to push through a favorable provision in the Education System Act (1991) regarding school libraries. It is necessary to appoint a team of librarians to develop such documents under the auspices of the Association of Teachers of Polish School Librarians (Staniów, 2004). Furthermore, according to Staniów (Schultz-Jones and Oberg, 2015) the standards for school librarianship (2010) are not actively used, are not followed up by local school authorities, and are not supported by a recommendation. These standards must be updated and re-published.

THE GENERAL EDUCATION SYSTEM IN VIETNAM

Vietnam's education system is managed by the Ministry of Education and Training (MET). The public education system has four levels: (1) pre-school education (for children aged 3 to 5 years in nursery and kindergarten); (2) general education, including primary education (grades one to five, children aged 6 to 10 years), lower secondary education (grades six to nine, adolescents aged 11 to 14 years), and upper secondary education (grades 10 to 12, adolescents aged 15 to 17 years); (3) vocational education, including general education and higher education (students aged over 18 years); and (4) higher education (Vietnam National Assembly, 2019).

In Vietnam, primary education is compulsory (Vietnam National Assembly, 2019). Lower secondary education is designed to help students consolidate primary school outcomes, and to develop initial knowledge about technology and career paths to either continue to upper secondary school, professional secondary school, vocational training, or begin working. Upper secondary school education aims to help students consolidate their knowledge from lower secondary education, to complete high school education, and to develop common knowledge about technology and career guidance for further higher education (university, college), vocational training, or enter working life (see Figure 1) (Nuffic, 2015).

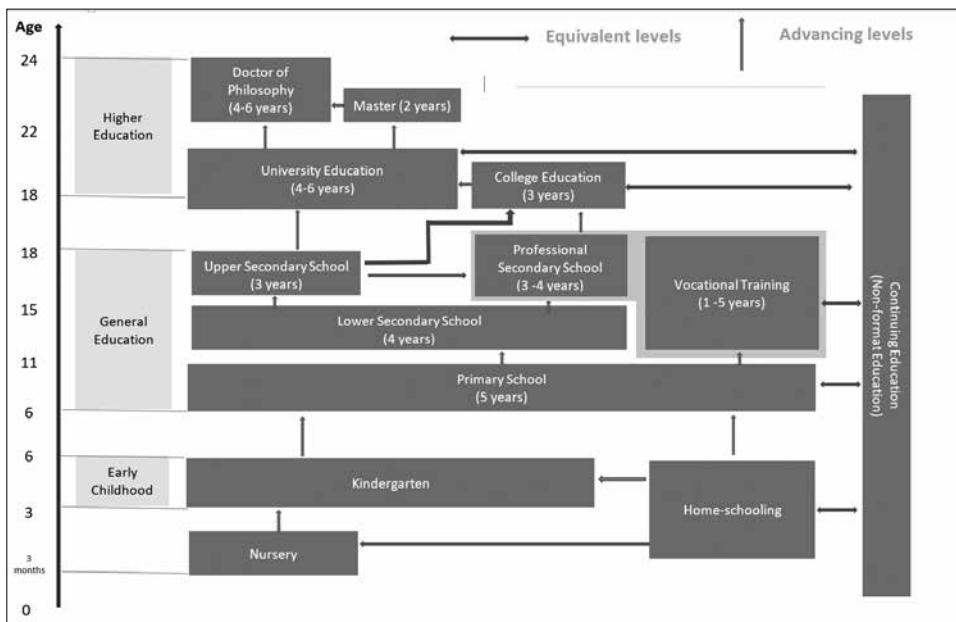

Figure 1. National education system of Vietnam, 2014 (MET of Vietnam, 2015)

Vietnam has 27.975 schools within the general education system, including 14.695 primary schools, 10.887 lower secondary schools, and 2.393 upper secondary schools (MET of Vietnam, 2018b). There are 8.359.000 students in primary schools, 5.603.000 in lower secondary schools, and 2.578.000 in upper secondary schools (see Figure 2). About 91,7% of the school-aged population are currently attending school. The percentage of females attending school is higher than that of males, respectively 92,5% and 90,8%. Over the past 20 years, the proportion of the population in the school-age group who currently do not attend school (never attended or dropped out) has significantly decreased, from 20,9% in 1999 to 16,4% in 2009 and 8,3% in 2019 (Ministry of Labour – Invalids and Social Affairs, 2019).

THE SCHOOL LIBRARIES IN VIETNAM

A school library is an important and integral part of any school. It is a place to store materials to serve teachers and students in teaching, learning, and scientific research. Detailed characteristics of Vietnamese school libraries' organisation are presented below, including the following aspects: infrastructure, librarians' competencies, budget, and activities.

INFRASTRUCTURE

The school library's facility has a direct impact on the library's performance. Many departments of education consider upgrading their libraries as one of the important goals to meet. Unfortunately, many schools still have trouble acquiring a room for a library. About 79% of schools use a common library room for both teachers and students, which means students do not have their own space for work or entertainment. About 17% of schools have a separate library room for students and about 4% of schools do not have reading spaces for students (MET of Vietnam, 2018b).

Based on the above criteria, the Ministry of Education (MET of Vietnam, 2019) has statistics that the number of schools meeting the library space's standard reaches 60% of the total school. The number of libraries with spacious reading rooms suitable for reading activities was 22,22%, with reading rooms to ensure safety for readers at 33,33%, reading rooms arranged logically to serve the maximum reading activity at 25,40%. Also, compared to the school library standard (MET of Vietnam, 2003b), the percentage of schools meeting the standards for bookshelves, tables, chairs, and lamps were 43,81%, 35,87%, and 46,98%, respectively (MOCST of Vietnam, 2006). That means more than 50% of all schools have facilities that do not meet the school library standards. Also, according to the above data, each library has 0.3 computers, only 10% of the libraries have

an internet connection, and only 1% of the total libraries take part in a library cooperation network.

Statistics for facilities and specialized equipment for the library are presented in Table 1.

Table 1

Facilities and specialized equipment for the school libraries. (MET of Vietnam, 2019)

The facilities and specialized equipment for the library in Vietnam	Level	Number	Calculation Unit	Average per one school	The standard for Vietnamese school libraries (MET of Vietnam, 2003b)
The number of reading rooms and repositories for students	23,166		rooms	0.83	1
	Primary school (PS)	11,823		0.80	
	Lower secondary schools (LSS)	9,453		0.87	
	Upper secondary schools (USS)	1,891		0.79	
Total reading room area and repositories for students	986,818		m ²	35.3	50
	PS	438,036		29.5	
	LSS	331,576		26.9	
	USS	217,206		87.1	
The number of seats for students	746,398		seats	26.7	25
	PS	409,071		27.8	
	LSS	237,673		21.8	
	USS	88,612		37.0	
The number of reading rooms and repositories for teachers	19,259		rooms	0.7	1
	PS	8,676		0.6	
	LSS	8,518		0.8	
	USS	1,667		0.7	

Total reading room area for teachers	488,436		m ²	17.5	50
	PS	236,238		15.9	
	LSS	192,289		15.6	
	USS	43,720		17.5	
The number of seats for teachers	226,141			8.1	20
	PS	118,628		8.1	
	LSS	77,735		7.1	
	USS	25,125		10.5	
The number of school libraries connected to the Internet	5,180			0.19	1
	PS	3,067		0.21	
	LSS	1,728		0.16	
	USS	385		0.16	
Bookcases	78,860			2.8	not available
	PS	36,566		2.5	
	LSS	35,409		3.3	
	USS	5,187		2.2	
Shelves	90,070			3.2	
	PS	49,227		3.3	
	LSS	28,530		2.6	
	USS	9,491		4.0	
Tables and chairs	531,511			19.0	
	PS	304,274		20.7	
	LSS	158,208		14.5	
	USS	62,033		25.9	
The number of computers for users in the reading room	23,565			0.84	
	PS	10,238		0.70	
	LSS	9,986		0.92	
	USS	3,341		1.40	

The number of school libraries took part in the library cooperation network	921			0.03	not available
	PS	456		0.03	
	LSS	352		0.03	
	USS	113		0.05	
The total number of electronic materials	2,981,436			106.6	
	PS	1,350,530		91.9	
	LSS	1,312,915		120.6	
	USS	317,991		132.9	
Library software	5,917			0.21	
	PS	3,071		0.21	
	LSS	2,248		0.21	
	USS	598		0.25	

Table 1 shows that the number of schools with reading rooms for students is 83%, of which the number of primary, lower, and upper secondary schools with reading rooms for students is 80%, respectively. 87% and 79%. The reading room area for students is 35.3m² for a school, while the standard area is at least 50m². The number of seats for students at the library is 26.7 seats above the standard 25 seats. There is a difference between levels of education, 27.8 seats, 21.8 seats, and 37 seats for primary, lower, and upper secondary schools respectively. The number of reading rooms for teachers is 0.7 rooms per school, not yet the standard is one room per school. The number of seats for teachers at the library is very low, only 8.1 seats per school while the standard is 20 seats per school. The number of school libraries with an internet connection is only 0.19 per school, the standard is that every library must have an internet connection. Besides, the data related to other facilities on average for a school is also very limited at all educational levels such as bookcases 2.8 units, shelves 3.2 units, tables and chairs 19.0 sets, the number of computers for users in the reading room 0.84 sets, the number of school libraries took part in library cooperation network is 3%, the total number of electronic materials 106.6 units, and library having library software is 21%.

LIBRARIANS' COMPETENCES

Only 74% of school librarians have any professional training. In the rest of the schools, other staff conduct library services (MET,2018b). The number of librarians with university degrees in LIS is only 20,5% (MET, 2019).

In 2019, 11% of librarians had short-term training, a significant decrease from 2016 when it was 33% (see Table 2). Certainly, people who do not have deep knowledge about library science will face difficulties organizing library activities.

Table 2

The number of school librarians (MET of Vietnam, 2018b)

Area	Total	Dedicated	Concurrent	Short trained in 2016
Northern	14.174	10.175	3.999	5.306
Central	3.784	2.769	798	240
Southern	6.687	5.264	1.371	1.977
Mekong River Delta	3.342	2.596	700	1.572
Nationwide	27.975	19.850	8.040	9.095

Also, according to MET (2019), there are differences between educational levels. By the average of the current total number of school librarians by primary, upper secondary, lower secondary, and multi-level schools, the number of staff with a master's degree in LIS are respectively 0.2%, 0.57%, 0.24%, and 0.29%, with a bachelor's degree in LIS are 16.57%, 17.80%, 27.64%, 21.47%, with a vocational school degree in LIS is 32.63%, 29.75%, 31.73%, 40.29%, with only short-term training in LIS are 14.13%, 10.17%, 12.83%, 10.59%.

BUDGET FOR SCHOOL LIBRARIES

According to the MET of Vietnam (2019), total funding for the libraries in the 2018/2019 school year was: 353.030.000.000 VND (equivalent to 15.214.336 USD), including:

- public local authority budget: 120.636.000.000 VND
- state budget: 72.619.000.000 VND
- funding from social contribution: VND 159.775.000.000 VND.

The average budget per elementary school was 14.900.000 VND/year (equivalent to 640 USD); per lower secondary school were 24.700.000 VND/year (equivalent to 1060 USD); per upper secondary school were 33.400.000 VND/year (equivalent to 1430 USD), and per other school types were 15.300.000 VND/year (equivalent to 660 USD).

LIBRARY ACTIVITIES

Libraries offer guidelines for teachers, students, and educational administrators to use library materials. They either lend materials to teachers and students or offer onsite services. School libraries organize different

reading promotion actions. These include contests, for example, “Students tell stories by books” or “Good Librarians”, raising public awareness and changing attitudes towards library work in schools. Many schools have developed a “classroom library” in the classroom or corridor to serve the reading needs of students.

In general, school libraries have organized different activities such as book introductions, exhibitions, and competitions to discover more books. Some libraries also join with local communities and hospitals. According to the Ministry of Education, however, primary school library activities are inadequate and ineffective (MET of Vietnam, 2018a). 61,9% of total libraries are open daily, however, 47,2% of them have no library lessons. The number of primary schools that organize library classes per month is 22,2%, 1,59% per week; 50,79% of primary schools do not organize reading activities in schools and 50,79% of schools do not allow students to check out the materials. In short, library activities are just formalistic, not realistic.

SCHOOL LIBRARIES IN VIETNAM – STRENGTHS, AND WEAKNESSES

Based on the situation of the school libraries presented above, on the one hand, it can be seen that the school library activities in Vietnam have certain advantages. On the other hand, libraries still have many problems that need to be solved. Both issues are described below.

STRENGTHS

The number of school libraries in Vietnam is large (29.656 library rooms in 27.975 schools) (MET of Vietnam, 2018b). This creates a dense network of school libraries, which can be used for exchange, sharing documents, interlibrary loans, as well as sharing expertise among librarians. Such cooperation can enhance librarians in skills and knowledge.

A library in each school is also a great advantage in supporting children’s education, entertainment, development of information, media, and cultural literacy.

There are also many legal documents related to school libraries, which determine legal foundations for organizing school library activities. New legal documents, such as the Reading Culture Development Project (Prime Minister of Vietnam, 2017), have had a positive impact on the school library system, and on local authorities as well as educational institutions regarding library activities. They adapt global solutions to both Vietnamese and regional/local circumstances. Therefore school libraries can define goals to be reached and consequently implement new solutions.

School library activities are abundant, with many types of services. Many schools hold contests or activities that have increased awareness in the community and education sectors (MET of Vietnam, 2018b). In fact, in many localities, more funds have been contributed by organizations and individuals than from the state-funded budget. This helps schools increase the number of materials and equipment for their library.

PROBLEMS

Despite the advantages improving the libraries' potential, the following problems have been identified in this study.

The shortcomings in the legal document system on school libraries

Many legal documents still have shortcomings and are not suitable for current conditions. Specifically, policies related to the aspects of school libraries such as finance, personnel, and material standards are no longer appropriate (MET, 2018b).

Currently, a school library works according to Decision-01/BGD (MET of Vietnam, 2003b). This decision includes many points not suitable for each grade and level. Therefore, it limits the development of libraries as well as the implementation of new and advanced library models in educational reform. For example, in the first standard, apart from the prescribed books, magazines, and textbooks, other types of teaching and learning materials that meet the teaching content in schools have not yet been mentioned. Regulations on facilities and equipment for libraries have not been quantified yet. There should be separate requirements for each level of education to fit the current situation.

Low budgets for school libraries

The average budget of about 544 USD (MET of Vietnam, 2019) per year for a school library is too small compared to the operational needs. The budget for renovating and upgrading libraries has also been ignored. As a result, libraries' collections and infrastructure are poor and outdated.

The lack of materials

Library collections are unfortunately limited and consist mostly of old books, with a lack of texts on entertainment, psychology, and life skills suitable for teachers and students.

According to MET (2019), the number of textbooks divided for each student at the primary, lower, and upper secondary schools is 0.5, 0.6, and 0.4 books. Whereas the standard is 1 set of textbooks per student (serving all subjects).

The number of reference books for the primary, lower, and upper secondary school students is 1.4, 1.5, and 1.7 books per student, respectively. Standards of reference books for these levels in the city and delta areas are 2.0, 3.0, and 4.0 books, and in mountainous areas are 0.5, 1, and 2 books respectively.

The poor infrastructure

Most schools use classrooms as libraries; however, this situation is far from ideal. The average area for one student is only 0,1 m² while the country standard is 0,6 m² (MET of Vietnam, 2018b). Most library equipment is old and of poor form and quality and only 10% of school libraries have internet access.

Competencies of school librarians

Only 74% of librarians are professionally trained. 23% of school staff work as a part-time librarian. Additionally, many have limited technology and foreign language skills, and many are considered unfriendly (T. D. Nguyễn, 2017). Moreover, their salary is extremely low, which makes it hard for them to be dedicated to their job (MOCST of Vietnam, 2006).

The ineffective professional operation

The quality of library management and operations is insufficient (MET of Vietnam, 2019). Many librarians are not good at organizing library activities, such as storytelling contests, reading exams, playing book characters, etc. Many library activities are also not regular nor even for all educational levels and regions (MET of Vietnam, 2019). There is also a low rate of students coming to the library and most students spend a short amount of time using the materials (MET of Vietnam, 2019).

THE REASONS FOR THESE PROBLEMS

The administrators' misconception about the role of school libraries is one of the biggest factors affecting library activities. For example, the view that a library is just a place for storing books, rather than a knowledge center, negatively affects the mission of a school library. Therefore insufficient attention is paid to facilities, equipment, and library collections. The situation of a school library depends on the principals' perception of the library's role and activities.

Furthermore, inadequate awareness from policymakers and society about the role of libraries is another cause for the problems. For example, the Vietnamese Library Law had not been adopted until 2019, which is further evidence of the public's lack of interest in library activities.

Additionally, many school libraries are mainly used during school breaks, which is not enough time for students to read onsite. Many students choose to sit in the classroom or go to the playground rather than go to the library at that time. Many schools only open libraries for half of the day, which makes it difficult for students to use (MET of Vietnam, 2019).

Most libraries are former classrooms and have unfavorable locations, which negatively affects students' interest in the library. Outdated and poor materials, mainly textbooks and references, with a lack of fiction books or other entertainment is one of the most serious reasons for libra-

ries' weakness. Low budgets for libraries result in schools not having the funds to build a quality library collection, preventing libraries from improving.

Furthermore, many librarians lack professional competencies and knowledge. These issues are due to (1) low-quality training; (2) poor recruitment; (3) very low salary for librarians.

One of the big problems of school libraries is the low budget for operation. The financial issue is a consequence of library policy and inappropriate stakeholder perception about the role of the library. However, it is also the cause of many other problems in school library activities. That makes school libraries incapable of running their services successfully. It is too difficult for school libraries to have a good collection, to have an ideal library space, and to have sufficient infrastructure if they are not adequately funded.

RECOMMENDATIONS

Based on the current status of school libraries as well as the analysis of literature, global recommendations, and strategies for school libraries, we can consider recommendations to improve the quality of school libraries in Vietnam. Specifically:

COMPREHENSIVE LEGAL DOCUMENTS RELATED TO SCHOOL LIBRARIES

Although there is a specific library law (The National Assembly of the Socialist Republic of Vietnam, 2019), the issues related to school libraries that are mentioned there are generic. The school library standards (2003) also need to be revised and upgraded. Standards concerning facilities, funding, resources, etc. need to be further improved. The promulgation of new legal documents related to school libraries should be concretized based on the Vietnam Library Law. The development of specific legal documents on school libraries would be very helpful.

INCREASING BASIC SALARY AND DEVELOPING BETTER REGIMES AND POLICIES FOR THE LIBRARIANS

Although many librarians have a BA or MA degrees in LIS, most of them are very poorly paid (Mỹ Dung, 2015). Librarians also receive hardly any other financial support, such as additional allowances (0,2% of basic salary) stipulated in the legal documents (MOCST of Vietnam, 2006). Therefore, policymakers need to increase salaries and allowances to encourage librarians.

IMPROVING LIBRARIAN TRAINING

The librarian is the soul of the library. Qualifications and competencies of librarians are a key factor influencing the quality of the library. The MET needs to assess the quantity and quality of school librarians throughout Vietnam. Stakeholders also need to build training and retraining plans for school librarians.

The schools should also improve their recruitment processes to recruit qualified librarians instead of transferring teachers or staff to work as librarians.

Schools offering LIS education should develop an up-to-date training curriculum, which provides aspiring librarians with the necessary knowledge. Currently, there is no specific training program for school librarians in Vietnam. This should also be considered by the MET of Vietnam, as well as universities.

Management institutions such as the MET of Vietnam or Departments of Education in provinces should regularly organize professional training courses for school librarians. This will help school librarians renew their expertise and organize library activities more effectively.

INCREASING INFRASTRUCTURE AND COLLECTIONS TO IMPROVE LIBRARY QUALITY

The MET of Vietnam should assess the status of school library systems and propose investment policies. In the immediate future, school libraries should mobilize funding sources, materials, and equipment from student's parents, sponsors, and other social organizations. Coordinating with other libraries in the school network or with public libraries is a good way to take advantage of resources that the school does not have.

FLEXIBLE APPLICATION OF SCHOOL LIBRARY MODELS

The MET of Vietnam should study and invest in developing a typical school library model, adaptable to local or regional needs. That will form the solution for schools to choose the one appropriate to their school.

CONCLUSIONS

This article gives an overview of the school library practices in Vietnam over the last few years. Issues such as facilities, quantity and quality of librarians, funding for libraries, and library activities were discussed and reviewed. On that basis, the strengths, and weaknesses of school libraries in Vietnam were discussed and evaluated. To improve school library activities in Vietnam, the stakeholders need to carefully analyze the reasons for the library's weakness as well as implement the proposed solutions in

a synchronized manner. It can be concluded that investing in school libraries will immediately change the quality of education for schools and the long-term benefits of the future of society. There is a need to refer to global trends and recommendations (declarations, etc.) in the design and development (or reform) of school libraries in Vietnam. A nationwide study of the condition needs and perspectives of school libraries and librarians seem to be indispensable for developing new regulations and policies in the country.

REFERENCES

- Barrett, Helle; Eriksson, Bibi; Contassot, Maria Gunnarsson (2011). The School Library as a Tool to Empower Literacy and Improve Schools: A Swedish Government Initiative. *Global Perspectives on School Libraries*, pp. 245–263.
- Brzezińska, Danuta (2014). *Modelowe wsparcie szkoły przez nauczyciela bibliotekarza i zasoby biblioteki szkolnej*. Warszawa.
- Greenwood, Helen; Creaser, Claire; Maynard, Sally (2008). *Successful primary school libraries: case studies of good practice*. Report Submitted to BookTrust.
- Hartzell, Gary (2002). The principal's perceptions of school libraries and teacher-librarians. *School Libraries Worldwide*, pp. 92-110.
- Hayes, M. Robert (2001). *Models for library management, decision making, and planning*. CA: Academic Press.
- IFLA. (2015). *IFLA School Library Guidelines*. Retrieved from: <<http://www.ifla.org/files/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla-school-library-guidelines.pdf>>.
- IFLA/UNESCO (1999). *IFLA/UNESCO School Library Manifesto 1999*.
- Judge, Cristina Sacco (2012). *Developing a model for school librarians in Scotland*. Retrieved from <http://digitool.lib.strath.ac.uk/webclient/StreamGate?folder_id=0&dvs=1572440170582~344&usePid1=true&usePid2=true>.
- Lee, Elizabeth; Klinger, Don (2011). Against the Flow: A Continuum for Evaluating and Revitalizing School Libraries. *School Libraries Worldwide*, Vol. 17, p. 24.
- Martin, Lowell Arthur (1984). *Organizational structure of libraries*. Scarecrow Press.
- MET of Vietnam. (1998). *Regulations on organization and operation of school libraries*.
- MET of Vietnam. (2003a). *Decision No. 49/2003 / QĐ-BGD & ĐT on promulgating the library professional training program in schools from the 2003-2004*.
- MET of Vietnam. (2003b). *Decision promulgating the regulation on the standard of libraries in schools that belong to the basic education system*.
- MET of Vietnam. (2015). *Education for All 2015 National Review This*.
- MET of Vietnam. (2018a). *Building reading culture and developing child friendly library in primary school*. 2-11.
- MET of Vietnam. (2018b). *Report on the implementation of policies and laws on the school library system*.
- MET of Vietnam. (2019). *A scheme on consolidation and improvement of library quality in general education institutions in the period of 2019-2025*.

- Meyers, Eric (2007). From activity to learning-using cultural historical activity theory to model school library programmes and practices.pdf. *Information Research*, 12(3). Retrieved from <<http://www.informationr.net/ir/12-3/paper313.html>>.
- Ministry of Labour – Invalids and Social Affairs. (2019). *Dân số Việt Nam hơn 96,2 triệu người, là nước đông dân thứ 15 trên thế giới*. Retrieved December 20, 2019, from <<http://www.molisa.gov.vn/Pages/tintuc/chitiet.aspx?tintucID=29769>>.
- MOCST of Vietnam. (2006). *Circular No. 26/2006/TT-BVHTT*.
- MOF of Vietnam; MET of Vietnam. (1990). *Circular No. 30 / TT-LB*.
- Mỹ, Dung. (2015). *Chúng tôi còn khổ hơn cả giáo viên*. Retrieved from <https://tuoitre.vn/chung-toi-con-kho-hon-ca-giao-vien-1021324.htm>
- Nguyen, Huong (2019). Vietnam's population to reach 96.2 million. Retrieved January 16, 2020, from <<https://www.vir.com.vn/vietnams-population-to-reach-962-million-69245.html>>.
- Nguyễn, Thị Diệp (2017). *Những trần trở hiện nay về thư viện trong trường học*. Retrieved January 11, 2019, from <<https://dantri.com.vn/dien-dan/nhung-tran-tro-hien-nay-ve-thu-vien-trong-truong-hoc-20170422003422645.htm>>
- Nguyễn, Thị Hồng Vui (2016). *Nghĩ về văn hóa đọc và thư viện trường học*. Retrieved from <<https://dantri.com.vn/dien-dan/nghi-ve-van-hoa-doc-va-thu-vien-truong-hoc-20160102095539009.htm>>.
- Nuffic (2015). *Education system Vietnam: described and compared with the Dutch system* (p. 29). p. 29.
- Prime Minister of Vietnam (2010). *Decision 06/2010 / QĐ-TTg on building, managing, and exploiting law bookcases*.
- Prime Minister of Vietnam (2017). *Decision No. 329/QĐ-TTg on approving the project of developing reading culture in the community up to 2020, with orientations to 2030*. Retrieved from <<https://thukyluat.vn/vb/quyet-dinh-868-qd-ttg-2015-dieu-chinh-cuc-bo-quy-hoach-chung-xay-dung-dao-phu-quoc-kien-giang-2030-43f78.html>>.
- Ritchie, Cristina Sacco (2011). The self-perceived status of school librarians.pdf. *Journal of Librarianship and Information Science*, pp. 88–105.
- Schultz-Jones, Barbara A.; Oberg, Oberg (Eds.). (2015). *Global action on school library guidelines* (Vol. 167). Walter de Gruyter GmbH & Co KG.
- Staniów, Bogumiła (2012). *Biblioteka Szkolna*. Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.
- The National Assembly of the Socialist Republic of Vietnam. (2019). *Vietnamese library law*.
- Từ, Văn Sơn; Đàm, Thị Kim Liên; Nguyễn, Thị Kim Nhung; Nguyễn, Văn Quý (2008). *Sổ tay công tác thư viện trường học*. Hồ Chí Minh: Giáo dục.
- Vietnam National Assembly. (2019). *Education Law of Vietnam*.
- Vũ, Bá Hòa (2009). *Tài liệu bồi dưỡng nghiệp vụ thư viện trường phổ thông*. Giáo dục.

KIEU KIM ANH

Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii

Uniwersytet Warszawski

e-mail: anhkk@huc.edu.vn

BIBLIOTEKI SZKOLNE W WIETNAMIE: DIAGNOZA STANU BIEŻĄCEGO, WYZWANIA

SŁOWA KLUCZOWE: System edukacji. Bibliotekarz szkolny. Biblioteki szkolne. Wietnam

ABSTRAKT: **Teza/Cel** – Celem artykułu jest prezentacja rozwoju bibliotek szkolnych w Wietnamie oraz wskazanie wiążących się z nim wad i zalet, a także wyzwania. **Metody badawcze** – Zastosowano analizę krytyczną literatury przedmiotu oraz analizę treści materiałów źródłowych. **Wyniki** – Biblioteki szkolne w Wietnamie borykają się z następującymi problemami: brakiem materiałów, słabą infrastrukturą, niewystarczającymi umiejętnościami bibliotekarzy szkolnych oraz ograniczonym budżetem. Problemy te wynikają z następujących kwestii: błędnego postrzegania roli bibliotek w działalności edukacyjnej szkół przez administrację, decydentów i społeczeństwo; nieoptymalnych godzin otwarcia bibliotek; niskiego odsetka uczniów czytających książki i czasopisma (zwłaszcza w postaci drukowanej); ograniczonej przestrzeni bibliotecznej; nieodpowiednich umiejętności bibliotekarzy szkolnych; niewystarczającego budżetu. **Wnioski** – Autor przedstawia zalecenia dotyczące poprawy sytuacji bibliotek szkolnych w Wietnamie.

ARTYKUŁY RECENZYJNE/RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENICTWA

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2021 z. 1
PL ISSN 0033-202X

Obecność słowa w Zabrze. Księga jubileuszowa 75 lat Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Jerzego Fusieckiego w Zabrze. Redakcja Tomasz Iwasiów. Zabrze 2020, 506 s. ISBN 978-83-62023-87-5.

15 listopada 2020 r. ukazała się publikacja wydana z okazji 75. rocznicy powstania i funkcjonowania Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Jerzego Fusieckiego w Zabrze. Księga jest udokumentowaniem historii oraz działalności placówki od jej zorganizowania w dniu 15 listopada 1945 r. do czasów najnowszych. Zawiera wspomnienia i informacje o kadrze, oparte na szczegółowej kwerendzie archiwaliów: wykazów jej pracowników i dyrektorów w latach 1945-2020, statystyki intensywnie prowadzonej działalności naukowej, kulturalnej i regionalnej. Funkcjonowanie księżnicy i oferta usług bibliotecznych, ukazana na tle prezentacji polskich i niemieckich tradycji bibliotekarskich w Zabrze, jest dowodem na ciągłą i systematyczną realizację nowoczesnych i interesujących inicjatyw oraz wielu form współpracy księżnicy z instytucjami kultury w mieście i regionie, bowiem „biblioteka, szczególnie współczesna, wykracza daleko poza jej pierwotne zadania. Nowoczesna biblioteka zarówno kreuje, jak i dokumentuje życie miasta, w którym funkcjonuje. Oczywiście w jej kulturowym zakresie” (Przedmowa, s. 15).

Księga dokumentuje i archiwizuje słowo i jego obieg w społeczności lokalnej miasta i regionu, a także specyficzną kulturę spotkań literackich, historycznych, bibliotecznych. Słowo współczesne, ale również „archeologia słowa” i jego utrwalanie w pamięci społecznej jest ważne, gdyż „słowo nas określa, wskazuje nasze miejsce na ziemi”, jak pisze dyrektor Biblioteki Tomasz Iwasiów, uzupełniając, iż „Tworząc naszą księgę pragniemy uczynić co tylko możliwe, aby jak najwięcej z nich (słów) «ocalić od zapomnienia»” (Przedmowa, s. 13).

Treścią Księgi są oryginalne, interesujące prace naukowe (bibliotekoznawcze, historyczne, literackie, dokumentacyjne), wykazy wynikające z rzetelnej kwerendy licznych źródeł i archiwaliów dopełniające kontekst historyczny funkcjonowania miejskiej Biblioteki Publicznej w Zabrze, wspomnienia, opisy realizowanych projektów i inicjatyw kulturalnych. Niekiedy są to przedruki z historycznych wydawnictw zwartych i ciągłych doskonale wkomponowane w tok prezentacji.

Autorzy artykułów historycznych, prac dokumentacyjnych i wspomnieniowych to grono wybitne, bibliofilskie, bibliologiczne i bibliotekarskie, historycy i literaturoznawcy, literaci, bibliotekarze i dyrektorzy bibliotek. Całość publikacji

jubileuszowej to wędrówka w historię oraz obraz teraźniejszości Biblioteki na tle i współtworzącej kulturę literacką miasta, podzielona na dwie współobecne przestrzenie: biblioteczną i bibliotekarską w części pierwszej oraz kultury literackiej w drugiej. Wędrówkę tę rozpoczyna zdjęcie głównego wejścia do Książnicy, zapraszającego w magiczny świat biblioteki przyjaznej, partycypacyjnej, współobecnej w procesie komunikowania.

Preludium do uroczystości, jaką jest święto Biblioteki i jej Pracowników, a także do lektury dla Czytelników jubileuszowego dokumentu stanowią zebrane listy gratulacyjne, poczynawszy od słowa prezydent Zabrza dr Małgorzaty Mańki-Szulik, mające „ocalić od zapomnienia” dokonania ludzi, instytucję, a nade wszystko zbiory. Zbiory, będące od zawsze wizerunkiem każdej biblioteki, to dziś najczęściej zasoby hybrydowe, „Ale książki będą na półkach, dobrze urodzone/ Z ludzi, choć też z jasności, wysokości...” (T. Iwasiów, wiersz Czesława Miłosza, Przedmowa, s. 13), zgromadzone dzięki bibliotekarzowi, który jest „towarzyszem podróży” (S.R. Ranganathan), „asystentem litery, cyfry oraz czytelnika” (Z. Kadłubek, *Gratulacje dla Biblioteki*, s. 10). Wśród gratulacji znajdują się również ciepłe pozdrowienia wierszem i rysunkiem autorstwa Floriana Śmiei *O bibliotece w Zabrzu* (s. 11): „...Finis coronat opus. Doczekaj go...” oraz *Serdeczne pozdrowienia* Horsta Eckerta-Janoscha z życzeniami „wielu wspaniałych godzin czytelniczych” (s. 12).

CZĘŚĆ PIERWSZA: BIBLIOTEKA (s. 21-216)

1. Historia (s. 21-85)

Część historyczną rozpoczyna tekst ks. Piotra Góreckiego: *Rola katolickich bibliotek parafialnych w rozwoju życia religijnego na Górnym Śląsku w okresie międzywojennym (na podstawie wykładu ks. Oskara Golombka z 1929 r.* (s. 21-34). Autor cytuje szczegółowe badania archiwalne przeprowadzone przez ks. O. Golombka, dotyczące funkcjonowania bibliotek niemieckich do momentu, gdy „w sytuacji tragedii 1945 r. wielu mieszkańców Zabrza musiało opuścić swoją ojczyznę” (s. 33), a także prezentuje bibliotekę przy parafii pw. św. Andrzeja w Zabrzu, założoną przez ks. Golombka. Tematyka funkcjonowania, zasobów oraz czytelnicstwa w bibliotekach parafialnych w zaborze pruskim nie jest często podejmowana przez badaczy i oparta na tak rzetelnych danych.

Piotr Hnatyszyn: *Przyczynek do historii bibliotekarstwa w Zabrzu do 1945 r.* (s. 35-53). Jest to kolejna, ważna wypowiedź na temat roli bibliotek niemieckich „Ich powstanie [bibliotek publicznych AT] związane jest z próbą przeciwstawienia się wzrastającej aktywności żywiołu polskiego na Górnym Śląsku” (s. 35). Biblioteki niemieckie były likwidowane w 1922 r., ostatecznie zlikwidowano je po 1945 r.

Zbigniew Gołasz: *Pierwsze lata. Przyczynek do dziejów Miejskiej Biblioteki Publicznej w Zabrzu w latach 1945-1949* (s. 54-56). Autor prezentuje trudny powojenny czas budowania struktury miasta, ukazując sylwetkę założyciela biblioteki i jej pierwszego dyrektora, Jerzego Fusieckiego.

Ewa Chuć jest autorką i współautorką imponujących prac dokumentacyjnych opartych na archiwaliach a także dwóch artykułów wspomnieniowych. W części „bibliotecznej” ogromne znaczenie ma udostępnienie i zarchiwizowanie informacji uzyskanych z *Kroniki spotkań*, z publikacji i pracy magisterskiej późniejszego

dyrektora katowickiej WBP Alfreda Puzio, dotyczących sieci bibliotek publicznych w Zabrze: E. Chuć: *Historia rozwoju sieci placówek MBP im. Jerzego Fusieckiego w latach 1945-2020* (s. 57-68); E. Chuć, Paweł Dobrzelecki (zdobywca tytułu Bibliotekarz Roku 2018 w konkursie SBP): *Działalność kulturalna MBP im. Jerzego Fusieckiego w Zabrze w latach 1945-2020...* (s. 69-85). Dużą wartość historyczną mają zamieszczone w tekstach zdjęcia, m.in. wypełnionej czytelnikami klubokawiarni zorganizowanej w bibliotece w Maciejowicach (s. 77), dowodzącej realizowania znakomitych inicjatyw w celu tworzenia dogodnej dla czytelników atmosfery bibliotecznej (w niektórych bibliotekach takie przyjazne miejsca spotkań nie są realizowane do dzisiaj, a przecież Umberto Eco zachęcał, aby w bibliotece można było „wypić kawę ze śmietanką”). W tej czarno-białej fototece wzruszają zatrzymane chwile z przedstawień teatralnych, spotkań z gośćmi oraz historyczna aranżacja pomieszczeń – czytelnicy, wystawy.

2. Patron biblioteki (s. 87-103)

W pierwszej kolejności oddano tu głos samemu J. Fusieckiemu: *Miejska Biblioteka Publiczna* (pierwodruk „Bibliotekarz” 1947; s. 87-90). Dyrektor pisał „już od 15 listopada 1945 r. funkcjonuje w bibliotece wypożyczalnia posiadająca ponad 2000 dzieł polskich w przeszło 2500 tomach oraz ok. 700 książek angielskich i francuskich” (s. 88).

Wśród najwcześniejszych dokumentów związanych z placówką niezwykle cennym świadectwem jest nagranie audycji radiowej *Pierwsze dziesięć lat* z okazji Dni Oświaty, Książki i Prasy, w cyklu Program Radiostudia Miejskiego z 27 maja 1954 r., który został przygotowany jako spotkanie z „obywatelem Fusieckim”, dwiema bibliotekarkami: „ob. Haliną Romanowską z Mikulczyc oraz ob. Haliną Siwkowską z Zaborza oraz dwoma czytelnikami, młodzieńcem oraz pracownikiem Elektrowni” (s. 91-95). Jest to lektura znakomita, potwierdzająca poprawność ówczesnych „wyborów czytelnicznych” młodego człowieka (B. Polewoj, W. Wasilewska), a zwłaszcza poprawność wypowiedzi na temat lektury. Bibliotekarka potwierdza wagę tych wyborów, ale też uzupełnia ich obowiązkową listę wymieniając oprócz M. Gorkiego i L. Tolstoja także J.I. Kraszewskiego i E. Orzeszkową (H. Siwkowska, s. 94). Natomiast drugi zaproszony czytelnik, pracownik elektrowni Alojzy Bula odważnie poleca wszystkim lekturę tekstów Stanisława Lema.

Marian J. Wojciechowski *Jerzy Fusiecki (1903-1975)*. Jest to artykuł napisany trzy lata po śmierci J. Fusieckiego (s. 96-100; pierwodruk „Bibliotekarz” 1978), krakowianina, kustosa w Bibliotece Czartoryskich i Muzeum Artystycznym im. Adriana Baranieckiego, który po ukończeniu służby wojskowej od maja 1945 r. był jednym z pierwszych działaczy w Zabrze, zostając dyrektorem biblioteki publicznej otwartej 15 listopada 1945 r. Był kolekcjonerem ekslibrisów, także ekslibrisów dla własnej kolekcji autorstwa m.in. J.M. Szancera czy Adama Młodzianowskiego (1944, s. 100), od 1925 r. był członkiem Towarzystwa Miłośników Książki (i Grafiki?), od 1964 r. Koła Miłośników Exlibrisów w Katowicach, organizował wystawy swojej kolekcji m.in. w Bibliotece Śląskiej, był wielokrotnie odznaczany za zasługi. M.J. Wojciechowski postuluje nazwanie Biblioteki jego imieniem, co zostało zrealizowane kilka lat później, w 1985 r. (skan dokumentu s. 103).

Barbara Radomska *Fusiecty. Rodzinne wspomnienie* (s. 101-102). Jest to wspomnienie kuzynki J. Fusiectkiego, wzruszające, pełne uroku i stylistyki pamiętnej z dzieciństwa „Z opowiadań wiem, że miał w Zabrze tworzyć kulturę”, „Dla niego biblioteka była najważniejsza, była całym jego życiem...”. W jej wspomnieniu pojawia się też znamienne zdanie „Myślę sobie, że stryj oddałby wszystko bibliotece, z którą był bardzo związany. Ponieważ umarł nagle, to nie zdążył” (s. 102). Z cytowanego wspomnienia wynika, że rodzina, najprawdopodobniej brat Tadeusz, sprzedał i podarował innym osobom kolekcję oraz księgozbiór w liczbie tysiąca tomów. Prywatny zbiór pierwszego dyrektora placówki został więc rozproszony, jak często dzieje się w przypadku znakomych księgozbiorów domowych po śmierci właścicieli: wybitnych kolekcjonerów, bibliotekarzy i bibliofilów. Warto byłoby „ocalić od zapomnienia”, w możliwym dzisiaj stopniu odtworzyć i opisać również tę kolekcję.

W tym miejscu, po obu wspomnieniowych tekstach, włączono skan dokumentu Miejskiej Rady Narodowej z 19 grudnia 1985 r. o nadaniu bibliotece imienia „jej założyciela, krakowianina, który poświęcił pasję swojego życia naszemu miastu i spoczął w jego ziemi” (s. 103).

3. Ludzie biblioteki (s. 104-191)

Cykl ten o charakterze osobistym, niekiedy emocjonalnym, dokumentuje indywidualne refleksje i wspomnienia, poczynawszy od najdawniejszych faktów związanych z ludźmi – pracownikami biblioteki, na tle toczącej się historii miasta i niewątpliwego, szybkiego rozwoju samej biblioteki i jej sieci. Ukazuje pasję, emocje i zainteresowania, ogromne przywiązanie do profesji i rzetelną służbę czytelnikowi. W służbie tej fascynują podejmowane inicjatywy, aktywność i różnorodność działań bibliotekarskich, nowoczesność i atrakcyjność form od najwcześniejszych spotkań z zaproszonymi gośćmi różnych profesji, przedstawień teatralnych, ciekawych form promocji książki i biblioteki w środowisku.

Biografie są autentyczne, wzruszające i świadczą o niezwykłym zamiłowaniu do zawodu. Wśród 19 biografii indywidualnych, zaprezentowanych w układzie chronologicznym, obecne są biografie literackie (Zygmunt Chuć *Moje życie z książką*), barwne opowiadania, niekiedy gawędy o faktach, osobach, historii ludzi i miasta, życiu osobistym i wyborach czytelniczych. Wśród zamieszczonych w tym cyklu zdjęć we wspomnieniu Barbary Baran *Cztery dekady w bibliotece* pojawia się zdjęcie z Marią Fusiectką (s. 116 nlb). Cykl zamykają dwie najnowsze biografie: E. Chuć *25 lat minęło* oraz T. Iwasiowa *Przygoda z dzielnicami*, będące dowodem szerokich zainteresowań, licznie realizowanych projektów i pasji pracowników Książnicy. Charakter dokumentacyjny mają zwłaszcza wspomnienia dotyczące najwcześniejszego okresu działalności placówki, obecne w tekstach [ZK] Zygmunta Kiszakiewicza *Odeszła Pani Wanda [Markiewicz]*, pierwsza pracownica Biblioteki (s. 105; pierwodruk „Głos Zabrze” 1963), a także Janiny Jacorzyńskiej *Wśród książek i ludzi* (pierwodruk *Zabrze – moje miasto. Wspomnienia*. Red. K. Karwat. Zabrze 2002, s. 105-109). Jak wspomina J. Jacorzyńska, Pani Wanda z wielką radością witała i zapraszała na „rozmowę kwalifikacyjną” do dyrektora najprawdopodobniej każdą z pierwszego grona pań rozpoczynających tam pracę (s. 106). Wspomnienie to jest także dowodem na jej własną ogromną aktywność zawodową – J. Jacorzyńska była autorką licznych scenariuszy, zorganizowała

zespół artystyczny, Koło Przyjaciół Biblioteki, a gośćmi spotkań bibliotecznych z czytelnikami byli w tym czasie m.in. Jeremi Przybora i Ernest Bryll. Według jej słów, dyrektor Fusiecki w pierwszych latach funkcjonowania zabrzańskiej biblioteki przywoził książki z Krakowa (s. 106).

W Aneksie (s. 173-191) uzupełniającym część pierwszą znajduje się *Wykaz Pracowników MBP w Zabrzu 1945-2000* (685 osoby: pracownicy merytoryczni oraz obsługi w układzie alfabetycznym); *Wykaz dyrektorów* i ich zastępców (s. 190) oraz lista *Przyjaciele Biblioteki*, wykaz 19 osób posiadających honorowy tytuł nadawany podczas Dnia Bibliotekarza od 2000 roku (s. 191).

4. Z życia biblioteki (s. 193-216) jest podsumowaniem „części bibliotecznej” i zawiera dokumentację fotograficzną, rysunki, sceny z działalności biblioteki z lat 1948-1951 znajdujące się w archiwum zabrzańskiej MBP oraz wybrane zdjęcia z aktualnej działalności placówki.

CZĘŚĆ DRUGA: KULTURA LITERACKA

1. Próba opisu (s. 219-257)

W części tej znajdują się znakomite teksty pisarzy podejmujących refleksję na temat twórców i ich dokonań pisarskich oraz inspiracji, zatem twórczości Zabrzan dokumentujących swoją obecność w przestrzeni literackiej oraz inicjowaniu nowych form kultury spotkania dla kolejnych poszukiwań literackich, historycznych i bibliotecznych w Zabrzu po 1945 r. Próbę tę, udaną, świetnie zaplanowaną, rozpoczyna tekst Jacka Okonia *Życie literackie Zabrze. Zjawiska, książki, autorzy* (s. 219-257) będący prezentacją dokonań twórców literackich z Zabrza. Twórczość i sylwetki pisarzy ukazane są w układzie chronologicznym symbolicznych cesur czasowych (1945-56; 1956-89; po 1989 r. czyli w wolnej Polsce; ... i nowe stulecie).

2. Postacie (s. 259-367)

Cykl rozpoczyna *Dziennik* Mieczysława W. Frenkla z 1946 r., daty przełomowej dla lwowianina odkrywającego Zabrze (*Dwa miasta. Dziennik 1946*, s. 265-336) ze znakomitymi komentarzami faktograficznymi w przypisach oraz jego londyński tekst na temat korespondencji i ostatniego listu z 1935 r. *O życzliwości Stefana Zweiga* (s. 337-341; pierwodruk: „Wiadomości”, Londyn 1961, nr 41). W *Dzienniku 1946* podróż do Zabrza i samo miasto opisane jest lapidarnie „Typowo śląskie miasto z berlińskim rozmachem. Życie pulsuje na głównej ulicy. Sklepy, magazyny, tramwaje. W stosunku do Lwowa dymensje wielkomięjskie [...] Wyśmienita szynka [...] Tu dzwonią dzwony. Kilka lat tego nie słyszałem” z późniejszym uzupełnieniem „Oglądam miasto. Typowo pruskie, czerwone, ceglane, zieleni więcej jak w Katowicach” (listy 19-21 sierpnia 1946 r., s. 300).

Oba teksty poprzedzone są znakomitym wprowadzeniem T. Iwasiowa (*Mieczysław W. Frenkel. Wprowadzenie*; s. 259-264).

Dwa kolejne, Angeli Bajorek *Niemandsland nad Czerniawką – wymarzona ojczyzna Janoscha*; s. 342-346) oraz Czesława Zdechlikiewicza (*Janoschowe krimskrams*; s. 347-349) dotyczą postaci, specyfiki pisarstwa i osobistych relacji z Janoschem. Element wspomnieniowy pojawia się także w dwóch następnych artykułach – Jan Malicki powracając do swoich spotkań z Florianem Śmieją (*Galaktyka czasu, ludzi i przestrzeni. O pisarstwie wspomnieniowym Floriana Śmiei*, s. 350-354), podkreśla fakt, iż najważniejsze dla pisarza było „utrwalanie pamięci” o emigracji

wojennej, wspomina jego erudycję i dostrzeżoną „architektonikę wypowiedzi”. Postuluje także druk jego twórczości – w Bibliotece Śląskiej opublikowano do tej pory trzy tomy. E. Chuć wspomina Stanisława Bieniasza (*Stanisław Bieniasz (1950-2001). In memoriam*, s. 355-357).

Prezentację zabrzańskich osób związanych z miastem uzupełnia Zbigniew Gołasz ukazując sylwetkę Czesława Blicharskiego, który otrzymał nagrodę Kustosza Pamięci Narodowej (*Wyjątkowa nagroda dla mieszkańca Zabrze*, s. 358-361; pierwodruk „Nasze Zabrze Samorządowe” 2017 nr 7, s. 26-27). T. Iwasiów pisze natomiast o Akademickim Klubie Kajakowym (Kajman), utrwalającym tradycję wileńskich „Włóczęgów” i o powitaniu Czesława Miłosza na lotnisku w 1981 r. (*Zabrze i Czesław Miłosz*; s. 362-365; pierwodruk „Kroniki Miasta Zabrze” 2012, nr 4, s. 199-202). Tadeusz Potempski (*Stare książki jak stare wino*, s. 366-367; pierwodruk „Głos Zabrze” 1966, nr 21, s. 4; s. 368-370) przedstawia zabrzańskiego antykwariusza Juliusza Meryna. Rzeczywiście, była to postać niezwykła w historii miasta, a antykwariaty zawsze były i są nadal, elitarnym i atrakcyjnym miejscem spotkań bibliofilów.

3. Inspiracje (s. 369-383)

Adam Regiewicz *W oparach pamięci. Wspomnienia o Klubie Myśli Humanistycznej* (s. 369-374) pisze o inicjatywie organizowania sesji naukowych w ramach licealnego Klubu Myśli Humanistycznej. Spotkania te odbywały się w zabrzańskich podziemiach bibliotecznych przy ul. Londzina, stając się „rodzajem agory, na której można się było wypowiedzieć...” (s. 373). W spotkaniach uczestniczyli pracownicy Instytutu Kultury Polskiej UŚ (obecnie Instytut Literaturoznawstwa), profesorowie Krzysztof Kłosiński, Zbigniew Kadłubek, doktoranci.

Profesor Józef Olejniczak (*Bruno Schultz, Witold Gombrowicz, Czesław Miłosz, Wisława Szymborska w Zabrzu*; s. 375-381) opisuje początki i efekty Interesującej współpracy z dyrektorem Biblioteki w celu organizowania warsztatów, debat, wykładów, wreszcie konferencji literackich „Przed i po”, dziś posiadających już czteroletnią historię, począwszy do pierwszego zrealizowanego spektaklu na motywach prozy Schultza, poprzez twórczość Cz. Miłosza, W. Gombrowicza i niezrealizowane ubiegłoroczne (2020), planowane jako dedykowane W. Szymborskiej. Z pierwszego projektu powstał zatem cykl spotkań i wydawnictwo literackie „Przed i po”. Wydarzenia i oferta tego typu są niezmiernie ważne dla młodych ludzi, ponieważ uczniowie szkół ponadpodstawowych mają możliwość realizowania swoich pasji, a także rozpoczęcia wczesnej aktywności pisarskiej pod opieką mistrzów literatury.

Piotr Hnatyszyn *Elektroniczny Słownik Biograficzny Żydów w Zabrzu* – od listopada 2014 r. dostępny stronie Muzeum Miejskiego w Zabrzu (s. 382-383).

Objaśnienia do rozdziału *Zabrzeńskie spotkania. Przyczynek do życia kulturalnego miasta 1945-30.09 2020* (s. 386-389).

4. Ludzie pióra (s. 385-452)

Materiały do Słownika literackiego Zabrze (obecnych 881 nazwisk, s. 385-448)

Wykaz skrótów i objaśnienia do rozdziału „Zabrzeńskie spotkania. Przyczynek do życia kulturalnego miasta 1945-2020” (s. 449-452).

Wykaz opracowany jest bardzo starannie i rzetelnie, a lista spotkań ze znany-

mi pisarzami, historykami literatury, dziennikarzami, aktorami odwiedzającymi Zabrze jest imponująca. Śledząc wykaz w układzie alfabetycznym z pełną informacją chronologiczną ukazuje się obraz różnorodnych naukowych i literackich spotkań z przedstawicielami świata kultury (F. Śmieja trzykrotnie, Tadeusz Kijonka) i literatury (Tadeusz Sławek, wielokrotnie Maciej Szczawiński), całą plejadą wybitnych pisarzy, wśród których obecni byli m.in.: Magdalena Samozwaniec, Gustaw Morcinek, Alfred Szklarski, Wanda Chotomska, Iwona Chmielewska, Alina i Czesław Centkiewiczowie, Paweł Jasienica, Kornel Makuszyński, Grzegorz Kasdepke, Wojciech Kuczok. Bardzo często zapraszano literaturoznawców z Uniwersytetu Śląskiego (profesorowie J. Malicki, Grażyna Szewczyk), wśród odwiedzających Zabrze byli także Maria Janion, Jan Miodek, dziennikarze Tomasz Sekielski, Kamil Durczok, oraz piosenkarze. W wykazie najczęściej pojawiają się jednak znane nazwiska wybitnych historyków z różnych ośrodków naukowych, biorących udział w spotkaniach i konferencjach. Obecnie różnotematyczne konferencje naukowe, a zwłaszcza spotkania autorskie, hobbystyczne, prozdrowotne, biblioterapeutyczne są ważną i atrakcyjną formą inicjowania zainteresowań i w efekcie pasji czytelniczych oraz promowania zbiorów bibliotecznych. Należy podkreślić, że ta nowoczesna dziś forma marketingowa była realizowana w sieci bibliotecznej Zabrze od najdawniejszych powojennych lat.

5. Topografia słowa (s. 455-483)

Część rozpoczyna *Zabrzańska prasa w perspektywie historycznej. Katalog.* (s. 455-474), opracowany na podstawie pracy Małgorzaty Arendarczyk przez zespół: autorka oraz E. Chuć i Bożena Serwatko. Jest to rzetelna typologia zabrzańskich czasopism i prasy, poczynawszy od czasopism „ogólnomiejskich” i dzielnicowych (do 1945 r., od 1945 r.), politycznych, instytucji kultury, oświaty i branżowych po prasę sportową i kościelną (liczne gazetki i informatory dla parafian).

Obraz instytucji kultury w mieście: Księgarnie (86, po 1945 roku 38 księgarni i antykwariatów) /antykwariaty/wydawnictwa (16) /biblioteki (17, po 1945 roku 52, ponadto trzy szpitalne, cztery w domach opieki, jedna w przychodni (s. 475-483).

Całość uzupełniona jest Notkami o autorach (s. 484-485); Indekssem osób (s. 486-504) oraz Notą wydawniczą (s. 505-506). Autor Noty, dyrektor MBP T. Iwasiów podkreśla, iż „większość tekstów jest publikowana po raz pierwszy, pierwodruki są stworzone specjalnie dla naszej publikacji” (s. 505).

Publikacja jubileuszowa jest staranną, szczegółową prezentacją historii placówki – jej dyrektorów, zwłaszcza założyciela i pierwszego dyrektora J. Fusieckiego oraz jego następców i pracowników, bogatej działalności bibliotecznej, kulturalnej i regionalnej, świetnie zaplanowanym, zredagowanym i zrealizowanym obrazem osób tworzących na mapie Zabrze miejsce ważne, atrakcyjne i przyjazne. Całość to dzieło niezwykle, kompletne, poczynawszy od „rzeczy bibliotecznej” po współtworzoną przestrzeń literacką miasta, ukazane piórem bibliotekarzy, literaturoznawców i historyków, dopełnione pełnymi uroku (niekiedy symbolicznymi) czarno-białymi zdjęciami pracowników, zapraszającymi fotografiami głównego wejścia do biblioteki i aranżacji historycznych wnętrz placówki, rysunkami, ilustracjami, ekslibrisami (także tworzonymi dla MBP przez zabrzańskiego artystę grafika Kazimierza Szołtyśka), skanami dokumentów. Lektura skłania do

refleksji nad historią, ale zarazem kieruje do odkrywania współczesnego dorobku twórców nowoczesnej przestrzeni bibliotecznej i literackiej miasta.

Szata graficzna Księgi jest niezmiernie interesująca, przyjęta karmazynowo-ceglana kolorystyka elegancka i stylowa, a grafika, załączone ilustracje, fotografie, skany dokumentów, nawet nieczęsto dziś spotykana zakładka podnoszą wartość edytorską dzieła.

W konkluzji, przypominając życzenie dyrektora Biblioteki, a zarazem redaktora Księgi, autora Przedmowy i wielu artykułów, aby jak najwięcej „Słów” „ocalić od zapomnienia” trzeba pogratulować redaktorowi i autorom, ponieważ to pragnienie zostało zrealizowane. Lektura Księgi z pewnością jest inspirująca nie tylko dla mieszkańców, którzy mogą aktywnie uczestniczyć w życiu miasta i regionu także dzięki aktywnej działalności zabrzańskiej Książnicy (informowani o niej również na znakomicie redagowanej stronie www.placowki), ale także dla szerokiego grona bibliotekarzy i bibliologów, historyków, literaturoznawców. Dla „Słowa”, archiwizowanego w bibliotece, tworzono i rozpowszechniano w społecznościach lokalnych ważne jest również jego promowanie – dyrektor Biblioteki udzielił m.in. interesującego wywiadu podkreślając rolę współpracy instytucji kultury i zachęcając do lektury Księgi, zawierającej także nieznaną szerzej teksty literackie (Program Aktualności TVP3 Katowice, 25 listopada 2020 r.)

Zgodnie z refleksją prof. Z. Kadłubka, dyrektora Biblioteki Śląskiej, „Jubileusz to uroczystość przecięcia wstęgi przyszłości. To dzień wychylenia się ku temu, co ma dopiero przyjść, a na co czekamy w zachwycie i radości ...” (s. 9).

A zatem: Ad multos Annos!

Anna Tokarska
Uniwersytet Śląski

Tekst wpłynął do Redakcji 18 stycznia 2021 r.

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA KRAJOWEGO

Praktyki kulturowe określane jako elektroniczna kultura uczestnictwa stały się przedmiotem pracy Krzysztofa Gajewskiego *Tryumf amatora. O społecznościowych praktykach tekstualnych w świecie mediów elektronicznych* (Gajewski, 2020). „Elektroniczna kultura uczestnictwa, będąca moim głównym przedmiotem zainteresowania w niniejszej pracy, wyłoniła się z cyfrowych przestrzeni wirtualnych i nawet jeśli trafiła do świata pozakomputerowego, «rzeczywistego», do «realu» (in real world, irl w języku sieci), to nigdy by nie powstała, gdyby nie rozpowszechniły się komputery osobiste i nie narodziła się globalna sieć komputerowa” (s. 11-12) pisze autor. W pracy przyjęto metodologię badań określaną jako antropologia mediów i jej został poświęcony wstępny rozdział książki. W rozdziale drugim zostały poddane analizie wybrane technologie przetwarzania, przekazywania

i utrwalania informacji istotne dla internetowej kultury uczestnictwa (sztuczna inteligencja, technologia wizualności, sieć społecznościowa). Rozdział trzeci poświęcony został gatunkom charakterystycznym dla ery partycypacji, jak komentarz elektroniczny, mem, wiadomość sfałszowana (*fake news*), natomiast czwarty – formom tekstualnym o większych rozmiarach, takim jak strony domowe, blogi naukowe, portale społecznościowe, Wikipedia. Monografię kończy analiza zjawisk tekstualnych o rozmiarach ponadtekstowych (praktyki strumieniowania życia (*lifestreaming*), konto użytkownika w serwisie internetowym, forum dyskusyjne).

Nowatorskie badania w zakresie mało rozpoznanego, nie tylko w Polsce, zagadnienia nieużytkowników bibliotek przedstawiono w publikacji *Z biblioteką czy bez. Badanie nieużytkowników biblioteki* (Budrowska & al., 2020). Zasadniczą częścią książki jest prezentacja wyników badania przeprowadzonego przez Bibliotekę Pedagogiczną w Toruniu, którego podstawowym celem „...było poznanie powodów niekorzystania z usług BP przez część populacji nauczycieli z terenu objętego działaniem biblioteki i zdiagnozowanie jej pod kątem zwyczajów czytelniczych” (s. 63). Narzędziem badawczym był kwestionariusz ankiety (w wersji elektronicznej), w której układ logiczny pytań i ustawienie filtrów pozwoliły na podzielenie respondentów na trzy zasadnicze grupy: nieużytkowników, użytkowników innych bibliotek i użytkowników Biblioteki Pedagogicznej w Toruniu. W publikacji kolejno przedstawiono stan badań nad nieużytkownikami bibliotek w Polsce i na świecie, ramy organizacyjne i prawne funkcjonowania pedagogicznych w Polsce, metodologię przeprowadzonego badania, wyniki ankiety, analizę i interpretację wyników.

Zbiór artykułów zatytułowany *Nauka o informacji w okresie zmian. Rewolucja cyfrowa: infrastruktura, usługi, użytkownicy* (Sosińska-Kalata & al., red., 2020) to pokłosie międzynarodowej konferencji z cyklu „Nauka o informacji w okresie zmian”, zorganizowanej przez Katedrę Informatologii Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego we współpracy, m.in., z Biblioteką Uniwersytecką w Warszawie. Publikacja zawiera dziesięć artykułów w języku angielskim i pięć w polskim, umieszczonych w trzech częściach. Część pierwszą, *Społeczne aspekty rewolucji cyfrowej* otwierają dwa teksty poświęcone zagadnieniu algorytmów – pierwszy, przedstawiający problematykę stronniczości algorytmów i możliwości jej ograniczenia (Łukasz Iwasiński) i drugi, poświęcony wpływom algorytmów platform społecznościowych na polaryzację debaty publicznej (Anna Miotk). Autorzy artykułów części pierwszej zajęli się także popularną w Chinach aplikacją WeChat, czy też następującymi pod wpływem mediów cyfrowych zmianami w uprawianiu zawodu dziennikarza (Agata Raczkowska). Autorzy części drugiej *Edukacja informacyjna. Kompetencje informacyjne. Kultura informacyjna* zajmowali się między innymi formą współpracy bibliotekarzy z wykładowcami w doskonaleniu kompetencji informacyjnych studentów we Francji (Emmanuelle Chevry Pebayle) oraz oceną umiejętności identyfikacji tzw. fake newsów przez studentów (Magdalena Paul). Artykuły części trzeciej *Technologie cyfrowe i nowe praktyki ich wykorzystania w usługach informacyjnych* zostały poświęcone m.in. archiwom kolonialnym dostępnym online (Aminata Kane) oraz usługom związanym z zarządzaniem danymi badawczymi w bibliotekach akademickich (Lourdes Feria Basurto).

Celem badań przedstawionych w publikacji *Serwisy internetowe instytucji kultury w Polsce* (Jarocki, Marzec, 2020) było, jak określa to autor „...rozpoznanie cech serwisów internetowych wybranych instytucji kultury w Polsce, związanych z obowiązującymi standardami sieciowymi i potrzebami ich użytkowników końcowych” (s. 15). Analizie poddano serwisy internetowe 278 instytucji kultury, w tym 19 bibliotek, objętych *Rejestrem instytucji kultury, dla których organizatorem jest minister kultury i dziedzictwa narodowego, z dnia 26.02.2019 roku*. Autorzy zbadali, jakie technologie zostały wykorzystane do tworzenia serwisów WWW instytucji kultury, a także ocenili następujące cechy serwisów: poprawność kodu, wydajność, mobilność, optymalizacja pod kątem wyszukiwarek, wielojęzyczność, interfejsy wyszukiwawcze, obecność łączy do biuletynów informacji publicznych, mediów społecznościowych i takich funkcjonalności jak newsletter i kanały RSS. Analiza wyników badań pokazała między innymi wysoki poziom przystosowania zbadanych serwisów do możliwości ich wyświetlania na urządzeniach mobilnych, czy też występowanie szeregu niedoskonałości w zakresie funkcji wielojęzyczności serwisów.

Problematykę znaczenia zbiorów specjalnych dla promocji bibliotek, w nauce i kulturze, a także zagadnienia ich opracowania i cyfryzacji, podjęli autorzy dwutomowej publikacji przygotowanej przez Książnicę Pomorską w Szczecinie. Tom pierwszy *Zbiory specjalne w bibliotekach polskich. Między tradycją a nowoczesnością. Cz.1 Zbiory specjalne w służbie nauki i edukacji* (Borysowska, Gierke, 2020a) otwiera artykuł Zdzisława Pietrzyka zawierający propozycję zmiany cezurę chronologicznej pojęcia starego druku z 31 XII 1800 na 31 XII 1850 r., co pozwoliłoby, np., na lepszą ochronę tego rodzaju zbiorów w ramach Narodowego Zasobu Bibliotecznego. W pozostałych tekstach autorzy pokazali m.in. możliwości badawcze związane z kolekcjami zbiorów specjalnych (np. *Pamiętniki, dzienniki i wspomnienia w zbiorach rękopiśmiennych Muzeum Narodowego w Krakowie i ich znaczenie dla badań historycznych* autorstwa Doroty Otwinowskiej). Zajmowali się także problematyką katalogowania rękopisów (Renata Wilgusiewicz-Skutecka), działalnością edukacyjną i promocyjną bibliotek w zakresie zbiorów specjalnych (np. artykuły Weroniki Pawłowicz *Inter Libros. Działalność edukacyjna Działu Zbiorów Specjalnych Biblioteki Śląskiej* i Agnieszki Kościelniak-Osiak *Aspekty promocji zbiorów historycznych, artystycznych i specjalnych w bibliotece naukowej – na przykładzie działalności Oddziału Promocji, Wystaw i Współpracy Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*).

Tom drugi publikacji zatytułowany *Zbiory specjalne w bibliotekach polskich. Między tradycją a nowoczesnością. Cz. 2 Zbiory specjalne a problematyka cyfryzacji* (Borysowska, Gierke, 2020b) rozpoczyna studium Aleksandra Skiby *Polskiej biblioteki cyfrowej portret własny*, w którym przedstawiono takie zagadnienia, jak nazwy własne bibliotek cyfrowych, struktura katalogów, preferencje użytkowników, fundusze, systemy biblioteczne. Dwa artykuły poświęcono badaniom proweniencyjnym księgozbiorów. Agnieszka Franczyk-Cegła omówiła międzynarodowe, narodowe i lokalne bazy proweniencyjne online, natomiast Dorota Sidorowicz-Mulak przedstawiła wstępnie przygotowywany przez Proweniencyjną Grupę Roboczą projekt utworzenia ogólnopolskiej bazy, która umożliwiłaby w przyszłości wirtualne odtworzenie rozproszonych w kraju księgozbiorów historycznych. W pozostałych tekstach biblioteki przedstawiły swoje osiągnięcia w zakresie cyfryzacji zbiorów specjalnych (np. artykuł Aleksandry Skiby *Zbio-*

ry specjalne Książnicy Pomorskiej w wersji elektronicznej: stan obecny i plany na przyszłość), a także prezentowano cyfryzację określonego rodzaju zbiorów (np. Barbara Maresz *Digitalizacja i cyfrowe udostępnianie zbiorów teatralnych*).

Jedną z zasług wybitnego polskiego wydawcy Bernarda Połonieckiego, prowadzącego we Lwowie księgarnię i wydawnictwo Księgarnia Polska, było wprowadzenie na przełomie XIX i XX w. do obiegu czytelniczego największej liczby dzieł polskich modernistów. W poczynaniach wydawniczych w tym zakresie Połoniecki wspierany był przez wybitnego krytyka i literaturoznawcę Ostapa Ortwiną, pełniącego funkcję kierownika literackiego w wydawnictwie. Obraz współpracy między wydawcą a autorami a także inne aspekty działalności wydawniczej B. Połonieckiego oraz opis realiów ówczesnej pracy wydawniczej i księgarskiej obrazują listy zamieszczone w wydanej przez Bibliotekę Narodową książce *Korespondencja zakładowa Księgarni Polskiej Bernarda Połonieckiego we Lwowie* (Konopka, 2020) w opracowaniu i z obszernym wstępem Marii Konopki, znawczyni galicyjskiego ruchu wydawniczego. Korespondencja ujawnia m.in. procesy podejmowania decyzji wydawniczych, szczegóły dotyczące produkcji czy też opracowania szaty graficznej książek. Listy krakowskiego wydawcy i jego współpracowników z pisarzami i tłumaczami pozwalają ponadto na odtworzenie szczegółów edycji konkretnych tytułów.

Rozwijający się w ostatnich latach obszar badań nad cenzurą wzbogacony został o rozprawę Kamili Kamińskiej-Chełminiak *Cenzura w Polsce 1944-1960. Organizacja, kadry, metody pracy* (Kamińska-Chełminiak, 2019). Praca oparta na szerokiej kwerendzie archiwalnej obejmuje okres od połowy 1944 r., kiedy to rozpoczęto prace nad utworzeniem Centralnego Biura Kontroli Prasy, poprzednika Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk, aż do końca lat 60., gdy po okresie odwilży 1955-1956 stał się widoczny powrót do stalinowskich metod zarządzania cenzurą. W kolejnych wyodrębnionych chronologicznie rozdziałach autorka przedstawiła formowanie się aparatu cenzury, problemy kadrowe, organizację i metody pracy, skalę i przyczyny ingerencji cenzorskich. Przedstawione zostały wyróżniające się w danym okresie aspekty działalności cenzorskiej, np. szerokie cenzurowanie wszelkiego rodzaju widowisk a także wydawnictwo i prasy katolickiej w okresie stalinizmu, współdziałanie w niszczeniu księgozbiorów bibliotecznych i kierowaniu księżką z obrotu księgarskiego na przemiał w latach 50., czy też walka z kolportażem publikacji zza żelaznej kurtyny w latach 1957-1960. W zakończeniu autorka podkreśliła niektóre z opresyjnych aspektów działalności cenzury, jak udział w kampaniach propagandowych wymierzonych w różnorodne środowiska, współpraca z funkcjonariuszami Urzędu Bezpieczeństwa, przyczynienie się do skazania licznej grupy osób, m.in. księgarzy na kary więzienia.

Artykuł Danuty Hombek *Powstanie ośrodka prasowego w Wilnie w XVIII wieku. Pierwsza gazeta i jej dodatki* otwiera pierwszy tom dwutomowej publikacji *Czasopiśmiennictwo. Przeszłość i teraźniejszość* (Dąbrowska-Cendrowska; Lubczyńska, red. 2019). Autorka zarysowała dzieje „Kuriera Litewskiego” i jego trzech dodatków („Wiadomości Uprzywilejowanych”, „Wiadomości Literackich”, „Suplementu do Gazet Wileńskich”), wnosząc nowe ustalenia do dotychczasowych badań. Najobszerniejszy artykuł tomu, autorstwa Renaty Piaseckiej-Strzelec, przynosi charakterystykę polskojęzycznego czasopisma gadzinowego „Nowy Czas”, wy-

chodzącego w latach 1939-1943 w Jędrzejowie. Bazą źródłową opracowania stał się odnaleziony w środowisku lokalnym prywatny zbiór ponad 300 egzemplarzy pisma. Ponadto w publikacji znalazł się tekst poświęcony problematyce cenzury wobec polskojęzycznych czasopism abstynenckich w okresie zaborów (Izabela Krasieńska) oraz artykuł przedstawiający kształtowanie się środowiska polskiej myśli technicznej i architektonicznej na emigracji w latach 1940-2008 w oparciu o analizę zawartości polskojęzycznych czasopism wydawanych w Wielkiej Brytanii (Jolanta Chwastyk-Kowalczyk). Książkę kończy tekst Judyty Perczak *Krótka historia skandalu w reklamie*, będący studium na temat swobody wypowiedzi w przekazie medialnym, jakim jest reklama.

KSIĄŻKI OMÓWIONE

- Borysowska, Agnieszka; Gierke, Michał, red. (2020a). *Zbiory specjalne w bibliotekach polskich. Między tradycją a nowoczesnością. Cz. 1: Zbiory specjalne w służbie nauki i edukacji*. Szczecin: Książnica Pomorska im. Stanisława Staszica, 197 s., il. ISBN 978-83-64070-41-9.
- Borysowska, Agnieszka; Gierke, Michał, red. (2020b). *Zbiory specjalne w bibliotekach polskich. Między tradycją a nowoczesnością. Cz. 2: Zbiory specjalne a problematyka cyfryzacji*. Szczecin: Książnica Pomorska im Stanisława Staszica, 134 s., il. ISBN 978-83-64070-42-6.
- Budrowska, Wiesława, Paul, Magdalena; Zawałkiewicz, Aldona, Żynda, Marcin (2020). *Z biblioteką czy bez. Badanie nieużytkowników biblioteki* (2020). Warszawa: Wydaw. Naukowe i Edukacyjne SBP, 186 s., il. Nauka, Dydaktyka, Praktyka; t. 199. ISBN 978-83-65741-61-5.
- Dąbrowska-Cendrowska, Olga; Lubczyńska, Aleksandra, red. (2019). *Czasopiśmiennictwo. Przeszłość i teraźniejszość. T. 1*. Kielce: Wydaw. Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, 183 s., il. ISBN 978-83-7133-867-0.
- Gajewski, Krzysztof (2020). *Tryumf amatora. O społecznościowych praktykach tekstualnych w świecie mediów elektronicznych*. Warszawa: Wydaw. Uniwersytetu Warszawskiego, 426 s., il. Communicare. ISBN 978-83-235-4696-2.
- Jarocki, Mariusz, Marzec, Paweł (2020). *Serwisy internetowe instytucji kultury w Polsce*. Toruń: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 206 s., il. 978-83-231-4357-4.
- Kamińska-Chełminiak, Kamila (2019). *Cenzura w Polsce 1944-1960. Organizacja, kadry, metody pracy*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Aspra-JR, 423 s., il. 978-83-7545-934-0.
- Konopka, Maria, oprac. (2020). *Korespondencja zawodowa Księgarni Polskiej Bernarda Połonieckiego we Lwowie*. Warszawa: Biblioteka Narodowa, 368 s., il. 978-83-231-4357-4.
- Sosińska-Kalata, Barbara; Roszkowski, Marcin; Wiorogórska, Zuzanna, red. (2020). *Nauka o informacji w okresie zmian. Rewolucja cyfrowa: infrastruktura, usługi, użytkownicy*. Warszawa: Wydaw. Naukowe i Edukacyjne SBP, 243 s., il. Miscellanea Informatologica Varsoviensia; v. 10, Nauka, Dydaktyka, Praktyka; t. 201. ISBN. 978-83-65741-64-6.

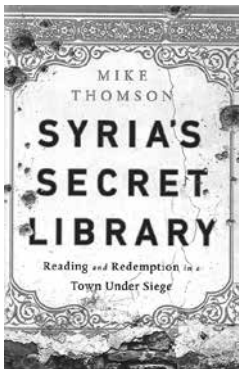
Barbara Koryś

Tekst wpłynął do Redakcji 16 lutego 2021 r.

Z LEKTUR ZAGRANICZNYCH

Śledząc bieżące publikacje drukowane oraz internetowe z zakresu wiedzy o bibliotekarstwie, a także z obszarów pokrewnych, dostrzegam w praktyce zagranicznej pogłębiający się rozpad jakościowy. Nadmiernie przybywa wypowiedzi nijakich albo nawet całkiem nędznych, coraz mniej z kolei zauważa się głosów pobudzających i konstruktywnych. W relacyjnych sprawozdaniach ogólnych (jak tu) trudno jednak skłaniać się tylko w jednym kierunku – przynajmniej tak myślę – dlatego i tym razem proponuję wizerunek dwuwymiarowy.

Co nie przeszkadza, że z dodatkowym smutkiem zauważam jakościowe pęknięcie okołobibliotecznych wypowiedzi za naszą wschodnią granicą. Przede wszystkim w Rosji, gdzie przecież trafiały się opinie rozumne i pożyteczne. A jeszcze gorzej jest na Białorusi i na Ukrainie. Liczę, że tym razem wyboru marnego dokonałem przypadkowo i może w przyszłości znowu trafię tam na refleksje warte uwagi. A już inna sprawa, że obecnie samo sprowadzenie książek z Rosji, w sensie fizycznym, okazuje się trudniejsze, niż kiedyś z Zachodu.

O BIBLIOTECE OPOWIEŚĆ WSTRZĄSAJĄCA [*****]

Mike Thomson: *Syria's Secret Library. Reading and Redemption in a Town Under Siege*. New York: PublicAffairs, 2019, 307 s. ISBN 978-1-5417-6762-1.

To jest teraz najpowszechniej znana na świecie książka o bibliotece, uhonorowana nagrodami. Napisał ją kompetentnie i niebywale emocjonalnie Mike Thomson, angielski reporter telewizji oraz radia BBC. Nie ma charakteru naukowego, ale dokumentacyjny i relacyjny: to w znacznym stopniu reportaż oraz postreportaż. Jestem w pełni przekonany, że trzeba tę książkę zakwalifikować do kanonu współczesnej wiedzy o bibliotekarstwie. Nie tylko zawodowej, ale w ogóle powszechnej.

Thomson – w pierwszej fazie starć był na miejscu i widział – opisał walki, jakie w 2011 r. (trwały do 2016) wybuchły w syryjskim, sunnicko-chrześcijańskim mieście Dora (Darayya), przeciwko dyktatorowi Asadowi. To miasto w pobliżu Damaszku w spokojnych czasach słynęło z dobrych lodów, drobnego handlu i rzemiosła, sympatycznych kafejek, a także korupcji. Wśród 90 tys. mieszkańców było wielu studentów – bo taniej a blisko damasceńskich uczelni – i to głównie oni wzięli na siebie ciężar walk.

Na początku miały miejsce krwawe masakry ze strony armii rządowej. Były bombardowania, ataki czołgów oraz gazowe; miasto w znacznym stopniu zburzono i odcięto od reszty kraju. Zginęło wtedy ok. 15 tys. osób, znacznie więcej uciekło, ale wojska rządowe zostały zatrzymane.

Dominująca wśród obrońców miasta młodzież nie przestawała myśleć, co będzie robić potem. To szczególna okoliczność stymulująca. Kiedy więc zaczęły pojawiać się takie możliwości, w intencjach na później, w piwnicy zbombardowa-

nego domu utworzono bibliotekę. Nie, nie jakieś dziadostwo ani surogat, ale autentycznie piękną i świetnie wyposażoną – są zdjęcia – tyle tylko, że zabudowaną regałami po sam sufit. Była odwiedzana przez 20-30 osób dziennie, a z czasem liczniej i zyskała sobie ogromny aplauz.

Wyposażenie, a także zasoby książkowe, zbierali studenci oraz uczniowie szkół średnich, gdziekolwiek się dało – w przerwach pomiędzy udziałem w walkach. Z piśmiennictwa gromadzili wszystko, co udało się znaleźć i dostarczyć do biblioteki, bez żadnej cenzury (która poza tym w całej Syrii szalała, tak po stronie rządowej, jak też islamsko-ortodoksyjnej). Zasoby miały służyć i służyły edukacji oraz refleksji, ale także relaksowi, przynajmniej na czas, kiedy oni oraz inni nie brali udziału w walkach.

Książki przynosili, a czasami przywozili, dopóki była taka szansa, skąd się dało i umieszczali w bibliotecznych podziemiach budynku. Powtórzę: to, co widać na fotografiach, to jest piękna biblioteka. W samych książkach zaś umieszczano adnotacje, gdzie zostały znalezione. Z nadzieją na zwrot właścicielom. Kiedyś...

Przez cały czas brakowało wody i jedzenia, mieszkańcy radzili sobie z trudem. Internet był dostępny i funkcjonował tylko na obrzeżach miasta. Natomiast w bibliotece użytkowników przyjmowano zawsze.

Miasto stanowiło już jedną wielką ruinę. Kto został – mieszkał i żył w tej ruinie właśnie. Natomiast akurat biblioteka nie była w rujnacji. Generalnie, próbowano jakoś egzystować razem. Wybrano miejskie władze: demokratycznie, zatem inaczej niż w całej Syrii. No i te władze wzięły udział w uroczystym uruchomieniu biblioteki.

Bibliotekę wymyślili, zorganizowali od podstaw oraz wypełnili sprzętem i książkami studenci, a także uczniowie szkół ponadpodstawowych, pełniąc następnie dyżury obsługowe i sprawując pieczę nad funkcjonowaniem. Według tego, co pisze Thomson: zaskakująco profesjonalnym. Oprócz gromadzenia zasobów i opracowania – bez jakiegokolwiek cenzury zakresowej, co w świecie arabskim nigdzie nie ma miejsca – oraz udostępniania na wynos, w bibliotece funkcjonowała też czytelnia, odbywały się spotkania dyskusyjne, była nawet herbaciarnia. A w porach wzmożonego ostrzału lub bombardowania zdarzało się, że dzieci zostawały w bibliotece na dłużej. Niekiedy na całą noc.

Zdaniem Thomsona, wszyscy mieli świadomość, że kiedyś wiedza będzie potrzebna. Zarówno ogólna, jak i wyspecjalizowana, toteż zasoby kształtowano z takim właśnie założeniem – o ile można było mieć na to jakikolwiek wpływ. W wysokiej cenie była też literatura piękna, z Szekspirem oraz Coelho na czele, ale swój obieg miały też poezje autorów arabskich. Taka lektura – dopełniona opowieściami rekreacyjnymi (Agatha Christie) – pozwalała na chwilę oderwać się od rzeczywistości, zlokalizowanej o kilka metrów wyżej. To naprawdę działa w ten sposób: sprawdziłem osobiście podczas powstania w Warszawie. Tyle, że w Darajji trwało to wielokrotnie dłużej.

Wybrane władze tego, to wciąż uważano za miasto, zorganizowały edukację, na ile to było możliwe. Znalazły się nawet nauczycielki, natomiast brakowało podręczników oraz lektur. No i pod tym względem biblioteka okazała się bezcenna.

Jednak z zewnątrz nie było żadnej pomocy. Świat sygnalizował, że nie wspiera ani Asada, ani ortodoksyjnych islamistów. Jedni i drudzy nie mieli w Darajji

nic do gadania, ale to nikogo nie obchodziło. Ludzie głodowali, masowo umierali, ale usiłowali też jakoś żyć. Pobierali się, bo zostali głównie młodzi, oraz rodziły się dzieci. Z tego powodu podtrzymywano surogaty szkół a także funkcjonowanie biblioteki.

Ale od 2015 r. Rosjanie doposażyli armię Asada w nowe samoloty i odtąd bombardowania przybrały charakter likwidacyjny. Pod koniec 2016 r. miasto nie mogło już bronić się dłużej. Upadło i rozpoczęto ewakuację mieszkańców jeszcze tam pozostających.

Jedni trafili do obozów kontrolowanych przez rząd. Inni natomiast – w rejony opanowane przez skrajnie islamskie siły rebelianckie. Ciekawe, że to właśnie tam przystąpiono do tworzenia bibliotek, tyle że wyłącznie objazdowych (na furgonetkach) i z piśmiennictwem li tylko proislamskim. Chętnych do korzystania były tłumy. No i również tam ludzie tworzyli sobie jakieś wizje przyszłości, z czasem redukowane przez kolejne najazdy sił rządowych, wspieranych przez koalicję z Rosjanami.

Bibliotekę w Darajji żołnierze Asada odkryli zupełnie przypadkowo i dopiero po jakimś czasie. Akurat była tam ekipa CNN – mająca fotografować zwycięstwo dyktatora – ale sfilmowała barbarzyński a bezinteresowny proceder niszczenia książek. Kolejny w światowych dziejach piśmiennictwa i bibliotekarstwa.

Thomson z najwyższym szacunkiem i niebywałą sympatią odniósł się do poznanych tam osób i przedstawionych postaci, śledząc ich losy także po wyjściu z Darajji. Z gorącą akceptacją zmagają, jakie wszyscy podjęli w tych dramatycznych okolicznościach życiowych. Nie opuszczając rąk i nie popadając w próżnię.

A w całej tej opowieści biblioteka jest atrybutem bardzo ważnym: doniosłym kontekstem i pierwszoplanowym narzędziem. Rozstrzyga o sensie bieżącej egzystencji! I tak to napisał nie bibliotekarz przecież, ale wnikliwy obserwator, a przy tym serdeczny i mądry człowiek.

Już ponad sześć dekad czytuję książki o bibliotekarstwie w rozmaitych językach. Ale tekstu równie przyjaznego i sygnalizującego wartość tego, czemu ten zawód i te instytucje służą, nie zdarzyło mi się przeczytać jeszcze nigdy. Dlatego uważam, że Mike Thomson zasłużył sobie na szczególnie głębokie podziękowanie.

CHŁOPCY Z ZAPAŁKAMI [*****]

Jiří Trávniček:

Kulturní vetřelec. Dějiny čtení – kalendárium. Brno: Host, 2020, 272 s. ISBN 978-80-275-0245-5.

Wybitny czeski znawca problemów komunikowania, w szczególności piśmienniczego, oraz czytelnictwa, prof. dr Jiří Trávniček z Brna i Pragi, wymyślił i opublikował książkę niebywałą. Oto mianowicie kalendarium najważniejszych wydarzeń z zakresu piśmiennictwa, czytelnictwa, bibliotekarstwa, a także – fragmentarycznie – innych wariantów komunikacji publicznej: w układzie światowym, europejskim i czeskim. Są tam również ślady polskie, na co mógł mieć doradczy wpływ prof. dr

hab. Grzegorz Nieć z krakowskiego Uniwersytetu Pedagogicznego, pełniący funkcję recenzenta.

Takiej publikacji nie spotkałem jeszcze nigdy. Oczywiście: każdy ma w głowie jakiś chronologiczny rejestr wydarzeń uświadamianych. Ale jeszcze tak nie było, żeby zapanować nad całością, dodając racjonalne uzasadnienie, stworzyć rozumne relacje i wypracować ponadczasową referencję syntetyzującą. Tymczasem Trávníček to właśnie zrobił.

To jest swoisty indeks zdarzeń wybranych dosyć arbitralnie i generalnie trudny do zreferowania, bo odcedzające sitko już zrobiło swoje. Ale pośród treści, które z tego tekstu należałoby wydobyć na główny plan w pierwszej kolejności, moim zdaniem, samoczynnie rzuca się w oczy barbarzyński wątek niszczenia.

Mianowicie bywało różnie, ale nie ma takiego segmentu dziejów, w którym jedni faceci nie napadali na innych i oprócz zabijania oraz niszczenia nie paliliby treści zapisanych. To przede wszystkim! Bez różnicy: znając je bądź nie i nigdy nie próbując zrozumieć. A gdyby ktoś pytał – bynajmniej nie nastal temu koniec. Co Thomson także zasygnalizował.

Z kolei Trávníček przytomnie dopowiedział, że przez 97% czasu swojej egzystencji ludzkość obywała się bez pisma. Oralność miała monopol zapewne do 3500 r. p.n.e., bo z tego czasu pochodzi odnalezione pismo klinowe z Mezopotamii. Musiało potem upłynąć sporo czasu, żeby następnie dopasowały się do siebie trzy konieczne obszary segmentowe, mianowicie: nadawczo/autorski – wytworowo/tekstowy – i odbiorczo/czytelniczy. A wraz z nimi okoliczności towarzyszące, więc motywacyjne, kompetencyjne oraz praktyka wyboru, przypisana do stosownych uwarunkowań społecznych. To nie odbywa się w ciągu miesięcy ani lat.

No więc to starożytność stworzyła korzystne okoliczności dla powstania pisma. Po Mezopotamii następne dostrzeżone i już linearne pochodzi z Myken z przełomu 14/12 stuleci p.n.e. Papier zaczęto produkować w Chinach w 105 r., zaś w trzecim stuleciu istniał już załączek kodeksu, ale to wszystko były dopiero początki, natomiast – rozstrzygające. Jednak największą rolę przełomową Trávníček – jak wszyscy – przypisuje Gutenbergowi, bo to ostatecznie druk otworzył drogę do masowej produkcji książki. Nawiasem mówiąc, w ZSRR długo upierano się, że twórcą druku był Rosjanin, Iwan Smera.

Do XIX stulecia przyłgnęło określenie złotego wieku wydawniczego i czytelniczego. Miała wtedy miejsce także eksplozja produkcji czasopism i gazet, chociaż sama praktyka czytania wygląda na nieco przereklamowaną. Co jednak zdecydowanie ważniejsze: dokonano się zróżnicowanie przedmiotowe. Z perspektywy czasu widać swobodny liberalizm zainteresowań oraz podwiązanie pod kulturę mieszczańską.

Natomiast w XX w. pojawiły się nowe media. Najpierw telewizja, a potem internet i od razu wywołały lamente nad redukcją czytelnictwa – które nadal nie milkną. Zwłaszcza odkąd (w 1975 r.) do użytku weszły czytniki. Z drugiej strony: rynek opanowała książka tania, a umiejących czytać, w skali światowej, jest teraz więcej niż analfabetów. Zatem, chociaż to już nie jest (jak mówiono o stuleciu poprzednim) złoty wiek czytelnictwa, jednak silnego regresu czytania też nie widać. Natomiast jest inaczej: ma miejsce rozpad na czytanie pogłębione oraz powierzchowne.

Proponując taką syntetyczną konkluzję historyczną, przystąpił Trávníček następnie do charakterystyki kolejnych segmentów czasowych, które wyodrębnił. Co spróbuję tutaj odtwarzająco zreferować, zresztą wybiórczo i w ogromnym skrócie. Ale na początek zasygnalizuję odrębnie ów wątek rujnacyjny, rzucający się w oczy i dający się z tych rozważań wyodrębnić. Łatwo! No i to jest porażający sygnał ogólnoludzkiego, ponadczasowego barbarzyństwa.

Kiedy miało swój początek, trudno ustalić, ale Trávníček przywołuje 213 r. p.n.e.: wtedy nastąpiło masowe niszczenie zapisanych zasobów w Chinach. Po między 150 r. p.n.e. a 300 r. n.e. palono chętnie prorocstwa Sybilli, a w 47 r. n.e. spaliła się biblioteka w Aleksandrii – podobno nie bez udziału Cezara i Aureliana. Potem, w 303 r. Dioklecjan kazał palić książki chrześcijańskie, ale z kolei w 496 r. papież Gelasius I opublikował rejestr ksiązek zabronionych. Z nakazów zaś późniejszych papieży miało miejsce palenie talmudu.

W 1453 r. Turcy zdobyli Konstantynopol i w pierwszej kolejności spalili 120 tys. rękopisów. Pewnie: czemu nie. Skoro wkrótce potem, bo w 1492 r., hiszpański kardynał Jimenez kazał spalić 80 tys. rękopisów arabskich. Każdy ma więc dokonania własne.

Paleniem ksiązek, chociaż pojedynczych – w rewanżu za spalenie swoich – zajęł się nawet Marcin Luter w 1520 r., mimo że uważał piśmiennictwo za wartość niezwykłą. W roku 1559 wydano papieski spis ksiązek zakazanych – bez zaleceń palenia, bo może akurat brakowało zapalek – ale potem znalazły się jednak i w 1729 r. czeski jezuita Koniáš spalił od 30 tys. do 60 tys. ksiązek.

W monarchii austrowęgierskiej od 1798 r. pojawiały się liczne zakazy czytania oraz spisy prohibitów (a co z nimi robiono?) – dotyczące także ziem polskich, więc bezpodstawnie plecie się teraz o ówczesnym liberalizmie – ale jeszcze ostrzej od 1806 r. poczynął sobie pruski cesarz Franciszek I. Ale trzeba dopowiedzieć, że oprócz władców i funkcjonariuszy kościelnych, za eliminację piśmiennictwa zabierali się też inni. Oto w 1909 r. Filippo Marinetti w manifestie futuryzmu zapowiedział niszczenie muzeów i bibliotek. Gorzelnie oraz burdele jakoś mu nie przeszkadzały.

W ZSRR już w 1926 r. zakazano obiegu treści religijnych, a w dwa lata później Nadieżda Krupska zabrała się za standardowe kierunkowanie czytelniczych gustów. Na Ukrainie wyeliminowano obieg narodowego piśmiennictwa, co okazało się tym łatwiejsze, że miliony ludzi umarły tam wtedy z głodu. Z kolei w Niemczech od 1933 r. rozpoczęło się masowe palenie ksiązek niezgodnych z ideologią nazistowską. A w kilka lat później, już podczas wojny, Niemcy i Sowietnicy niszczyli książki niezależnie od treści. Po prostu tak sobie.

Już po wojnie, w 1950 r., Chińczycy, zajmując Tybet, spalili tysiące bezcennych ksiązek. Z kolei w 1968 r. studenci europejscy podczas różnych rewolt głosili hasła: żadnych ksiązek. U takich poststudentów medycyny dobrze jest leczyć się teraz, lub architektury – zamawiać projekty budynków. W roku 1973 Pinochet zarządził w Chile palenie ksiązek. Widocznie wiedział, co to takiego. W 1988 r. w Iranie wprowadzono ostrą cenzurę, zaś w Bagdadzie zniszczono centralną bibliotekę. Żeby nie było wątpliwości: w 2001 r. amerykańska Christ Community Church spaliła książki o Harrym Potterze.

Już? Ale gdzież tam. Oto w 2019 r. ks. Rafał Jaroszewicz z Gdańska palił książki – także o Harrym Potterze. Przeszedł kształcenie takie, jak my wszyscy, ale z całej tej edukacji zapamiętał tylko, do czego nadają się zapalki.

Jednak wcześniej musiało powstać piśmiennictwo – książki, gazety, czasopisma – żeby było CO podpalać. No i o tym, w ujęciu historycznym, z kompetentnym udokumentowaniem, Trávniček bardzo frapująco opowiada. Co w trybie wybiórczym spróbuję zreferować.

No więc wszystko zaczęło się zapewne około 3500 r. p.n.e. w Mezopotamii oraz w Egipcie; są stosowne ślady. Późniejsze, z 2000 r. p.n.e. pochodzą zaś z Krety. Osobnym trybem rozwijało się piśmiennictwo w Indiach oraz w Chinach, w Europie natomiast, dużo później: w Rzymie i w Grecji. Najpierw z obrządków wykształciło się pismo ideograficzne, a następnie pismo alfabetyczne – z przypisaniem jednej litery do jednego dźwięku.

W Europie w VIII i VII stuleciu p.n.e. rozwinęło się pismo łacińskie oraz zaczęto praktykować czytanie ciche, które lansował m.in. Seneka. Dużo później te sugestie powtórzyli cystersi. Postęp późniejszy był dosyć gwałtowny. Już w I stuleciu n.e. wynaleziono papier – ale w Chinach – natomiast kodeksy zaczęły częściowo wchodzić do użytku 200 lat potem.

Tak czy inaczej, to już wystarczyło do wspaniałych osiągnięć literackich, w XIV stuleciu naznaczonych przez Dantego, Petrarke oraz Boccaccia. Jednak za największe dokonanie w historii piśmiennictwa uważa Trávniček Gutenbergowy wynalazek druku z 1452 r. Ciekawe, że w swoim czasie identyczną opinię wyrażał Luter.

Jakkolwiek w XVI w. w Europie umiało czytać nie więcej, niż 3% mieszkańców, ale postęp był. W następstwie w Prusach wprowadzono w 1537 r. pierwszy egzemplarz obowiązkowy. Przy okazji autor sygnalizuje, że w 1580 r. powstała wydawnicza dynastia Elsevier, która istnieje do dzisiaj. Jednak jako klient powiem, że gdyby funkcjonowała tak, jak obecnie, to nie przetrwałaby nawet tygodnia.

W XVII w. pojawił się druk kolorowy i zaczęły funkcjonować pierwsze gazety. To był też początek powstania ogólnodostępnych bibliotek. W Skandynawii zaś rozpowszechnianie umiejętności czytania stało się powinnością ogólnospołeczną. Efekty widać do dzisiaj.

W drugiej połowie XVIII stulecia w Europie umiało czytać 60-88% mężczyzn, oraz 27-46% kobiet, w USA natomiast 95,4% białych, w Indiach zaś podobno 5,5% mieszkańców. Pod koniec stulecia oswobodzono produkcję książek w Rosji, zlikwidowano cenzurę w USA, a we Francji odnotowano autentyczną eksplozję czytelnictwa. Jednak z kolei w Niemczech rozpętała się dyskusja o szkodliwości czytania. Na marginesie tych zdarzeń, były też sensacje. W 1822 r. Champollion odczytał pismo egipskie, a w 1863 r. wydano *Żywot Jezusa* Ernesta Renana i zrobił się gigantyczny skandal, który poruszył prawie wszystkich. Czy jest dzisiaj możliwy taki tekst?

Po I wojnie światowej czytanie spontaniczne, czyli pozaedukacyjne i pozaprofesjonalne, w tym także rekreacyjne, stało się już praktyką rozległą. Na dodatek często pozarodziną. Czytelnikami modelowymi przestali bowiem być rodzice.

Swoją historię miała już także praktyka korzystania z bibliotek, ponieważ było ich coraz więcej, jak też mnożyły się wydarzenia okołobiblioteczne lub dla bibliotekarstwa ważne. W 1800 r. w USA powstała Library of Congress, w 1852 r. w Lipsku zaczęła funkcjonować pierwsza szkoła księgarska, w 1861 r. pojawił się pierwszy biblioteczny katalog kartkowy, a w 1876 r. powołano w Filadelfii pierwsze zrzeszenie bibliotekarzy.

Natomiast po II wojnie światowej zaobserwowano redukcję obiegu książki, zwłaszcza kiedy pojawiła się telewizja. Nie zapobiegły temu inicjatywy edycji taniej książki, jak choćby Harlequina w Kanadzie w 1949 r. Potem do użytku wprowadzono pierwszy mikroprocesor oraz pierwszy hipertekst. A już wcześniej (przedwcześnie?) Marshall McLuhan ogłosił koniec ery Gutenberga.

Jednak w 1983 r. odnotowano, że 55% mieszkańców USA czyta wszystko, 27% beletrystykę, a 17% non-fiction. To zatem nie były statystyki złe. A ogólnie w czytelnictwie przodowała Skandynawia. Ruszyło się też w ZSRR, gdzie od połowy lat 80. XX w. zaczęto wydawać autorów dotychczas zakazanych.

Podaż istniała nieprzerwanie. Ponieważ, zdaniem Trávnička, pisarzy na świecie jest ok. 8500, a więc całkiem sporo i pisać jest komu. Co nie przeszkadza, że w 2002 r. w 15 krajach europejskich 42% mieszkańców nie przeczytało ani jednej książki, a – przykładowo – na Węgrzech zasięg książki z 72 spadł do 40%. Można przypuszczać, że późniejsze redukcje zasięgu też były znaczące odkąd pojawiły się audiobooki, a sieć zawojowała Wikipedia.

Z drugiej strony: zasięg książki np. w Czechach utrzymał się na poziomie 83% mieszkańców (jak w Skandynawii). U nas – 38%. Różnica dramatyczna! Jednak we wspólnym państwie czechosłowackim czytelnictwo Słowaków kształtowało się na poziomie 28% obywateli.

W swoim „kalendarzu” Trávniček nie popada ani w przygnębienie, ani w euforię. Stara się ustalić jak było i jak jest, sygnalizując sumarycznie, że w historii ludzkości wydano ponad 190 mln. książkowych tytułów. Przywołuje smutniejsze i pomyślniejsze dla książki oraz dla czytelnictwa zdarzenia.

Jak będzie dalej, tego na razie nie wie nikt. Są uśmierczacze książki, ale są również animatorzy. Którzy sygnalizują, że w USA aktualnie czyta książki znacznie więcej osób aniżeli przed koronakryzysem. Okoliczności oraz ich skutki są więc rozmaite. W tej książce przytomnie i trafnie wychwycone.

KSIĄŻKI Z OBRAZKAMI [****]

Jake Hope: *Seeing Sense. Visual literacy as a tool for libraries, learning and reader development*. London: Facet Publishing, 2020, 195 s. ISBN 978-1-78330-441-7.

W ogólnych sygnałach wydawniczej apokalipsy zapowiada się całkowity zanik książki jako takiej, ale bez konkretnych, uszczegółowionych odniesień do zamieszczanych w książkowych zasobach różnorodnych przekazów semiotycznych. To znaczy, że bez sprzeciwów zakłada się, że wraz ze śmiercią książki pisemnej i drukowanej, w niebyt odejdzie również książka ilustrowana. Nad tym nie zastanawia się nikt i nikt temu nie poświęca uwagi.

Taką mamy okołoksiążkową niby refleksję i taki jest stan niby nauki, nie wiadomo po co ani dlaczego nazywanej (czyżby już nie?) bibliologią.

Komentarzy na ten temat rzeczywiście w nadmiarze nie ma, dlatego zwracam uwagę na ciekawą książkę, w której angielski autor Jake Hope próbuje uporządkować stosowną wiedzę, oddzielając pogłoski od realiów. To jest mądry praktyk,

specjalista ze strefy bibliotek i książek dla dzieci, współredaktor czasopism „The Bookseller” oraz „Books for Keeps”, laureat szeregu nagród dla ilustratorów, zatem wie o czym pisze.

W refleksji głównej zwraca uwagę, że o ile słowa sygnalizują w książkach relacje przebiegu zdarzeń w czasie, to ilustratorzy demonstrują przestrzenie, zatem razem układają się to w narrację spójną. Ikonografia wzbogaca i dopełnia język pisma. Oraz ułatwia porozumienie, ponieważ obrazki nie wymagają dodatkowych objaśnień, a i dymki dialogowe (jeżeli są) dają się odczytać bez trudu. Ten obrazkowy obszar transmisji co najmniej wzbogaca przekaz pisemny, jednak w ocenach obserwatorów bywa (niepotrzebnie) deprecjonowany – mimo że w trybie wizualnym można wszak wyrazić także treści pośrednie, symboliczne i głęboko konkluzyjne.

Hope konkretyzuje trzy funkcje odbioru wizualnego: inspiracje ogólne – przejęcie relacjonowanych treści – oraz sugestie działań konkretnych. Nie wątpię, że ma rację. W czym to jest gorsze od funkcjonowania przekazów pisemnych?

Udział ilustracji w książce, jeśli takie są, bywa rozmaity: od śladowego, nawet po dominujący. To oczywiście zależy od rodzaju książki.

Na ogół jednak w tym trybie uwagę przykuwa przede wszystkim okładka, zwłaszcza jeżeli jest kolorowa, bo to – obok tekstu pisemnego oraz ilustracji wewnętrznych – „trzecia siła”. W jakimś stopniu wszyscy oceniają wstępnie książkę (obiekt) według okładki. Liczą się zestawienia kolorów, a bywa że nawet połysk. Bowiern świat barw to jest swoista forma wyrazu, a nierzadko czytelna informacja.

W praktyce czytania dziecięcego odbiór ilustracji często wyprzedza odbiór tekstu i cały proces przyjęcia treści spowalnia, ale nie ma w tym nic złego. Dzieci radzą sobie z tym już od trzeciego-czwartego roku życia. Wcześniej zaś mogą zaprzyjaźnić się z książką, właśnie z ilustrowaną i barwną, bo już od pierwszego roku życia postrzeganie nie jest gorsze aniżeli u dorosłych.

Także rodzice w czytaniu domowym chętnie wspierają się ilustracjami, a z upływem czasu następuje powiązanie z alfabetem. Dialogi (bywa) znajdują wsparcie w dymkach wypowiedziowych, które nieraz odbiera się łatwiej. Ilustracje pomagają też zrozumieć słowa i pojęcia trudniejsze, rysunek dopowiada bowiem skonkretyzowane wyobrażenia, a czasami sygnalizuje też struktury oraz konteksty, które w relacjach werbalno-piśmienniczych nie występują.

W książkach z ilustracjami, a tym bardziej w czasopismach i gazetach, ma miejsce wysoka synergia słów i obrazów: to szczególny, autonomiczny tryb komunikowania. Istnieje nawet osobne pojęcie i autonomiczny rynek periodyków kolorowych. Ale i rynek książki ilustrowanej jest – zdaniem autora – wyodrębniony oraz stabilny i silny. Jednak pod koniecznym warunkiem, że autorzy, ilustratorzy oraz wydawcy dobierają się trafnie i mądrze. Trochę wygląda na to, że właśnie tak jest. Niejaki regres odnotowano tylko na czasopiśmienniczym rynku komiksów, który osiągnął apogeum w latach 1930-1950, a potem było nieco gorzej. Jednak to jeszcze nie jest zapaść.

Natomiast trzeba dopowiedzieć, że funkcjonowaniem, obiegiem oraz odbiorem ilustracji nauka zajmuje się rzadko. Nawet prasoznawstwo, więc tym bardziej inne nauki o komunikacji. A już bibliotekoznawstwo prawie wcale.

Z nielicznych analiz angielskich wynika (2017 r.), że w ilustracjach książkowych postacię męską występowały dwukrotnie częściej niż kobiecą, natomiast

w USA stanowiły 53%. To duża różnica. W ogóle zaś w podaży ilustracji dla dzieci utrwały się stereotypy. W obrazkach skierowanych do chłopców przeważa tonacja niebieska, z dominującą tematyką (no jakże inaczej) piłkarską. Dla dziewcząt zaś: dominuje kolorystyka różowa, z wrózkami w rolach głównych. Czy jedni i drudzy to rzeczywiście kochają, to już inna sprawa.

Podtrzymaniu książkowego ilustratorstwa, głównie dla dzieci, służą rozmaite wyróżnienia, które Hope obficie wymienia, ale nie pochodzą z najwyższych półek. Przeważają honorowe medale, bez gratyfikacji finansowych. W Anglii pierwszy taki medal przyznano w 1956 r. Dopiero później pojawiły się także wyróżnienia finansowe. Również w 1956 r. w Australii przyznano po raz pierwszy nagrodę Children's Book of the Year w kategorii Picture Book. Od 1966 r. przyznawana jest Bologna Ragazzi Award także za książkowe ilustracje, a od 1967 r. odbywa się biennale książki dla dzieci w Bratysławie, gdzie w 1971 r. został wyróżniony Andrzej Strumiłło. Od 1985 r. przyznawana jest McMillan Prize, od 2011 r. Excelsior Award, od 2016 r. Klaus Flugge Prize, a od 2018 r. w Chinach Little Hukka Award. No więc trochę tego jest.

Przy mądrej współpracy ilustratora i autora, ilustracja często konkretyzuje sens narracji albo pobudza do ukierunkowanego nadbudowania refleksji. Hope kładzie na to nacisk, wychodząc od praktyki własnej. Bo w ten sposób można wzbogacić odbiór i rozwinąć dyskusje czytelnicze oraz biblioteczne w powiązaniu z książkami. Jak też generować biblioteczne ekspozycje i mniejsze wystawki, inspirując się książkowymi ilustracjami. Z powiązaniem tematycznym, a nawet kolorystycznym. Ponieważ są łatwe w realizacji oraz niedrogie.

Hope, chociaż nie bibliotekarz, uważa że książkowa ikonografia może bibliotekom przydać się na różne sposoby: nawet w formie grafitti – na ścianach biblioteki bądź na zewnątrz bibliotecznego budynku. A w formie przykładu przywołuje rozbudowane przedsięwzięcia Biblioteki Narodowej w Seulu, gdzie zainstalowano mobilny świat audiowizualny ze specjalną techniką narracyjną, interaktywną scenerią oraz bardzo różnymi relacjami z publicznością. W szczególnej aranżacji może to dzisiaj wyglądać niesamowicie.

Ale oczywiście w potocznej codzienności niekoniecznie tak jest. W każdym razie odbiór ilustracji może kanałem wizualnym wzmacniająco inspirować świadomość, ma bowiem specjalną siłę kreatywną. Łączy się z różnymi wariantami nośników treści – trochę ich w piśmiennictwie wszak jest – pobudza więc wiele rozmaitych obszarów odbiorczych, zatem działań bibliotecznych również. No i to trzeba wykorzystać.

Ilustrator pracuje intuicyjnie – powiada Hope. A pisarz to niby nie? Trochę bierze z własnych doświadczeń i odczuć, a częściowo – ze współpracy z autorem, wydawcą, redaktorem oraz (bywa) z czytelnikiem. I to może być wysoce produktywne. Dlatego dobra książka z ilustracjami jest nieraz świetnym narzędziem transmisyjnym. W żadnym przypadku nie można jej w tej funkcji przeoczyć.

O CZYTANIU: SPOSTRZEŻENIA I BREDNIE [***]

Ot cztienija – k tworczestwu żizni. Red. S.A. Dawydowa. Wybór i układ K.S. Stiepanowa, W.W. Jałyszewa. Sankt Peterburg: Izdatielstwo Rossijskaja Nacionalnaja Bibliote-ka, 2019, 172 s. ISBN 978-5-8192-0565-5.

Biblioteka Narodowa w Sankt Petersburgu regularnie organizuje konferencje poświęcone bibliotekarstwu oraz czytelnictwu, z udziałem referentów i dyskutantów z krajów ościennych, ale w zasadzie tylko z dawnych republik radzieckich. To ułatwia porozumienie przez język rosyjski oraz zapewnia niejakię zbieżności ujęć. A po fakcie ma na ogół miejsce książkowa edycja konferencyjnych wystąpień i zdarzało się, że teksty bywały interesujące, co już w „Przeglądzie Bibliotecznym” sygnalizowałem.

Oto więc kolejny z takich sprawozdawczych tomów wieloautorskich, ale tym razem dość mizerny. Połowa tekstów – tak jak i referatowych wystąpień – nie powinna była w ogóle wyjść na światło dzienne, bo to jest całkowita mielizna myślowa i referencjalna, sprowadzona do bezproduktywnego bełkotu. To bardzo źle, bo ta biblioteka w ogóle jest dobra – zdarza mi się korzystać – i jej publikacje bywały już wartościowe. Tym razem tylko raptem trzy wystąpienia rzeczywiście budzą zainteresowanie; jest jeszcze kilka nijakich, ale połowa (dziewięć) nie nada się do niczego. Jak to ocenić sumarycznie?

Poza tym nazywanie konferencji oraz tomu sprawozdawczego międzynarodowymi to jest wciskanie kitu. Dyżurną zagraniczką jest Nadieżda Heriak z Estonii, której zresztą nie zweryfikowano nawet opublikowanego tekstu. Raz zatem w wypowiedzi figuruje wiadomość, że biblioteka w Tallinie obsługuje pół miliona użytkowników, zaś o kilka zdań dalej jest doniesienie że to 230 tys. – dostrzegam różnicę – a jedno i drugie wygląda na kit, bo to jednak Estonia, a nie Chiny. A w wielu innych wypowiedziach i tekstach nieczytelny bełkot miesza się z bełkotliwą nieczytelnością.

W swojej symbolicznej ocenie trzy gwiazdki waloryzacyjne przypisałem – nie bez wahań – za dwa teksty bardzo dobre oraz jeden doskonały. Może to przesada, a może nie.

W tomie zdecydowanie góruje jakością wypowiedź profesorów uniwersytetu kultury w Czelabińsku, więc nie centralnego – W. Askarowej oraz E. Zubanowej – na temat stanu czytelnictwa pokolenia cyfrowego. To ci, urodzeni w latach 1981-2003, oraz młodszy – po 2003 r. W Rosji oraz w USA mówi się o nich, że to jest pokolenie postpiśmiennicze – ucieka w internet. A dla czytania potrzebuje zachęty i pośrednictwa, więc biblioteki nie są od rzeczy.

Natomiast w odbiorze młodzieży nie potrafi skupić się dłużej na jednym wątku treściowym. Granicę przeważnie stanowi 15 minut. Nie tylko z tego powodu, sugestie literatury, funkcjonujące w sieci, Live Lib Book Mix oraz podobne trafiają do nich kiepsko, są bowiem zaadresowane do odbiorców starszych. Tak więc promocja niby jest, razem z konkretnymi podpowiedziami co czytać, ale nie wiadać, żeby to funkcjonowało. Stąd nowe pomysły na świeże badania elementarne: czytania krótkich impresji w formule *czytam*, oraz tekstów ultrakrótkich – do 700 wyrazów. Takie są plany obu autorek.

Z kolei prof. M. Sokołow z Europejskiego Uniwersytetu w Sankt Petersburgu, po przebadanie 2100 osób, konstruuje reprezentatywny model czytelnika, a właściwie czytelniczki. To inteligentna emerytka, której nie stać na kupowanie książek oraz nie potrafi obchodzić się z komputerem. Przeważnie więc korzysta z biblioteki.

W innym pejzażu badawczym przeważała grupa osób w wieku 18-29 lat, głównie kobiet i w tym gronie na ogół radzących sobie z komputerami oraz w 60% korzystających z bibliotek. Blisko 70% osób przebadanych miało wykształcenie wyższe niż średnie, niewątpliwie zatem było to grono głównie inteligenckie. Wśród najpopularniejszych autorów pojawiali się: Bułhakow, King, oraz Marquez.

Z kolei szkolna nauczycielka E. Kalinina z Moskwy przyjrzała się czytelniczym praktykom uczniów kl. 5 i 6 w Moskwie. No i okazało się, że nauczyciele i bibliotekarze mają na wybór lektur wpływ niewielki. Rekomendacje, jeżeli akceptowane, to głównie domowe. Według sondażu, z bibliotek szkolnych korzystali chłopcy i dziewczynki (33-35%), a z bibliotek publicznych 20-22%. Jeżeli odjąć od tego deklaracje uprzejmościowe, to siła jest słaba.

Ponad 55% tych uczniów nie czyta gazet ani czasopism, więc też inspiracje stamtąd nie płyną ciurkiem. Mniej więcej tyle samo czytuje dłuższe teksty z ekranu, ale nie zamiast drukowanych. Tak więc, przynajmniej w tym doniesieniu, nie potwierdza się jakoby obieg elektroniczny zadławił czytanie z druku. W opiniach deklarantów w lekturze przeważają cele ogólnopoznawcze (56%) i szkolno-edukacyjne (51%), rekreacyjne natomiast lokują się nieco niżej (42%). Ale, jak na sondaż szkolny, nie jest to wizerunek apokaliptyczny.

Poza tym jest w tym zbiorze jeszcze kilka wypowiedzi, może nie nadmiernie odkrywczych, ale utrzymujących się na przyzwoitym poziomie referencjalnym. Oto N. Stefanoskaja z uniwersytetu w Tambowie porównuje wyniki badań czytelnictwa dzieci z ostatniego półwiecza w ZSRR, oraz sprzed czterech lat w Tambowie. Zasadniczych przeobrażeń niestety nie widać. Książki czyta tam obecnie 25% młodocianych, dominują cele edukacyjne i poznawcze (szkoła, zatem przymus), oraz rekreacyjne, natomiast zmienił się rejestr preferowanych autorów. To teraz J.K. Rowling i J.R.R. Tolkien, wśród rosyjskich zaś – krąg głównie szkolno-lekturowy. Inne jest też otoczenie lekturowych doradców: rodzice i bibliotekarze to już nie więcej niż 30% podpowiadaczy. Podobno przeważają decyzje samodzielne.

J. Galicki z uniwersytetu w Wiatce sugeruje z kolei, że przesłankami nauki czytania są teraz motywy emocjonalne oraz kreatywność – trudno uwierzyć, że tak sądzą dzieci – a także jeszcze szanse na późniejszy, samodzielny wybór lektury. Ale niby skąd to wiadomo, no i niekoniecznie wszystko klei się razem. Natomiast A. Stiepanowa i W. Jałyszewa z petersburskiej biblioteki (które ten tom skonstruowały), próbują reaktywować sugestie M. Rubakina, że czytanie ma być pożyteczne w życiu, czemu – ich zdaniem – aktualnie przeszkadza nadmierne przypisywanie czytelnictwu rozmaitych funkcji. W rozsądnym poszukiwaniu wyważonych w tym zakresie proporcji, mają pomóc biblioteki. Ale to bardzo drętwą konkluzją.

Jest jeszcze wypowiedź T. Sokołowej, też z petersburskiej biblioteki, sugerująca że w Rosji sowieckiej rozwijał się freudyzm, bo początkowo sprzyjał mu Trocki, a potem uważano, że to jest najlepsza droga do kreowania komunistów. I na tej bazie – rzekomo – tworzone programy dla bibliotek. Przyznaję, że niczego

takiego nie zauważyłem, ale autorka wie zapewne lepiej. Także o tym, że później lansowano też dociekania psychoanalityczne (także nie zauważyłem) oraz o eliminowaniu na margines uwagi Rubakina (to akurat zauważyłem). Cały ten nurt psychosocjologiczny doczekał się częściowego odrodzenia w latach 90. XX w., ale mało produktywnego.

Jest (wspomniana już) relacja N. Heriak z Tallina o bibliotekach estońskich, wewnątrznie sprzeczna, przynajmniej liczbowo. Oraz opowieść W. Istominej i J. Fiedorowej o współpracy centralnej biblioteki petersburskiej z biblioteką szkolną dla dzieci niepełnosprawnych, w której funkcjonują teraz materiały drukowane i multimedialne oraz jest sporo urządzeń odtwarzających. Podobno tak ukonstytuowana biblioteka radykalnie obniża lęki przed niepowodzeniem.

I na tym zamknąłbym rejestr wypowiedzi zarówno dobrych, jak też względnie godziwych. Cała reszta – połowa tomu – nie nadaje się do niczego.

Przede wszystkim dlatego, że to jest bełkot, niemożliwy do zrozumienia. Nikt temu nie postawił tamy na etapie werbalnym, a w wersji pisemnej – chyba nikt przed wydrukowaniem nie czytał. No i serwuje absolutne bzdety, niezależnie od tematyki, zarówno w relacjach o czytaniu z ekranu i o czytaniu rodzinnym, jak w zestawieniach czytania z wynikami w nauce. Oraz w refleksji, co w czytaniu wspierać. Wychodzi, że nic.

A już szczytem wszystkiego jest konstatacja, że redukcja stanu czytelnictwa może być oznaką wzrostu prestiżu czytania. Im mniej konsumentów sera, tym wyższy szacunek dla owiec i krów? Jakies granice głupoty powinny istnieć.

BARNAUŁ I BZDETY [*]

Strategii issledowanija informacionnyh resursow w kontekstie socjologiczeskoj paradigmy. Red. A. Kowalewa. Barnauł: Izdatielstwo Ałtajskowo Gosudarstwiennowo Uniwersiteta, 2020, 139 s. ISBN 978-5-7904-2420-5.

Barnauł (630 tys. mieszkańców) to miasto na Ałtaju, ok. 250 km od Nowosybirska, zatem zlokalizowane dalej niż daleko. W tym świetle pomysł utworzenia tam wyższej uczelni, żeby młodzież nie musiała pętać się po całym kraju, mógłby uchodzić za racjonalny. Z tym jednak, że na uniwersytet, oprócz czterech budynków i 27 drzew, powinno jeszcze złożyć się grono osób jako tako w problematyce zorientowanych, a takich tam najwyraźniej zabrakło. Z tego, co widać, uczelnia tamtejsza zwodzi młodych ludzi, skazując ich na niby-edukację, pozorowaną od początku do końca. Tego później odkręcić się nie da.

Utworzony tam kierunek studiów informacyjno-bibliotekarskich oraz komunikacyjnych wysilił się niedawno na autonomiczną publikację książki i muszę z przykrością powiedzieć, że takiego dziadostwa, jakie zaprezentowało sześcioro autorów (jeden już nie żyje), ze wsparciem dwóch recenzentek oraz jednej redaktorki, chyba jeszcze nigdy w życiu nie czytałem. To jest nieprawdopodobny bełkot, serwujący jakies idiotyczne sformułowania, w rodzaju *mechanizmów socjalno-kulturalnych*, *motywacji socjocentrycznych*, jak też *kolektywotwórczych*

oraz *humanistycznoindywidualnych* przesłanek. Po ludzku nie jest tam napisane prawie nic.

Takich zwrotów jest tam zatrzęsienie, wypada zatem domyślać się, że studenci wkuwają to wszystko na pamięć, niekoniecznie ze zrozumieniem. Natomiast w książce próbuje się uwikłać to w jakąś treść. Gdzie na dodatek na wielu stronach, w długich zestawieniach, są przywoływane liczne nazwiska rzekomych znawców, głównie rosyjskich, o których nikt nigdy nie słyszał. Zresztą bez cytowania ich opinii, sformułowań albo ustaleń. Więc to jest wszystko do pustego zapamiętania. Horror! Poza tą listą trafi się czasami w tekście ktoś taki jak M. McLuhan, ale też nie ma wytłumaczenia, po co i dlaczego.

W intencji całego tomu – pewności nie mam – być może mieściła się analiza treści informacyjnych, preferowanych wśród młodzieży i ku takim objaśnieniom zmierzały kolejne teksty, ale głowy nie dam. Ponieważ same wymagały objaśnień, bo biły rekordy nieczytelności oraz chaosu. Wszystkie rozgadane, bełkotliwe i niezrozumiałe.

Napisano otóż, że aktualnie rolę masowego transmitera informacji przejęły media, ale nie wiadomo, jakie i ani w kolejnych komentarzach, ani w sygnalizowanym sondażu, takiego powiązania nie ma. Jest tylko gołosłowne stwierdzenie, że w ZSRR telewizja nagminnie serwowała (ale czy skutecznie?) propagandowy program informacyjny, a teraz zamierzenia zredukowano do lansowania uczciwości oraz społecznej użyteczności postaw. No i co? Oraz skąd taka opinia?

Następnie pojawia się pseudonaukowy bełkot na temat impulsu rozwoju, którym podobno jest konflikt oraz symboliczny interakcjonizm. W tym witalizm, co – z inspiracji marksizmu – powiązано z przesłankami biopsychologicznymi. Ja nie upieram się, że to ma sens, a tam tak właśnie napisano. Należę do pokolenia, które przeszło to pranie mózgu na wszystkie możliwe strony, toteż wszystkim współautorom tej książki powiem: niech was diabli wezmą.

Jest jeszcze jedno powiązanie. Mianowicie materialnego aspektu egzystencji, czyli białka (!?), z aspektem niematerialnym, a więc duchowym. Gratulacje dla tych, którzy to rozumieją.

W książce napisano ponadto, że w ZSRR głównymi powinnościami bibliotekarstwa było wsparcie rozwoju osobowości oraz zachowanie dorobku kulturalnego. Zwłaszcza w kolejnych akcjach selekcyjnych? Na podpałkę słyżki wszak tysiące tytułów. A wątku rozwoju osobowości nie zauważyłem również. Obecnie podobno jest inaczej. Zaczęto bowiem wdrażać ideę powszechnej transmisji informacji. No i to doprowadziło do... regresu bibliotecznej działalności. Dlaczego – nie wyjaśniono.

Kolejne teksty skaczą sobie swobodnie z tematu na temat, bez koniecznej dyscypliny. Jest więc oto nawiązanie także do edukacji, która (zdaniem autorów) do 1960 r. była w ZSRR przestarzała. Dopiero po tej dacie nastąpiło podobno kształceniowe rozdwojenie: na zadania indywidualne (osobiste) oraz na zbiorowe. Ale na czym to polegało i jak wyglądała realizacja nie ma w tekście ani słowa. Oto więc jeszcze jeden zesłaniany slogan.

Tak jak i sugestia, żeby w kształceniu bieżącym stworzyć podstawy samowychowania oraz nastawić się na nową kulturę społeczną. Może to i słuszne, ale co właściwie miałyby to być? Kaskada słów absolutnie pustych. Tego po prostu nie da się czytać.

Jest także niby refleksyjny odskok w kierunku nauczania odbioru literatury pięknej, w której – jak napisano – należy doszukiwać się problemów ważnych (dla kogo?), a jeszcze bardziej: aspektów społecznych. Autorzy lansują czytanie powieści w ujęciu psychologiczno-socjologicznym (koszmarne są nawet te określenia), jak poradników psychoterapeutycznych, a biorą pod lupę prozę Szukszyna oraz Rasputina, bardzo ogólnie i w sensie dokumentalnym. Najwyraźniej nikt nie zauważył, że to przede wszystkim znakomita literatura.

Cały tom finalizuje sprawozdanie z badań (2018 r.) opinii uczennic i uczniów starszych klas szkół podstawowych na temat pracy, informacji o pracy oraz stosunku do różnych zawodów. Co zresztą bardzo trudno powiązać z wywodami poprzednimi.

Ale i sam sondaż jest zrealizowany po dyletancku. Przebadano raptem 240 osób, a na takie miasto to jest mniej niż nic. Żadnego doboru próby nie było. Przypadkiem liczby przepytanych dziewcząt oraz chłopców są zbieżne, zatem można byłoby sugerować, że miał miejsce dobór w trybie równych kwot – jest taki – ale potem żadnych wniosków według zróżnicowania płci nikt nie wyciągnął. Są natomiast różne inne zestawienia procentowo-liczbowe, jednak nie zgadzają się wzajemnie: to absolutny knot.

W hierarchii cenionych zawodów badani zdecydowanie preferowali lekarzy, policjantów (!?), w mniejszym stopniu nauczycieli oraz inżynierów i programistów. Za najważniejsze atrybuty pracy uznawali zaś dobre zarobki, stabilność zatrudnienia, jak też ciekawy zakres obowiązków. Największy wpływ na wybór zawodowych preferencji – to wszak jeszcze uczniowie – przypisywali sobie (57%) oraz rodzicom (33%), natomiast mediom niewielki. Ogólna panorama zatem, nie dość że w żadnym stopniu nie jest reprezentatywna, to na dodatek prezentuje się mętnie.

Jedni autorzy w tym tomie reprezentują Katedrę Relacji Społecznych i Reklamy (mizerna mizeria), a inni – Katedrę Bibliotekoznawstwa i Technologii Informatycznych (też nędza). Jakość obu jest więc porównywalna: kiepska. Mamy to nie szczęście w szerokim wymiarze, że lgną do nas miernoty. Należy się bronić!

Jacek Wojciechowski

Tekst wpłynął do Redakcji 20 listopada 2020 r.

POSIEDZENIE PREZYDIUM ZG SBP, 4 LUTEGO 2021 R.**1. Informacja o działalności ZG SBP**

Najważniejsze przedsięwzięcia, które miały miejsce w okresie grudzień 2020 – styczeń 2021 r.:

a) nominacja do nagrody dla SBP

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich zostało nominowane w plebiscycie Książka Roku 2020 w kategorii Fundacja/Stowarzyszenie Roku za podejmowanie działań na rzecz wspierania środowiska literackiego oraz czytelników w 2020 r., m.in. poprzez ogólnopolską akcję #NieZostawiamCzytelnika. Nominacja wiąże się z nagrodą pieniężną, jej wysokość uzależniona jest od wyników plebiscytu. Przewodnicząca SBP zaapelowała o rozpowszechnienie tej informacji wśród członków, głosowanie trwa do końca lutego 2021 r.

b) szkolenia

W omawianym okresie zorganizowano ponad 20 szkoleń online na platformie ClickMeeting, w tym dwa bezpłatne webinaria. Ponadto rozpoczął się nowy kurs online „Opracowanie formalne zbiorów bibliotecznych według aktualnych wskazań Biblioteki Narodowej”. Ze względu na duże zainteresowanie proponowanym kursem planowana jest jego kolejna edycja w listopadzie br. Rozpoczęto też nabór uczestników na kolejny kurs. Tym razem tematem jest MARC 21.

c) wnioski o granty

Złożono wniosek w programie Aktywni Obywatele – Fundusz Krajowy, finansowanym z tzw. funduszy norweskich i funduszy EOG (Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego). Tytuł wniosku – „Minimalizacja wykluczenia niepełnosprawnych poprzez dostępność usług bibliotek”. Wniosek został zaakceptowany pod względem formalnym.

Opracowano i złożono raporty z realizacji wszystkich zadań dofinansowanych w 2020 r.

MKDNIŚ po raz kolejny doceniło projekt Analiza Funkcjonowania Bibliotek i przyznało dofinansowanie na jego realizację. Podobnie pozytywnie został roz-

patrzony wniosek dotyczący wydawania miesięcznika „Poradnik Bibliotekarza”. Reszta złożonych wniosków nie została jeszcze rozpatrzona. Przewodnicząca SBP wystąpiła ponadto do MKDNIŚ z wnioskiem o sfinansowanie nagród w konkursie Bibliotekarz Roku 2020.

d) badanie efektywności bibliotek

W ramach realizacji projektu Analiza Funkcjonowania Bibliotek rozpoczęły się badania w bibliotekach publicznych (uruchomiono formularz do zbierania danych za 2020 r.). W planach na ten rok jest m.in. organizacja seminarium online nt. „Dane statystyczne, wskaźniki, standardy – jak badać efektywność działalności bibliotek” oraz opracowanie metodologii i narzędzi do badań wpływu bibliotek.

e) trwające konkursy:

- na plakat Tygodnia Bibliotek 2021,
- Bibliotekarz Roku 2020,
- Mistrz Promocji Czytelnictwa 2020,
- Nagroda Naukowa SBP im. Adama Łysakowskiego za 2020 r.,
- Nagroda Młodych BP im. prof. Marii Dembowskiej.

f) prace nad e-sklepem

Trwają prace nad nowym e-sklepem. Uruchomienie planowane jest na 15 marca 2021 r.

g) nowości wydawnicze

W omawianym okresie ukazało się pięć nowości Wydawnictwa Naukowego i Edukacyjnego SBP. Przewodnicząca SBP zwróciła szczególną uwagę na dwa tytuły:

Z biblioteką czy bez? Badanie nieużytkowników biblioteki (Wiesława Budrowska, Magdalena Paul, Aldona Zawalkiewicz, Marcin Żynda) oraz *Edward Potkowski Opuscula inedita. Prace niepublikowane* (Piotr Tańkowski)

h) nowa seria wydawnicza

Przy współpracy z Wydziałem Dziennikarstwa Informacji i Bibliologii UW powstaje nowa seria wydawnicza: „Komunikacja społeczna i media – teoria, metodologia, praktyka”. W roku 2021 planuje się wydanie dwóch tomów w tej serii.

i) Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa 2.0. na lata 2021-2025

W związku z ogłoszonymi konsultacjami publicznymi projektu uchwały Rady Ministrów w sprawie ustanowienia programu wieloletniego Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa 2.0. na lata 2021-2025. Przewodnicząca SBP zwróciła się z apelem o nadsyłanie uwag, które Stowarzyszenie zawrze w swojej opinii i prześle do ministerstwa.

j) działania wobec zamiaru likwidacji filii bibliotek pedagogicznych województwa łódzkiego

SBP podjęło działania wobec zamiaru likwidacji 18 filii bibliotek pedagogicznych województwa łódzkiego i skierowało w dniu 21 stycznia 2021 r. list do przedstawicieli władz samorządowych oraz Kuratorium Oświaty w Łodzi wyrażający sprzeciw wobec planowanych przez władze samorządowe działań. Z odpowiedzi przesłanej przez Marszałka Województwa wynika, że ostateczna decyzja dotycząca likwidacji placówek jeszcze nie zapadła.

k) sytuacja finansowa SBP

Sytuacja finansowa Stowarzyszenia jest trudna, ale stabilna. Zgodnie z Wytycznymi w sprawie ustalenia wysokości, sposobu oraz terminu wnoszenia składek człon-

kowskich przyjętymi uchwałą nr 3/2019 na konto Zarządu Głównego SBP przekazywana jest część składek członkowskich. Na kolejnym posiedzeniu ZG zostanie podjęta decyzja, na jaki cel środki te zostaną przeznaczone.

2. Ankieta dla członków SBP

Zespół w składzie: Barbara Budyńska, Krzysztof Dąbkowski, Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, Paweł Pioterek, Joanna Potęga, Marzena Przybysz, Aldona Zawalkiewicz zakończył badanie pilotażowe. Właściwe badanie planowane jest od 15 lutego do 19 marca 2021 r. Wyniki ankiety zostaną wykorzystane przy planowaniu kierunków działania SBP na najbliższe lata. Potrzebne jest sprawne współdziałanie wszystkich struktur SBP, aby dotrzeć do jak największej liczby członków. Do osób posiadających adres e-mail zostanie rozesłany link do elektronicznej wersji ankiety, osoby nieposługujące się pocztą elektroniczną będą mogły wypełnić ankietę w wersji tradycyjnej. Kluczowa jest więc weryfikacja i aktualizacja indywidualnych adresów członków SBP, tak aby link do ankiety trafiał do właściwej osoby. Biuro ZG SBP roześle pismo do struktur z prośbą o weryfikację adresów oraz upowszechnienie informacji o badaniu.

3. Prace zespołów (ds. statutu, strategii i programu działania)

Przewodnicząca SBP przypomniała, że Komisja ds. Statutu SBP oraz Komisja ds. Strategii i programu działania na lata 2021-2025 zostały powołane uchwałami w dn. 30 czerwca 2020 r. Przedstawiono harmonogram spotkań online członków zespołów na platformie ClickMeeting (22 lutego – Komisja ds. Statutu, 2 marca – Komisja ds. strategii i programu działania).

4. Przygotowania do Krajowego Zjazdu Delegatów SBP

Przewodnicząca SBP przedstawiła opinię prawną Spółki Prawniczej Leżański Pankiewicz dotyczącą możliwości przeprowadzenia w 2021 r. w Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich wyborów online, zarówno na poziomie kół, oddziałów i okręgów, jak i na poziomie Krajowego Zjazdu Delegatów. Wynika z niej, że na mocy obowiązujących przepisów wybory mogą odbyć się z wykorzystaniem środków komunikacji elektronicznej z zachowaniem tajności głosowania (wyjątek stanowią wybory na poziomie kół, gdzie Statut dopuszcza głosowanie jawne za zgodą wszystkich uczestniczących). Jednak ze względu na zapisy w Statucie SBP niedopuszczalna jest procedura przeprowadzenia wyborów do władz drogą korespondencyjną (wysyłanie kopert z kartami do głosowania i odsyłanie ich przez członków). W opinii zwrócono również uwagę na wprowadzony w drugiej połowie 2020 roku art. 10 ust. 1 f ustawy Prawo o stowarzyszeniach, który mówi, że jeśli kadencja władz upływa w okresie trwania stanu zagrożenia epidemicznego lub epidemii, to podlega ona przedłużeniu do czasu wyboru władz stowarzyszenia na nową kadencję, jednak nie dłużej niż do 60 dni od dnia odwołania stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii. Oznacza to, że nie ma obowiązku przeprowadzania wyboru nowych władz, albowiem te wybrane w poprzednich wyborach zachowują swój mandat w okresie wskazanym w przepisie.

Następnie dyrektor Biura ZG SBP Aldona Zawalkiewicz przedstawiła wyniki rozmów z firmą NASK zajmującą się m.in. tworzeniem narzędzi do głosowań online. Zakup narzędzia, z którego mogliby skorzystać wszyscy członkowie SBP (umożliwiający przeprowadzenie wyborów na wszystkich szczeblach) przekracza możliwości finansowe Stowarzyszenia.

Po krótkiej dyskusji uczestnicy wypełnili anonimową ankietę zawierającą dwa

punkty – Czy jesteś za organizacją wyborów online? Czy jesteś za przesunięciem wyborów? Wszyscy uprawnieni do głosowania opowiedzieli się za przesunięciem terminu wyborów i wydłużeniem obecnej kadencji.

Przewodnicząca SBP zapowiedziała zwołanie nadzwyczajnego posiedzenia członków Zarządu Głównego SBP w dn. 16 lutego br. Tematem spotkania będzie omówienie spraw dotyczących organizacji wyborów i Krajowego Zjazdu Delegatów w świetle opinii prawnej oraz podjęcie stosownych uchwał.

5. Sprawy różne

- Przewodnicząca SBP, po zasięgnięciu opinii członków ZG oraz redaktorów czasopism naukowych i pracowników naukowych współpracujących z Wydawnictwem Naukowym i Edukacyjnym SBP, przygotowała uwagi do projektu Rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki w sprawie programu „Rozwój czasopism naukowych” (15 stycznia 2021 r.).
- Przewodnicząca SBP zaapelowała o zakup i szeroką promocję publikacji Wydawnictwa Naukowego i Edukacyjnego SBP.
- Joanna Potęga zgłosiła chęć ufundowania przez Zarząd Okręgu SBP w Warszawie nagród w postaci voucherów na zakup książek wydanych przez SBP dla laureatów konkursu organizowanego w ramach akcji Wikipedii 1Lib1Ref. Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska przypomniała, że od roku 2018 autorem artykułów w „Bibliotekarzu” i „Poradniku Bibliotekarza” oferuje się wybór wybranej przez nich publikacji SBP. Zachęciła do podobnych działań w innych okręgach.

Posiedzenie Zarządu Głównego SBP, 16 lutego 2021 r.

Posiedzenie zostało zwołane w trybie nadzwyczajnym w celu omówienia spraw dotyczących organizacji wyborów i Krajowego Zjazdu Delegatów w świetle opinii prawnej oraz podjęcia stosownych uchwał.

Przewodnicząca SBP zreferowała dyskusję członków Prezydium ZG SBP, która miała miejsce podczas posiedzenia w dniu 4 lutego br., gdzie uczestnicy jednogłośnie opowiedzieli się za przedłużeniem kadencji. Zaprezentowała podstawy prawne możliwości przedłużenia kadencji władz Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich:

– Ustawę z dn. 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi (Dz. U. 2008, Nr 234, poz. 1570), gdzie zdefiniowane zostały m. in. pojęcia „stan epidemii” i „stan zagrożenia epidemicznego”;

– Ustawę z dn. 19 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19 (Dz. U. 2020 poz. 1086), w której art. 28 przywołuje Ustawę Prawo o stowarzyszeniach;

– Ustawę z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. 1989 nr 20, poz. 104 z późniejszymi zmianami).

Przewodnicząca SBP przedstawiła projekt uchwały Zarządu Głównego SBP w sprawie przedłużenia kadencji władz SBP w związku ze stanem epidemii. Zebrani zgłosili drobne uwagi i uzupełnienia. Przewodnicząca SBP zarządziła głosowanie w sprawie przedłużenia kadencji władz SBP do czasu zakończenia pandemii. Głosowanie odbyło się w formie anonimowej ankiety na platformie

ClickMeeting. Liczba osób głosujących za przedłużeniem kadencji: 13, liczba głosów przeciw przedłużeniu kadencji: 0.

Podsumowując spotkanie Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska zobowiązała się do uwzględnienia zgłoszonych uwag i przesłania poprawionej uchwały do członków Zarządu Głównego SBP. Zapowiedziała ponadto, że kolejnym działaniem będzie nowelizacja harmonogramu przygotowań do Krajowego Zjazdu Delegatów SBP.

Nagroda Młodych SBP im. prof. Marii Dembowskiej

Zarząd Główny Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich ogłosił kolejną edycję konkursu dla absolwentów bibliotekoznawstwa i informacji naukowej na najlepsze prace magisterskie Nagroda Młodych SBP im. Prof. Marii Dembowskiej. Jednym z celów konkursu jest promowanie najlepszych absolwentów bibliotekoznawstwa, informacji naukowej oraz dyscyplin pokrewnych.

W obecnej edycji konkursu, do Nagrody Młodych SBP mogą być zgłoszone prace obronione w latach akademickich 2018/2019 oraz 2019/2020.

Prace magisterskie można przesyłać do dnia 30 kwietnia 2021 r. w postaci papierowej na adres: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne SBP 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7 oraz w postaci elektronicznej na adres: wydawnictwo@sbp.pl.

Rozstrzygnięcie Konkursu nastąpi w czerwcu 2021 roku.

Nagroda Naukowa SBP im. Adama Łysakowskiego

Do 15 marca 2021 roku trwa przyjmowanie nominacji do Nagrody Naukowej SBP im. A. Łysakowskiego za 2020 rok. Nagroda ma na celu uhonorowanie twórców publikacji o dużym znaczeniu dla rozwoju teorii i praktyki bibliotekarstwa, informacji naukowej oraz dziedzin pokrewnych, wydanych w roku 2020. Nagroda przyznawana jest w czterech kategoriach:

- prace o charakterze teoretycznym, metodologicznym, źródłowym,
- prace o charakterze dokumentacyjno-informacyjnym,
- podręczniki akademickie,
- prace o charakterze praktyczno-wdrożeniowym.

Nagroda ma postać medalu i dyplomu.

Nominacje do Nagrody należy zgłaszać pocztą elektroniczną do Przewodniczącej Komisji: jadwigasadowska@o2.pl i do Biura Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich: biuro@sbp.pl.

Powołanie Sekcji Bibliotek Muzeów, Galerii i Instytucji Kultury przy Zarządzie Głównym SBP

15 grudnia 2020 r. uchwałą Zarządu Głównego SBP powołana została Sekcja Bibliotek Muzeów, Galerii i Instytucji Kultury. Podstawowymi celami działania Sekcji są:

1. Reprezentowanie i obrona interesów zawodowych bibliotekarzy, pracowników bibliotek muzeów, galerii i instytucji kultury, a także pracowników odpowiedzialnych za zbiory biblioteczne w ww. jednostkach.
2. Dążenie do włączenia zainteresowanych bibliotek muzeów, galerii i instytucji kultury do krajowej sieci bibliotecznej.

3. Wsparcie w dążeniu do uzyskania statusu biblioteki naukowej przez zainteresowane biblioteki muzeów, galerii i instytucji kultury.
4. Dążenie do uznania w muzeach wykształcenia bibliotekarskiego za kierunkowe i umożliwiające awans merytoryczny.
5. Promowanie i wzmacnianie kompetencji i rozwoju zawodowego bibliotekarzy muzealnych i pracowników bibliotek muzeów, galerii i instytucji kultury, a także pracowników odpowiedzialnych za zbiory biblioteczne poprzez konferencje, szkolenia, warsztaty, seminaria oraz publikacje.
6. Nawiązanie i rozwijanie regularnych i ścisłych kontaktów mających na celu wzajemne wspieranie się.
7. Wymiana wiedzy i doświadczeń pomiędzy pracownikami muzeów, galerii i instytucji kultury odpowiedzialnymi za zbiory biblioteczne.
8. Współpraca z instytucjami i organizacjami aktywnymi w dziedzinie kształtowania standardów pracy w bibliotekach oraz standardów opracowania zbiorów bibliotecznych.
9. Aktywne tworzenie i promowanie w kraju zawodu bibliotekarza muzealnego oraz profesjonalnych standardów pracy bibliotekarzy, pracowników bibliotek muzeów, galerii i instytucji kultury oraz pracowników odpowiedzialnych za zbiory biblioteczne.

Wybory do władz Sekcji odbyły się w ramach II Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej Bibliotekarzy i Pracowników Muzealnych „Bibliotekarz w muzeum. Praca – współpraca – wyzwanie”, zorganizowanej 25 września 2020 r. przez Muzeum Zamkowe w Malborku.

W skład Zarządu Sekcji weszły:

Katarzyna Żák-Caplot (przewodnicząca, Biblioteka Muzeum Warszawy)

Aleksandra Siuciak (wiceprzewodnicząca, Biblioteka Muzeum Zamkowego w Malborku)

Marta Kurzyńska (członek Zarządu, Biblioteka Muzeum Narodowego w Szczecinie)

Magdalena Skrejko (sekretarz, Biblioteka Muzeum Fotografii w Krakowie)
dr Sylwia Szarejko (skarbnik, Muzeum Pamięci Sybiru).

Zapraszamy do współpracy wszystkich bibliotekarzy i pracowników opiekujących się zbiorami bibliotecznymi w polskich muzeach, galeriach i instytucjach kultury. Kontakt: sekcja.bmgik@gmail.com.

SZKOLENIA SBP

Przez cały okres pandemii Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich realizuje kursy i szkolenia online, z wykorzystaniem platformy **ClickMeeting**. Rejestracja i szczegóły dostępne są na stronie <http://www.szkoleniadlabibliotekarzy.sbp.pl/>.

Kursy online:

- Opracowanie formalne zbiorów bibliotecznych według aktualnych wskazań Biblioteki Narodowej

Kurs ma na celu zapoznanie uczestników z wytycznymi Biblioteki Narodowej dotyczącymi opracowania różnych typów dokumentów bibliotecznych, ze szczególnym uwzględnieniem materiałów gromadzonych w bibliotekach szkolnych – podręczników, programów i materiałów dydaktycznych dla uczniów i nauczycieli, a także zbiorów na nowoczesnych nośnikach (e-booków, publikacji

w zdalnym dostępie itp). Zajęcia będą okazją do wspólnego ćwiczenia tworzenia opisów bibliograficznych, a także rozwiązania bieżących problemów dotyczących opracowania zbiorów bibliotecznych w pracy codziennej uczestników. Szkolenie nie będzie się odnosiło do wprowadzania danych bibliograficznych w jakimkolwiek systemie bibliotecznym, ze względu na wykorzystywanie przez biblioteki różnych systemów. Uczestnicy zapoznają się z uniwersalnym schematem opracowania zbiorów, który wykorzystuje się w każdym systemie. Kurs skierowany jest do osób, które mają podstawowe przygotowanie bibliotekarskie i ogólną znajomość występujących w opisie bibliograficznym stref.

Pierwsza edycja kursu odbywa się w miesiącach luty/marzec. Na kolejną zapraszamy w listopadzie 2021 roku.

- Format MARC 21

Kurs przeznaczony jest dla wszystkich, którzy planują rozpoczęcie katalogowania w Formacie MARC 21 lub zamierzają doszkolić się w zakresie jego stosowania. Uczestnicy kursu poznają pola, podpola i wskaźniki formatu MARC 21 oraz dowiedzą się, które z nich absolutnie muszą znaleźć się w opisie, a które są opcjonalne. Będą także mogli zobaczyć, w jaki sposób elementy formatu przekładają się na poszczególne strefy opisu bibliograficznego oraz jak pozwalają klasyfikować treść dokumentu. W trakcie ośmiu spotkań omówione i przećwiczone zostaną kolejne pola formatu z przykładami ich zastosowania, a materiały edukacyjne pomogą korzystać z MARC 21 w codziennej pracy bibliotekarskiej.

Kurs będzie realizowany od kwietnia do czerwca 2021 r.

W okresie styczeń – luty 2021 r. odbyły się następujące szkolenia:

- Podcast – jak od zera stworzyć ciekawy podcast?

Podcasty to nowe, ciekawe i proste w przygotowaniu narzędzie do promocji kultury. W trakcie szkolenia uczestnicy poznali platformę do podcastów, która zapewnia możliwość dotarcia do szerokiego grona słuchaczy w całej Polsce. Wszystkie możliwości platformy omówione zostały na konkretnych przykładach. Szkolenie prowadził Rafał Hetman – blogger, reporter.

- Jak ciekawie pisać o książkach w internecie? Pomysły i sposoby na udane teksty o książkach

W czasie szkolenia uczestnicy poznali sposoby na stworzenie ciekawego tekstu o książkach na potrzeby Internetu; dowiedzieli się, jakie materiały klikają się lepiej, a jakie gorzej, jakie formaty utrzymują uwagę, a jakie nie, a także poznali sposoby pisania recenzji i tekstów okołoksiążkowych (na przykładach tekstów z blogów i portali). Szkolenie prowadził Rafał Hetman.

- Udane spotkanie literackie. Jak ciekawie rozmawiać? Jak skutecznie promować? Jak je zorganizować w Internecie i w realu?

Dzięki szkoleniu uczestnicy dowiedzieli się:

- jak rozmawiać z pisarzami i pisarkami
 - jak zorganizować spotkanie autorskie w Internecie i tradycyjne spotkanie z publicznością,
 - jak kontaktować się z pisarzami i pisarkami oraz ich wydawcami w celu umówienia spotkania,
 - jak promować spotkanie, żeby przyszło na nie jak najwięcej osób.
- Szkolenie prowadził Rafał Hetman.

Tworzenie filmów na potrzeby Internetu – YouTube, Facebook, Instagram

W trakcie szkolenia uczestnicy poznali specyfikę tworzenia filmów do Internetu na trzech głównych platformach – YouTube, Facebooku i Instagramie, poznając różnice dotyczące publikacji filmów w tych mediach. Uczestnicy zapoznali się także ze sprzętem potrzebnym do kręcenia filmów – od najprostszego i najtańszego do bardziej zaawansowanego – kamer, aparatów, mikrofonów, statywów itp. W trzeciej części szkolenia zaprezentowano techniki kręcenia filmów do Internetu oraz proste sposoby na wykorzystanie najbliższego otoczenia jako studia. W ostatniej części omówiono narzędzia do montażu filmów – darmowe i płatne. Szkolenie prowadził Rafał Hetman.

- Niesztampowe metody pracy w bibliotece

Spotkania autorskie, kluby dyskusyjne i konkursy recytatorskie to za mało, by biblioteka była atrakcyjnym miejscem. W trakcie szkolenia uczestnicy zapoznali się z niestandardowymi metodami pracy z czytelnikiem, jak np. gamifikacja, book sprints, gniazda inspiracji i wiele innych nowoczesnych nurtów i metod. Efektem szkolenia było uzyskanie przez uczestników gotowych rozwiązań, które można zastosować w bibliotece. Szkolenie prowadził dr Marcin Karwowski – dyplomowany infobroker, coach i trener, naukowiec informatolog, dyrektor Biblioteki Publicznej w Kokoszkowach.

- Przygotowanie biblioteki na kontrolę i audyt zewnętrzny w zakresie kontroli zarządczej, ochrony danych osobowych i innych obszarów działalności

Celem szkolenia było przygotowanie kadry kierowniczej i pracowników biblioteki na kontrole związane z różnymi aspektami funkcjonowania instytucji oraz audyty zewnętrzne. Uczestnicy szkolenia dowiedzieli się m.in.: jakie kontrole i audyty zewnętrzne mogą być realizowane w bibliotekach, w jaki sposób realizować kontrolę zarządczą oraz ochronę danych osobowych, aby kontrole i audyty wypadły pozytywnie. W trakcie szkolenia przedstawione zostały najczęściej popełniane błędy w zakresie realizacji prawa pracy oraz prawa zamówień publicznych w bibliotekach. Podczas szkolenia realizowana była także część warsztatowa, która przybliżyła uczestnikom realizację kontroli i audytu zewnętrznego. Wszyscy uczestnicy otrzymali prezentację i inne materiały wykorzystywane podczas szkolenia w wersji elektronicznej. Szkolenie prowadził dr Łukasz Wojciechowski – specjalista w zakresie ochrony danych osobowych i kontroli zarządczej, adiunkt na Wydziale Administracji i Nauk Społecznych WSEI w Lublinie, przedsiębiorca i bloger (Statuo.pl).

- Realizacja ochrony danych osobowych w bibliotece zgodnie z przepisami RODO z uwzględnieniem najnowszych zmian legislacyjnych, wytycznych i dobrych praktyk

Celem szkolenia było podsumowanie dotychczasowych doświadczeń z funkcjonowania przepisów RODO w bibliotekach oraz omówienie i dostarczenie uczestnikom praktycznych rozwiązań w zakresie realizacji ochrony danych osobowych w bibliotekach. Uwzględnione zostały doświadczenia pierwszych dwóch lat po wprowadzeniu reformy systemu ochrony danych, w tym zmiany przepisów sektorowych w Polsce (m.in. w prawie pracy), najnowsze wytyczne Prezesa Urzędu Ochrony Danych Osobowych oraz dobre praktyki. Podczas szkolenia zostały omówione najczęściej popełniane błędy, również w kontekście kar nakładanych przez Prezesa UODO. Uczestnicy otrzymali precyzyjne wytyczne dotyczące

prowadzonej dokumentacji i realizowanych procedur, jak również wzory dokumentów w wersji elektronicznej. Szkolenie prowadził dr Łukasz Wojciechowski.

- RODO i kontrola zarządcza w okresie pandemii COVID-19 i po jej zakończeniu

Szkolenie stanowiło odpowiedź na liczne pytania dyrekcji i pracowników bibliotek dotyczące funkcjonowania w okresie pandemii COVID-19. Uczestnicy dowiedzieli się, w jaki sposób należy w okresie pandemii realizować przepisy RODO oraz przetwarzać dane osobowe pracowników i osób korzystających z biblioteki, a także na co zwrócić szczególną uwagę podczas pracy stacjonarnej i zdalnej. W drugiej części szkolenia – warsztatowej – omówiono i przećwiczone planowanie celów i analizę ryzyk związanych z pandemią COVID-19 na podstawie rzeczywistych sytuacji i problemów występujących w bibliotekach. Szkolenie prowadził dr Łukasz Wojciechowski.

- Książka w rozwijaniu kreatywności i przedsiębiorczości dzieci i młodzieży

Podczas szkolenia uczestnicy zapoznali się z najnowszą literaturą oraz metodami i formami pracy służącymi motywowaniu dzieci i młodzieży oraz kształtowaniu postaw i rozwijaniu ich samodzielności, innowacyjności i kreatywności. Słuchacze dowiedzieli się, jak kształtować u młodych ludzi motywację immanentną (autoteliczną), jak pogłębiać i wzmacniać ich pasję i zainteresowania. Szkolenie prowadziła dr Wanda Matras-Mastalerz – adiunkt w Instytucie Nauk o Informacji Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie, doktor nauk humanistycznych w dziedzinie literaturoznawstwa, Prezes Zarządu Polskiego Towarzystwa Biblioterapeutycznego we Wrocławiu.

- Biblioterapia w pracy z seniorami – (Seniorzy pełni zdrowia, mądrości i wigoru)

Celem szkolenia było dostarczenie inspiracji, wiedzy i umiejętności praktycznych z zakresu metod pracy z seniorami. Uczestnicy dowiedzieli się, jak rozwijać umiejętności samodzielnego prowadzenia zajęć z osobami w wieku dojrzałym. Poznali różne techniki pracy twórczej na bazie odpowiednio dobranej literatury oraz sposoby prowadzenia spotkań łączących pokolenia i rozwijających międzypokoleniową transmisję wartości. Program szkolenia obejmował także elementy stymulacji pamięci i rozwoju intelektu. Szkolenie prowadziła dr Wanda Matras-Mastalerz.

- Zdalna promocja książek – narzędzia i pomysły

Szkolenie dało uczestnikom możliwość odkrycia różnych form prezentacji zbiorów, które pasują do wizerunku biblioteki. W pierwszej części przedstawiono narzędzia, które można wykorzystać podczas tworzenia prezentacji multimedialnej, nieszablonowych grafik, filmików i podcastów czy organizowania wydarzeń online. W drugiej natomiast zaprezentowano formy promocji książek takie jak: recenzja, wyzwania czytelnicze, maratony, TBR, *wrap up* czy różnego rodzaju polecenia. Szkolenie prowadziła Beata Malentowicz – nauczyciel bibliotekarz w Dolnośląskiej Bibliotece Pedagogicznej we Wrocławiu, trener edukacji medialnej oraz pedagog z wieloletnim doświadczeniem w pracy z młodzieżą i dorosłymi.

- Sposób na wirtualne spotkanie z czytelnikami

Szkolenie miało charakter wirtualnego spaceru, podczas którego uczestnicy poznali różne formy aktywności online z czytelnikiem, zgłaszali własne pomysły

oraz poznali narzędzia internetowe do tworzenia multimedialnych projektów. Zdobyli także podstawową wiedzę w zakresie projektowania interaktywnych zadań angażujących czytelników dzięki wybranym narzędziom. Poznali programy wspierające wizualizację działań biblioteki oraz wzięli udział w aktywizujących i motywujących quizach. Szkolenie prowadziła Beata Malentowicz.

WYDAWNICTWO NAUKOWE I EDUKACYJNE SBP

Zgodnie z Komunikatem Ministra Edukacji i Nauki z dnia 9 lutego 2021 r., w wykazie czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych ujęte zostały czasopisma naukowe SBP: „Przegląd Biblioteczny” – 40 punktów (wzrost o 20 punktów w stosunku do ostatniej punktacji); „Zagadnienia Informacji Naukowej – Studia Informacyjne” – 20 punktów.

Nowości Wydawnictwa SBP:

- *Aplikacje mobilne w systemach informacyjnych* (Grzegorz Gmiterek)

Powszechny dostęp do szerokopasmowej transmisji danych za pomocą urządzeń mobilnych to współcześnie jeden z najważniejszych impulsów przeobrażeń kulturowych, społecznych i gospodarczych. Aplikacje mobilne odgrywają coraz większą rolę w życiu codziennym. Książka autorstwa Grzegorza Gmiterka kierowana jest przede wszystkim do osób zainteresowanych szeroko pojętą problematyką funkcjonowania systemów informacyjnych i wykorzystania w ich ramach urządzeń oraz aplikacji mobilnych. Jej potencjalnymi odbiorcami powinni być bibliolodzy i pracownicy bibliotek zainteresowani wykorzystaniem urządzeń i aplikacji mobilnych w ramach realizacji usług informacyjno-bibliotecznych.

- *Wiedza, gust, kompetencje. Kultura literacka, teatralna, czytelnicza cyfrowa we współczesnej bibliotece (na przykładzie województwa lubuskiego)* (Andrzej Buck, Monika Simonjetz, Dawid Kotlarek)

Kształtowanie kultury literackiej, teatralnej, czytelniczej i cyfrowej jest jednocześnie rozwijaniem kompetencji. Powodzenie w tym obszarze zależne jest jednak od wiedzy i współpracy pośredników inicjacji czytelniczej, teatralnej i cyfrowej. Przykłady przytoczone w niniejszej publikacji odwołują się do form i metod pracy z użytkownikiem. Wskazują potrzebę łączenia pracy bibliotecznej z innymi elementami oddziaływania społecznego. Wiedza, gust i kompetencje to składowe efektywnego porozumienia i komunikowania się z odbiorcami różnego typu przekazów, poprzez które biblioteki zaspokajają potrzeby w zakresie edukacji, doznań emocjonalnych i rozrywki, a przede kształcą umiejętność rozumienia i mądrego przetwarzania tekstów kultury.

- *Z biblioteką czy bez? Badanie nieużytkowników biblioteki* (Wiesława Budrowska, Magdalena Paul, Aldona Zawątkiewicz, Marcin Żynda)

Kim są nieużytkownicy biblioteki? Nieuchwytni, niewidzialni, a niekiedy może po prostu zapomniani? Dlaczego nie odwiedzają biblioteki? Czy czytają książki, a jeśli tak, to z jakich źródeł je pozyskują? Jaką część (według większości danych statystycznych rosnącą...) publiczności bibliotecznej – grupy docelowej, do której biblioteka kieruje swoje działania, stanowią? Jak dużym wyzwaniem jest dotarcie do nich i poznanie powodów „nieużytkowania”? „Z biblioteką czy

bez? Badanie nieużytkowników biblioteki”, publikacja odpowiadająca na powyższe pytania ma niezwykle praktyczny charakter. Prezentuje bardzo uniwersalne narzędzie badawcze, które może znaleźć zastosowanie w badaniach nieużytkowników wszystkich typów bibliotek. Inspiruje również do jego zastosowania i podjęcia próby przeprowadzenia badania, które może być ważnym krokiem w kierunku poszerzenia grona użytkowników biblioteki. Książka napisana jest przejrzystym i przystępnym językiem, a równocześnie zachowuje charakter pracy naukowej. „Naszpikowana” twardymi danymi, pochodzącymi z wielostronnych analiz, bogatym materiałem pogładowym, opisem realnych trudności w prowadzeniu badań oraz rzeczowymi próbami dociekania zaistniałego stanu rzeczy. Wypełnia widoczną lukę na krajowym rynku wydawniczym.

- *Nauka o informacji w okresie zmian. Rewolucja cyfrowa: infrastruktura, usługi, użytkownicy* (red. Barbara Sosińska-Kalata, Marcin Roszkowski, Zuzanna Wiorogórska)

Niniejsza książka zawiera wybór artykułów, które dotyczą wpływu rewolucji cyfrowej na współczesne społeczeństwo oraz funkcjonujące w nim jednostki i instytucje. Artykuły te są pisemną wersją referatów wygłoszonych na konferencji lub powstały już po jej zakończeniu jako rozwinięcie tematu, który autorzy przedstawili na konferencji. [...] Zebrane w książce artykuły zostały podzielone na trzy grupy: *Spoleczne aspekty rewolucji cyfrowej*, *Edukacja informacyjna – kompetencje informacyjne – kultura informacyjna* oraz *Technologie cyfrowe i nowe praktyki ich wykorzystania w usługach informacyjnych*. (ze Wstępu)

Edward Potkowski Opuscula inedita. Prace niepublikowane (red. Piotr Tafiłowski)

Na prezentowaną książkę składa się sześć niepublikowanych dotychczas w języku polskim tekstów Edwarda Potkowskiego z okresu 1980-2014. Zbiór ten może być interesujący dla czytelnika z kilku powodów. Pierwszym z nich jest trwała wartość merytoryczna ogłaszanych w nim po raz pierwszy prac. Obserwacje E. Potkowskiego są na tyle ciekawe, że nawet pomimo upływu czasu warto je zaprezentować szerszemu gronu czytelników, a jego idee wciąż zachowały świeżość i aktualność, nadal też stanowić mogą inspirację dla młodszych pokoleń historyków. Ponadto teksty te, pisane jasnym potoczystym stylem i przystępnym językiem, mające zatem także wartość popularyzatorską, pokazują profesora jako pracownika nauki z nieco innej, mniej znanej perspektywy: nie tylko jako historyka średniowiecznej książki i pisma, lecz także jako badacza dziejów wczesnej nowożytności, historii Polski, ideologii politycznej, a wreszcie uczonego zainteresowanego praktycznymi problemami bibliologii. Są to wciąż interesujące prace, tworzące zarazem ciekawy obraz Autora.

- *Regionalizm i tożsamość kulturowa. Winiarstwo a media* (red. Andrzej Buck, Przemysław Bartkowiak)

Odrodzenie lubuskiego winiarstwa jest faktem, który dociera nie tylko do świadomości mieszkańców całej Polski, ale także poza jej granice. Wina z licznych i coraz lepiej prosperujących lubuskich winnic mają już swoich fanów i koneserów. Mamy już polskie wino, które zachwyca gości i mieszkańców, budując markę województwa lubuskiego. Każda instytucja, zjawisko, wydarzenie ma swój wymiar medialny – żyje w mediach. Celem publikacji jest próba spojrzenia na tradycję i współczesność lubuskiego winiarstwa pod kątem szeroko pojmowanych mediów – od książki i prasy, poprzez radio, telewizję i wreszcie Internet.

Pragniemy podsumować minione trzydziestolecie, które było przełomowe także dla samych mediów, i spróbować nakreślić medialny obraz lubuskiego winiarstwa, jego główne wątki i przemiany.

- *Mobilna biblioteka* (red. nauk. Maja Wojciechowska)

Przekazywany Czytelnikom tom stanowi zbiór tekstów poświęconych nowym funkcjom, zadaniom, technikom i narzędziom pracy bibliotek. Przygotowany przez kadre naukową oraz kierowniczą, a także dynamicznie działających na co dzień pracowników bibliotek, pokazuje z różnych punktów widzenia zmiany zachodzące w tych placówkach i ich otoczeniu. Publikacja umożliwi szerokie spojrzenie na to, jak wielowymiarową instytucją może być współczesna biblioteka.

Opracowanie:

Aldona Zawatkiewicz, Małgorzata Dargiel-Kowalska

Tekst wpłynął do Redakcji 23 lutego 2021 r.

ŁUCJA MACIEJEWSKA
(1949-2020)

Nie umiera ten, kto pozostaje w sercu i pamięci tych, z którymi żył

20 października 2020 r. zmarła mgr inż. Łucja Maciejewska, zasłużony starszy kustosz dyplomowany w Bibliotece Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej, wieloletnia kierowniczk Oddziału Gromadzenia i Opracowania Wydawnictw Ciągłych (1980-1989 i 1991-2013), nauczyciel akademicki, wykładowca w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego.

Urodziła się 4 kwietnia 1949 r. w miejscowości Ujeździec, w rodzinie Józefy z domu Woźniak i Antoniego Maciejewskich. Miała dwóch braci Bogusława i Mirosława, syna Tomasza oraz wnuczkę Antoninę.

Naukę w pierwszej klasie rozpoczęła w Teratynie w woj. lubelskim. W 1958 r. cała rodzina przeniosła się do Namysłowa, gdzie Łucja ukończyła szkołę podstawową. Tam również uczęszczała do liceum ogólnokształcącego w latach 1963-1967 i zdała maturę. W latach 1967-1972 studiowała elektronikę na Wydziale Elektroniki Politechniki Wrocławskiej, którą ukończyła w 1972 r. uzyskując stopień magistra inżyniera. W latach 1972-1975 pracowała w Ośrodku Badawczo-Rozwojowym Elektroniki Próżniowej. Od kwietnia 1975 r. została zatrudniona w Bibliotece Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej na stanowisku dokumentalisty. Początkowo pracowała w Oddziale Rozpowszechniania Informacji, aktywnie uczestnicząc w tworzeniu nowatorskiego Systemu Selektywnej Dystrybucji Informacji, obsługującego zapytania informacyjne użytkowników z całego

kraju. System SDI, stale rozbudowywany i modyfikowany, stanowił duże przedsięwzięcie techniczno-organizacyjne w zakresie eksploatacji usługowych systemów zautomatyzowanych. Mgr inż. Łucja Maciejewska z powodzeniem wykorzystywała umiejętności zdobyte podczas studiów, odpowiadając za tworzenie profili dla użytkowników, m.in. z dziedziny elektroniki, cybernetyki, systemów komputerowych, telekomunikacji i fizyki, a także za przygotowanie procesu wyszukiwania informacji w bazach danych.

Umiejętność współpracy w zespole, sprawność w działaniu i zdolności organizacyjne w połączeniu z wielką pracowitością oraz szeroka wiedza zadecydowały o tym, że Dyrekcja Biblioteki Głównej zaproponowała mgr inż. Łucji Maciejewskiej kierowanie od 1 lutego 1980 r. Oddziałem Gromadzenia i Opracowania Wydawnictw Ciągłych, awansując kolejno na stanowiska: starszego bibliotekarza (18 stycznia 1983) i kustosa (20 lipca 1984). Łucja Maciejewska była jedną z osób przygotowujących założenia do wdrożenia zautomatyzowanego systemu opracowania czasopism SABI/OC. Pod jej kierunkiem utworzono bazę wydawnictw ciągłych gromadzonych przez biblioteki systemu bibliotecznego-informacyjnego Politechniki, którą następnie wykorzystano przy tworzeniu centralnego zautomatyzowanego katalogu czasopism PWr. Po zakupieniu przez Bibliotekę systemu Pentakta nadzorowała wdrożenie i eksploatację systemu SMAC – mikrofizowanie czasopism i wymiana mikrofilmów z innymi ośrodkami. Była odpowiedzialna za centralne gromadzenie i opracowanie czasopism naukowych dla Politechniki Wrocławskiej i ściśle współpracę z 27 bibliotekami działającymi w uczelnianym systemie bibliotecznego-informacyjnym. Pod jej kierunkiem prowadzone były prace porządkowania i aktualizowania zasobów czasopiśmienniczych w całym systemie bibliotecznym Uczelni.

Niezwykła sumienność i wnikliwość umożliwiła jej prowadzenie dokumentacji związanych z finansowaniem prenumeraty czasopism i baz danych z wielu różnych źródeł. Jako kierowniczka Oddziału, odpowiedzialnego za gromadzenie zbiorów przeszła kolejne zmiany zasad finansowania prenumeraty czasopism, na każdym etapie dokładając starań, aby zapewnić użytkownikowi jak najpełniejszy dostęp do źródeł, a równocześnie nie przekraczać możliwości finansowych Uczelni. W tych trudnych sytuacjach wykazywała duże umiejętności negocjowania i skutecznego pozyskiwania od władz wydziałów środków finansowych na zasoby informacyjne. Pod Jej kierownictwem został opracowany algorytm przydziału środków finansowych na zakup czasopism, wykorzystywanego przez władze Uczelni.

Od 1991 r. do 2014 r., z inicjatywy Łucji Maciejewskiej, był opracowywany i wydawany *Środowiskowy katalog czasopism zagranicznych prenumerowanych w bibliotekach Wrocławia*, będący ważnym źródłem informacji i istotnym narzędziem służącym koordynacji zakupów czasopism w środowisku wrocławskim. Oprócz wersji drukowanej katalogu powstała też baza komputerowa, corocznie aktualizowana i udostępniana w Internecie.

Mgr inż. Łucja Maciejewska od 2003 r. przygotowywała i uczestniczyła w skomplikowanej procedurze przetargowej zakupu czasopism i zagranicznych baz danych, negocjując dostawę wydawnictw na najkorzystniejszych dla Uczelni warunkach. Duże zaangażowanie w sprawy zawodowe i inwencja sprawiły, że Łucja Maciejewska podjęła nowe wyzwanie, jakim była organizacja dostępu

do elektronicznych źródeł informacji dla Uczelni, w szczególności do czasopism elektronicznych. W latach 2000-2014 była współtwórczynią i organizatorką ogólnopolskiego kursu Czasopisma Elektroniczne (późniejsza nazwa Elektroniczne Źródła Informacji).

Dzieliła się swoją wiedzą i doświadczeniem na forum ogólnopolskim uczestnicząc w licznych konferencjach, seminariach i spotkaniach poświęconych m.in. elektronicznym źródłom informacji oraz narzędziom informatycznym wspierającym działalność nowoczesnej biblioteki akademickiej.

Była autorką lub współautorką ponad 30 ważnych publikacji z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Jej trzy publikacje posiadają cytowania w renomowanej bazie Web of Science. Z powodzeniem prowadziła także zajęcia dydaktyczne w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego z przedmiotu „Czasopisma w bibliotece”.

W listopadzie 2001 r. pomyślnie zdała egzamin państwowy na bibliotekarza dyplomowanego przed komisją powołaną przez Ministra Edukacji Narodowej. W kwietniu 2002 r. awansowała na stanowisko kustosa dyplomowanego, a w czerwcu 2007 r. – starszego kustosa dyplomowanego.

W styczniu 2014 r. po reorganizacji struktury Biblioteki Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej, która weszła w skład Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej PWr., została Liderem Zespołu ds. Czasopism i Baz Danych. W październiku 2014 r. przeszła na emeryturę. Nie przestała być aktywna. Z wielkim zaangażowaniem kontynuowała działalność w stowarzyszeniu „Agrafka”, organizując ciekawe spotkania dla emerytowanych pracowników Biblioteki Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej.

Łucja Maciejewska była w pełni oddana swojej pracy, podziwiana za wiedzę, profesjonalizm oraz przedsiębiorczość. Była niekwestionowanym autorytetem w zawodzie. Jej takt, kultura osobista i wyrozumiałość oraz życzliwość zyskały powszechny szacunek i sympatię współpracowników. Za swoją działalność była wielokrotnie nagradzana przez JM Rektora Politechniki Wrocławskiej oraz Dyrektora Biblioteki. Uhonorowana Złotą Odznaką Politechniki Wrocławskiej i Srebrnym Krzyżem Zasługi. W 2009 r. odznaczona Złotym Medalem za Długoletnią Służbę.

Śmierć Łucji spowodowała pustkę w sercach wszystkich, którzy Ją znali. Odeszła wspiana koleżanka i przyjaciółka, niezwykła osoba, bardzo życzliwa, pogodna, otwarta na drugiego człowieka, ciesząca się wielkim autorytetem i szacunkiem.

Jesteśmy dumni, że była z nami i że mieliśmy szczęście oraz przywilej Ją znać i z Nią współpracować przez długie lata. Będzie nam Jej bardzo brakowało.

Zmarła 20 października 2020 r w wieku 71 lat. Została pochowana 28 października 2020 r. w grobowcu rodzinnym na cmentarzu komunalnym przy ul. Jana Pawła II w Namysłowie na Opolszczyźnie.

Marek Dubiński

Akta osobowe Łucji Maciejewskiej w zasobie Archiwum Politechniki Wrocławskiej

Dorobek naukowy mgr inż. Łucji Maciejewskiej

PUBLIKACJE NAUKOWE Z AFILIACJĄ AUTORA DO PWR

Referaty konferencyjne

1. Mirosław Garbacz, Łucja Maciejewska: *Dylematy opracowania czasopism: z doświadczeń Biblioteki Politechniki Wrocławskiej*. W: Dylematy opracowania: materiały z V ogólnopolskiej konferencji naukowej zorganizowanej przez Bibliotekę Główną Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, 18-20 września 2013 r. / pod red. Urszuli Ganakowskiej i Mirosławy Różyckiej. Szczecin 2014, s. 138-154, (Seria „Bibliotekarza Zachodniopomorskiego”; t. 13)
2. Łucja Maciejewska, Barbara Urbańczyk: *Udział Biblioteki Politechniki Wrocławskiej w krajowych inicjatywach tworzenia, dostępu i korzystania z elektronicznych źródeł informacji = Involvement of the Wrocław University of Technology Library in domestic initiatives of creating, granting access to and using e-information resources*. W: Biblioteki, informacja, książka [Dokument elektroniczny]: interdyscyplinarne badania i praktyka w 21. wieku: [XVI Międzynarodowa Konferencja Edukacyjna, Kraków, 7-8 czerwca 2010]. Kraków 2010, s. 414-424. (ePublikacje Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, ISSN 1896-3846; nr 7)
3. Łucja Maciejewska, Barbara Urbańczyk: *Czego oczekują użytkownicy biblioteki akademickiej w dobie informacji elektronicznej?*. W: Biblioteka: klucz do sukcesu użytkowników [Dokument elektroniczny]: XIV Międzynarodowa Środowiskowa Konferencja Naukowa, Kraków 2-3.06.2008. Kraków 2008, s. 42-52. (ePublikacje Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa; nr 5)
4. Łucja Maciejewska, Krzysztof Moskwa, Barbara Urbańczyk: *Czasopisma naukowe Open Access – model otwartego dostępu do wiedzy*. W: Open Access. Internet w bibliotekach. IV Konferencja EBIB [Dokument elektroniczny], Toruń, 7-8 grudnia 2007. Warszawa 2007, [15] s. (EBIB Elektroniczna Biblioteka. Materiały Konferencyjne; nr 18) (EBIB Elektroniczna Biblioteka) Lokalizacja elektroniczna: http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat18/maciejewska_moskwa_urbanczyk.php
5. Łucja Maciejewska, Barbara Urbańczyk: *Kształcenie użytkowników informacji elektronicznej – kursy ogólnopolskie organizowane przez Bibliotekę Politechniki Wrocławskiej*. W: e-włączenie czy e-wyobcowanie? e-inicjatywy bibliotek, archiwów, muzeów i uczelni w walce z alienacją społeczną w Polsce i na świecie. XII Międzynarodowa Środowiskowa Konferencja Naukowa [Dokument elektroniczny], Kraków, 5-6.06.2006. Kraków 2006, s. 54-61, (ePublikacje Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa; nr 2)
6. Łucja Maciejewska, Barbara Urbańczyk: *Nowe trendy w sposobach dostępu do elektronicznych źródeł informacji*. W: Komputerowe wspomaganie badań naukowych. [Materiały XII Krajowej Konferencji KOWBAN ,2005, Polanica Zdrój, 26-28 października 2005]. T. 12. Wrocław 2005, s. 25-30,
7. Łucja Maciejewska, Barbara Urbańczyk: *Publikacje z dziedziny kultury w wybranych źródłach informacyjnych dostępnych ze strony domowej Biblioteki Politechniki Wrocławskiej*. W: Informacja o obiektach kultury i internet. XI Międzynarodowa Środowiskowa Konferencja Naukowa [Dokument elektroniczny], Kraków, 6-7 czerwca 2005. Kraków 2005, s. 83-92. (ePublikacje Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa; nr 1).

8. Łucja Maciejewska, Henryk Szarski, Barbara Urbańczyk: *Dostęp do czasopism elektronicznych w krajach Unii*. W: Konferencja na temat: Polskie biblioteki akademickie w Unii Europejskiej. Materiały konferencyjne, Łódź, 23-25 czerwca 2004. Łódź 2004, s. 101-112.
9. Łucja Maciejewska, Barbara Urbańczyk: *Open Access jako alternatywna metoda dostępu do elektronicznych publikacji naukowych*. W: Komputerowe wspomaganie badań naukowych. XI Krajowa konferencja. XI KK KOWBAN ,2004, Wrocław-Polanica Zdrój, 27-29 październik 2004. Wrocław, cop. 2004, s. 223-228.
10. Łucja Maciejewska, Barbara Urbańczyk: *Czasopisma elektroniczne jako nowa forma zaspokajania potrzeb informacyjnych środowiska akademickiego*. W: Komputerowe wspomaganie badań naukowych. X Krajowa konferencja. X KK KOWBAN, 2003, Wrocław-Polanica Zdrój, 22-24 października 2003. Wrocław, cop. 2003, s. 433-438.
11. Łucja Maciejewska, Barbara Urbańczyk: *Baza „Czasopisma Zagraniczne w Bibliotekach Wrocławskich” jako efekt współpracy bibliotek naukowych w środowisku*. W: Udział bibliotek akademickich w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego w Polsce – potencjał, możliwości, potrzeby. Materiały z konferencji naukowej, Bydgoszcz-Klonowo, 15-17.V.2002. Bydgoszcz 2002, s. 187-199.
12. Łucja Maciejewska, Henryk Szarski, Barbara Urbańczyk: *Baza danych – Czasopisma Zagraniczne Wrocławia*. W: Problematyka czasopism a funkcje biblioteki akademickiej w procesie naukowo-dydaktycznym. Materiały konferencji naukowej, Dąbrówki k. Łańcuta, 26-28 maja 1999 / pod red. Wiesławy Bober. Rzeszów 1999, s. 103-116.

Rozdziały w książce

1. Łucja Maciejewska, Honorata Niemiec: Gromadzenie czasopism w Bibliotece Politechniki Wrocławskiej. W: Biblioteka Politechniki Wrocławskiej 1946-2011 – historia, działalność, organizacja / red. Henryk Szarski, Jadwiga Wojtczak. Wrocław 2011, s. 169-193.
(Z Problemów Bibliotek Naukowych Wrocławia; t. 9) Lokalizacja elektroniczna: <http://www.dbc.wroc.pl/publication/14819>
2. Łucja Maciejewska, Honorata Niemiec, Agnieszka Wolańska: *Model gromadzenia i udostępniania czasopism w bibliotece akademickiej uczelni technicznej = Acquisition and circulation model of the periodicals in a technical university library*. W: II Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych / red. Henryk Szarski, Danuta Dudziak. Wrocław 2010, s. 121-138.
(Z Problemów Bibliotek Naukowych Wrocławia; t. 8) Lokalizacja elektroniczna: <https://www.dbc.wroc.pl/publication/4203>
3. Łucja Maciejewska: *Zarządzanie czasopismami elektronicznymi w Bibliotece Politechniki Wrocławskiej*. W: Zarządzanie marketingowe biblioteką. Poznań: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, 2008, s. 125-133, 3 rys. ISBN: 978-83-7205-265-0
4. Łucja Maciejewska, Barbara Urbańczyk, Jolanta Wróbel: *Strona domowa biblioteki czy biblioteka wirtualna? Koncepcja, twórcy, zasoby, usługi, użytkownik*. W: Profesjonalna informacja w Internecie. Red. nauk. Maria Kocójowa. Kraków 2005, s. 193-198.

- (Materiały z Bibliotekoznawstwa i Informatyki Uniwersytetu Jagiellońskiego, ISSN 1505-9286; nr 16)
5. Łucja Maciejewska, Barbara Urbańczyk: *Kształtowanie pozytywnego i nowoczesnego wizerunku biblioteki akademickiej*. W: Public relations. Biblioteki, wydawnictwa, informacja naukowa, uczelnie. Red. nauk. Maria Kocójowa. Kraków cop. 2004, s. 112-120.
(Materiały z Bibliotekoznawstwa i Informatyki Uniwersytetu Jagiellońskiego, ISSN 1505-9286; nr 15)
 6. Łucja Maciejewska: *Optymalizacja współpracy środowisk bibliotekarskich w zakresie zakupu i udostępniania czasopism elektronicznych*. W: Elektroniczne publikacje w bibliotekach. Red. nauk. Maria Kocójowa. Kraków 2002, s. 185-192.
(Materiały Edukacyjne Bibliotekoznawstwa i Informatyki Uniwersytetu Jagiellońskiego, ISSN 1505-9286; nr 13)

Artykuły naukowe

1. Mirosław Garbacz, Łucja Maciejewska: *Kariera zawodowa w bibliotece szkoły wyższej = Professional career in a University Library*. Praktyka i Teoria Informatyki Naukowej i Technicznej. 2011, t. 19, nr 4, s. 40-49.
2. Łucja Maciejewska, Barbara Urbańczyk: *Użytkownik biblioteki akademickiej wobec oferty elektronicznych usług bibliotecznych*. Praktyka i Teoria Informatyki Naukowej i Technicznej. 2009, T. 17, nr 3, s. 18-31.
3. Łucja Maciejewska, Krzysztof Moskwa: *Konsorcja czasopism elektronicznych w środowisku akademickim*. Biuletyn EBIB [Dokument elektroniczny]. 2007, nr 3, s. [1-8].
Lokalizacja elektroniczna: http://www.ebib.info/2007/84/a.php?maciejewska_moskwa.
4. Łucja Maciejewska: *Czasopisma elektroniczne a konsorcja. Refleksje administratora serwisu e-czasopism*. Biuletyn EBIB [Dokument elektroniczny]. 2002, nr 7, s. [1-6].
Lokalizacja elektroniczna: <http://www.ebib.pl/2002/36/maciejewska.php>
5. Łucja Maciejewska, Barbara Urbańczyk: *Promocja i wykorzystanie czasopism elektronicznych: Z doświadczeń Biblioteki Głównej Politechniki Wrocławskiej*. Biuletyn EBIB [Dokument elektroniczny]. 2001, nr 1, s. 1-6.
Lokalizacja elektroniczna: http://www.ebib.pl/biuletyn-bib/19/a.php?maciejewska_urbanczyk.
6. Łucja Maciejewska, Barbara Urbańczyk, Henryk Szarski: *Potrzebne przetrwa, czyli X-lecie „Środowiskowego katalogu czasopism zagranicznych w bibliotekach Wrocławia”*. Bibliotekarz, 2000, nr 11, s. 13-16.
7. Łucja Maciejewska, Henryk Szarski: *Organizacja i funkcjonowanie systemu selektywnej dystrybucji informacji w krajowym systemie informacji SINTO – doświadczenia Politechniki Wrocławskiej*. Aktualne Problemy Informatyki i Dokumentacji, 1978, R. 23, nr 1, s. 21-26.

PUBLIKACJE POPULARNONAUKOWE

Książki

1. Krzysztof Moskwa, Barbara Urbańczyk, Łucja Maciejewska, Anna Klityńska, Anna Trill-Abramowicz, Agnieszka Wolańska: *Środowiskowy katalog czasopism zagranicznych prenumerowanych w bibliotekach Wrocławia i Opola w latach 1991-2005*. Wrocław 2005, 188 s.
2. Łucja Maciejewska, Anna Trill-Abramowicz, Barbara Urbańczyk, Renata Wester: *Środowiskowy katalog czasopism zagranicznych prenumerowanych w bibliotekach Wrocławia w latach 1991-2000*. Wrocław 2000, 200 s.
3. Łucja Maciejewska, Anna Trill-Abramowicz, Barbara Urbańczyk, Renata Wester: *Środowiskowy katalog czasopism zagranicznych prenumerowanych w bibliotekach Wrocławia w latach 1991-1999*. Wrocław 1999, 192 s.
4. Łucja Maciejewska, Barbara Urbańczyk, Renata Wester: *Środowiskowy katalog czasopism zagranicznych prenumerowanych w bibliotekach Wrocławia w latach 1991-1998*. Wrocław 1998, 188 s.

PRACE NIEPUBLIKOWANE Z AFILIACJĄ AUTORA DO PWR – RAPORTY

1. Łucja Maciejewska, Anna Trill-Abramowicz, Barbara Urbańczyk, Renata Wester: *Środowiskowy katalog czasopism zagranicznych. Wersja drukowana i komputerowa*. Raporty Bibl. Gł. OINT PWroc. 2000, Ser. SPR nr 252, 28 s.
2. Łucja Maciejewska, Barbara Urbańczyk: *Model matematyczny podziału dotacji na prenumeratę czasopism zagranicznych w Politechnice Wrocławskiej*. Raporty Bibl. Gł. OINT PWroc. 1997, Ser. SPR nr 227, 8 s..
3. Łucja Maciejewska, Henryk Szarski: *System selektywnej dystrybucji informacji w Politechnice Wrocławskiej w roku 1977*. Komunikaty Bibl. Gł. i OINT PWr. 1978, Ser. D nr 45, 32 s.
4. Łucja Maciejewska, Henryk Szarski, Łucja Talarczyk-Malcher: *System selektywnej dystrybucji informacji na Politechnice Wrocławskiej w latach 1974-1976*. Komunikaty Bibl. Gł. i OINT PWr. 1977, Ser. D nr 39, 70 s.

Marek Dubiński

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

„Przegląd Biblioteczny” drukuje materiały oryginalne i tylko takie, których autor nie zamierza opublikować w innych czasopismach lub pracach zbiorowych.

Teksty artykułów są recenzowane zgodnie z zasadami *double-blind peer review*. Każdy artykuł recenzowany jest przez dwóch recenzentów dobieranych spośród specjalistów problematyki w nim poruszanej, na podstawie jednolitego formularza. Podstawowymi kryteriami oceny artykułu są: zgodność tematu z profilem czasopisma, wartość merytoryczna tekstu, jego organizacja logiczna i forma językowa. O przyjęciu tekstu do publikacji autorzy informowani są w ciągu 6-10 tygodni od otrzymania go przez Redakcję.

Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” uprzejmie prosi autorów o przestrzeganie przedstawionych poniżej zasad przygotowania i przesyłania materiałów do publikacji.

1. ZASADY OGÓLNE

Teksty powinny być napisane w programie WORD w formacie RTF. Artykuł nie powinien przekraczać 36 000 znaków (ze spacjami), a recenzja, sprawozdanie itp. – 14 000 znaków (ze spacjami). Teksty należy nadsyłać w formie elektronicznej na adres e-mail redakcji: przeglad.biblioteczny@uw.edu.pl, ewentualnie na płycie CD/DVD wraz z jednym egzemplarzem wydruku na adres: Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego”, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Do każdego artykułu należy dołączyć **streszczenie autorskie** w języku polskim o objętości ok. 100 wyrazów (ok. 1000 znaków), słowa kluczowe oraz przekład tytułu artykułu i streszczenia na język angielski. **Streszczenie powinno zawierać następujące informacje: teza/cel artykułu, metody badań, najważniejsze wyniki, wnioski.**

Wydawnictwo SBP i Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” podpisała porozumienie z redakcją „The Central European Journal of Social Sciences and Humanities” (CEJSH) w sprawie elektronicznej publikacji streszczeń prac naukowych ukazujących się w „Przeglądzie Bibliotecznym”. Przedsięwzięcie to nie ma charakteru komercyjnego, a służyć ma popularyzacji polskiego dorobku naukowego. Jeśli Autor nadsyłał go do „PB” artykułu **nie wyraża zgody** na publikację jego abstraktu w CEJSH, prosimy o wyraźne określenie na piśmie swego stanowiska.

Autorzy artykułów proszeni są o przygotowanie odrębnej strony tytułowej, zawierającej tytuł artykułu, nazwisko autora oraz adres do korespondencji i *e-mail*. Zgodnie z zasadami przeciwdziałania zjawiskom *ghostwritingu* i *guest authorship*. Redakcja prosi również, aby na tej stronie ujawnione zostały nazwiska i afiliacje wszystkich osób, które przyczyniły się do powstania artykułu, ich rola i udział w przygotowaniu publikacji (kto jest autorem koncepcji, założeń, metod itp. wykorzystywanych w pracy zgłoszonej do druku; procentowy udział w przeprowadzonych badaniach i opracowaniu artykułu). Redakcja zobligowana jest do poinformowania, iż *ghostwriting* i *guest authorship* są przejawem nierzetelności naukowej, a wszelkie wykryte przypadki muszą być przez Redakcję demaskowane, włącznie z powiadomieniem odpowiednich podmiotów (instytucje zatrudniające autorów, towarzystwa nauko-

we, stowarzyszenia edytorów naukowych itp.). Redakcja prosi także o podanie informacji o źródłach finansowania publikacji, wkładzie instytucji naukowo-badawczych, stowarzyszeń i innych podmiotów (*financial disclosure*).

Na pierwszej stronie artykułu powinien być umieszczony jedynie tytuł oraz oświadczenie Autora/Autorów, że tekst przedstawiany redakcji „Przeglądu Bibliotecznego” nie był dotychczas opublikowany ani zgłoszony do publikacji w żadnym innym czasopiśmie. Jeśli tekst był prezentowany na konferencji, należy podać jej szczegółowe dane wraz z ewentualnymi informacjami o publikacji materiałów konferencyjnych. Jeśli artykuł jest częścią przygotowywanej do druku książki, należy podać jej dane oraz planowany termin publikacji. Zapewnienie anonimowości tekstów przekazywanych do recenzji wymaga, aby w tekście artykułu w żadnym miejscu nie była umieszczona informacja umożliwiająca identyfikację autora.

2. ZASADY SZCZEGÓŁOWE OPRACOWANIA ARTYKUŁU

Tekst artykułu powinien być podzielony na nienumerowane podrozdziały zapatrzone w tytuły. W pierwszej części zaleca się umieścić informacje wprowadzające w problematykę prezentowaną w artykule. W części ostatniej – wnioski końcowe i podsumowanie przedstawionych rozważań.

Tytuły czasopism, wystaw, konferencji, programów itp. powinny być zapisane w cudzysłowie; tytuły publikacji (książek, artykułów itp.) należy wyróżnić kursywą.

Materiały ilustracyjne (tabele, wykresy itp.) powinny być przygotowane w odcieniach szarości z zaznaczeniem ich miejsca w tekście; wszystkie ilustracje powinny mieć własną numerację oraz tytuły (dopasowany stopień pisma legendy danego rysunku czy wykresu [8 p. Arial]).

Przypisy powinny być umieszczone na dole strony i ponumerowane liczbami arabskimi; zaleca się ograniczenie liczby przypisów do niezbędnego minimum.

Przypisy bibliograficzne zastępuje się odesłaniem do bibliografii załącznikowej, którą należy opracować zgodnie z zasadami APA Style; odesłanie w tekście umieszcza się w nawiasie okrągłym wg poniższych zasad. Ogólne powołania na literaturę w tekście należy podawać w formie:

- odesłanie do jednego dzieła: (Kowalski, 1990) lub (*Biblioteki...*, 1976);
- odesłanie do kilku dzieł: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) lub (*Biblioteki...*, 1976; Jankowska & Majewski, 2004, Berners-Lee et al., 2001).

Odwołania do określonych stron cytowanych tekstów należy podawać w formie: (Iyer, 1995, p. 15) albo (Taradejna & Taradejna, 2004, s. 231-233) albo [Zybert, red., 2004, s. 18].

Opisy bibliograficzne wykorzystanych źródeł należy umieścić na końcu tekstu w bibliografii załącznikowej w układzie alfabetycznym autorów. Prace zbiorowe należy umieszczać pod nazwiskiem redaktora. Jeśli brak w źródle nazwy autora lub redaktora pracy zbiorowej, na pierwszym miejscu umieszcza się tytuł. W opisy dzieł wydanych za granicą obowiązuje pisownia stron, numerów, skrótów w języku tekstu (np. „W” w języku polskim „In” w języku angielskim, „s.” w języku polskim „p.” w języku angielskim). Opisy prac tego samego autora powinny być uporządkowane według chronologii występującej, a w każdym z nich należy

powtórzyć nazwisko i imię (imiona) autora. Prace tego samego autora opublikowane w tym samym roku należy oznaczać wg zasady: Dembowska, Maria (1976a)..., Dembowska, Maria (1976b)..., itd. Przykłady redagowania opisów bibliograficznych przedstawiono poniżej.

KSIĄŻKA

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

PRACA ZBIOROWA

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego: informator (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings : ten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

ARTYKUŁ W CZASOPIŚMIE

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

ARTYKUŁ W PRACY ZBIOROWEJ

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's : Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

ARTYKUŁ W CZASOPISIE ELEKTRONICZNYM

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>.

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3 [dostęp: 11.12.2001]. Dostępny w WWW: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>.

Głapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [dostęp: 11.03.2003]. Dostępny w WWW: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>>.

DOKUMENT Z WITRYNY INSTYTUCJI, ORGANIZACJI LUB OSOBY PRYWATNEJ

APA (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]. American Psychological Association [dostęp: 25.01.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>.

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [dostęp: 25.11.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>>.

MENiS (2004). *PISA 2003 – Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [dostęp: 14.12.2004]. Dostępny w WWW: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>.

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>> .

US NLM (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/umlsmain.html>>.

Po przyjęciu artykułu do druku autorzy proszeni są o przesłanie swojej fotografii o dobrej rozdzielczości (elektronicznie, w formie pliku JPG lub TIF, ewentualnie pocztą, w formie odbitki o dobrej jakości) oraz krótkiej informacji biograficznej (do 70 słów), która powinna zawierać następujące elementy: tytuł/stopień naukowy lub zawodowy autora, aktualne miejsce pracy i zajmowane stanowisko; specjalności naukowe lub zawodowe, najważniejsze publikacje (maks. 3).

Redakcja nie przyjmuje tekstów, które nie są opracowane zgodnie z powyższymi wskazówkami i zastrzega sobie prawo skracania tekstów oraz wprowadzania zmian w uzgodnieniu z Autorem. Redakcja nie zwraca przesłanych materiałów.

GUIDELINES FOR AUTHORS

The editors of „Library Review” accept only manuscripts that have not been published before and are not planned to be published in other journals or collective works.

Papers are reviewed through a double-blind peer review process. Each paper is reviewed with a standard review form filled in by two referees selected from professionals with expertise in appropriate domain. The reviewers use the following evaluation criteria: compatibility of the subject discussed with the journal profile, scientific merit, appropriate text arrangement and correct language use.

The editors of „Library Review” kindly requests Authors to follow the journal guidelines while preparing and sending papers for publication.

1. GENERAL GUIDELINES

Papers should be submitted as RTF (Rich Text Format) files with maximum of 36,000 characters including spaces per paper and 14,000 characters including spaces per review, report, etc. Papers saved as RTF files should be sent by e-mail to: przeglad.biblioteczny@uw.edu.pl. Files saved on CD or DVD together with one printed copy of the paper may also be mailed to: Redakcja Przeglądu Bibliotecznego, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Each paper should be accompanied by keywords and an abstract maximum 100 words/1000 characters long **prepared by the author. The abstract should present a thesis/objective of the paper, research methods applied, most important results and conclusions.**

Wydawnictwo SBP (Polish Librarians Association Publishing House) and the editors of “Library Review” have signed an agreement with the editors of “The Central European Journal of Social Sciences and Humanities” (CEJSH) concerning electronic publishing of abstracts of papers published in “Library Review”. This agreement is non-commercial and focused on the promotion of Polish scientific achievements. The Authors of papers sent to “Library Review” who do not give their consent to the publication of their abstracts in CEJSH are kindly asked to express their view in written form.

Authors are expected to prepare a separate title page including the title of the paper, the Author’s name, mailing and e-mail address. Furthermore, in compliance with the policy against ghostwriting and guest authorship Authors are requested to reveal names and affiliations of all persons who contributed to the paper and the extent of their contribution (the author of the concept, assumptions, methods, etc. used in the submitted manuscript; the percentage of the author’s contribution to the research and the paper preparation). **Ghostwriting and guest authorship** are the mark of scientific dishonesty and all their occurrences have to be brought to public attention by the editors even if appropriate institutions need to be informed (institutions employing authors, scientific associations, associations of scientific editors, etc.) Authors are also requested to describe sources of founding that have supported the work and the financial involvement of research institutes, associations and other entities (financial disclosure).

First page of the submitted paper should include only the title and Authors' statement that the text presented to "Library Review" has neither been published nor considered for publication in any other journal. If the paper was presented at a scientific meeting, Authors should provide detailed information about the event and the conference proceedings. If the paper is planned as a part of a book, Authors should provide its metadata and planned publishing date. In order to ensure the anonymity of the review process, Authors are asked not to place any information in the text that could be used to identify the author.

2. DETAILED GUIDELINES FOR PAPER PREPARATION

The text should be organized into unnumbered subtitled sections. It should start with an introductory overview and end with conclusions and the summary of the discussion.

Titles of journals, exhibitions, conferences, programs, etc. should be put in double quotation marks; titles of publications (books, journal papers, etc.) should be italicized.

Illustrative content (tables, graphs, etc.) should be saved as greyscale or black-white pictures and their place within the text should be clearly marked; all illustrations should be numbered and entitled.

Footnotes should be placed at the bottom of appropriate pages and numbered with Arabic numerals; it is recommended to limit the number of footnotes to the most indispensable ones.

Bibliographic footnotes should be replaced with references to the end-of-work bibliography prepared according to APA Style; references within the body of the paper should be placed in brackets according to the rules provided below. General references to literature within the body of the paper should be formed as follows:

- the reference to one work: (Kowalski, 1990) or (*Biblioteki...*, 1976);
- the reference to several works: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) or (*Biblioteki...*, 1976; Jankowska & Majewski, 2004, Berners-Lee et al., 2001).

The references to the specified pages of publications cited in the text should be written as follows: (Iyer, 1995, p. 15) or (Taradejna & Taradejna, 2004, pp. 231-233).

Bibliographic descriptions of the sources cited in the paper should be placed in the end of the text as a bibliography ordered alphabetically by authors. Collective works should be ordered by the name of the editor. If the work lacks the name of the author or the editor, it should be ordered by title. The descriptions of foreign publications should include page numbering, numbers and abbreviations in the language of the text (e.g. "W" in Polish "In" in English, "s." in Polish "p." in English). The descriptions of several works by the same author should be ordered by the year of publication, ascending, and each of these descriptions should include the last and first name of the author. Several works of the same author published in the same year should be additionally marked with letters added to the year of publication, e.g. Dembowska, Maria (1976a)..., Dembowska, Maria (1976b)..., etc. See below the examples of correct bibliographic descriptions.

BOOKS

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

COLLECTIVE WORKS

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego: informator (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings : ten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

JOURNAL PAPERS

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

PAPERS IN COLLECTIVE WORKS

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's : Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

ELECTRONIC JOURNAL PAPERS

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>.

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3 [dostęp: 11.12.2001]. Dostępny w WWW: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>.

Glapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [dostęp: 11.03.2003]. Dostępny w WWW: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>>.

DOCUMENT FROM THE WEBSITE OF AN INSTITUTION, ORGANIZATION OR INDIVIDUAL

APA (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]. American Psychological Association [dostęp: 25.01.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>.

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [dostęp: 25.11.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>>.

MENiS (2004). *PISA 2003 – Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [dostęp: 14.12.2004]. Dostępny w WWW: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>.

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>> .

US NLM (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/umlsmain.html>>.

When the paper is accepted for publication, the Authors are asked to send in their high resolution photographs (by e-mail, as JPG or TIF files, or by regular mail, as high resolution printouts) and short biographical notes of maximum 70 words which should include the Authors' scientific/professional titles, current employers and positions occupied, scientific/professional specializations and most important publications (max. 3).

The editors do not accept texts which do not follow the guidelines listed above and stipulate the right to reduce texts and introduce changes accepted by the authors. The editors do not return materials sent to "Library Review".

Otwarte Zasoby w Repozytorium Cyfrowym Instytutów Naukowych (OZwRCIN)

Umowa nr POPC.02.03.01-00-0029/17-00

Biblioteka Instytutu Biologii Doświadczalnej PAN rozpoczęła 1 sierpnia 2018 r. realizację projektu „Otwarte Zasoby w Repozytorium Cyfrowym Instytutów Naukowych” (OZ w RCIN).

Jego realizacja przewidziana jest na okres trzech lat. Projekt uzyskał dofinansowanie i realizowany będzie w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa, e-administracja i otwarty rząd, działanie 2.3 Cyfrowa dostępność i użyteczność informacji sektora publicznego, 2.3.1 Cyfrowe udostępnienie informacji sektora publicznego ze źródeł administracyjnych i zasobów nauki (typ projektu: cyfrowe udostępnienie zasobów nauki)”. Umowa nr POPC.02.03.01-00-0029/17-00.

Projekt realizowany będzie w okresie od 1 sierpnia 2018 r. do 31 lipca 2021 r. przez Konsorcjum 16 instytutów naukowych reprezentujących różne dziedziny wiedzy – zarówno nauki ścisłe, przyrodnicze, medyczne, jak i humanistyczne. Partnerem wiodącym jest Instytut Matematyczny PAN w Warszawie.

Celem Projektu jest cyfrowe udostępnienie informacji sektora publicznego pochodzących z zasobów Partnerów (jednostek naukowych). Nastąpi to poprzez udostępnienie na wolnych licencjach lub w domenie publicznej ponad 146 000 nowych zasobów oraz rozbudowę funkcjonalności oraz e-dojrzałości platformy Repozytorium Cyfrowego Instytutów Naukowych (RCIN).

Dzięki powiązaniu z Cyfrową Biblioteką Unii Europejskiej „Europeana” materiały zamieszczone w Repozytorium będą dostępne poprzez Internet na całym świecie. Istnieje tam możliwość wyszukiwania wg. autorów, tytułu, słów kluczowych, haseł przedmiotowych itp. z takich dyscyplin naukowych jak: nauki przyrodnicze, medyczne, humanistyczne, techniczne, matematyczne itp., które są wiodące w skali kraju. Pozycje w OZwRCIN zamieszczane będą sukcesywnie przez okres 3 lat.

Biblioteka Instytutu Biologii Doświadczalnej im. Marcelego Nenckiego PAN zdigitalizuje: publikacje profesora Marcelego Nenckiego, stare druki, druki z XIX i pierwszej połowy XX wieku oraz czasopisma XIX–XX wieczne. Łącznie ok. 1300 pozycji.

Repozytorium Cyfrowe Instytutów Naukowych będzie ogólnodostępną platformą do cyfrowych zbiorów zarówno dla środowiska naukowców, pracowników gospodarki, pracowników informacji naukowej, ale też uczniów, studentów i innych zainteresowanych.

Szkolenia online

9 kwietnia minie rok odkąd przenieśliśmy ofertę szkoleniową w środowisko wirtualne. Od tego czasu lista szkoleń nie tylko znacznie się wydłużyła, ale i uległa pewnym modyfikacjom*.

Wybrane z oferty:

- 1. Podstawowe działania zapewniające bezpieczeństwo biblioteki w cyberprze-strzeni i sposoby zapobiegania zagrożeniom**
Szkolenie daje odpowiedź na pytanie co zrobić w sytuacji kiedy nastąpi kradzież danych osobowych pracowników i czytelników bibliotek i ich późniejsze wykorzystanie do autoryzowania przestępstw.
- 2. Podcast – jak od zera stworzyć ciekawy podcast?**
Szkolenie przynosi bibliotekarzom teoretyczną i praktyczną wiedzę umożliwiającą tworzenie podcastów.
- 3. Biblioterapia w pracy z osobami w trakcie życiowej zmiany**
W trakcie szkolenia uczestnicy dowiadują się m.in. jak pracować z czytelnikiem potrzebującym wsparcia i jak umacniać w nim odporność psychiczną.
- 4. Zdalna promocja książek – narzędzia i pomysły**
Uczestnicy poznają różne formy prezentacji książek i tworzenia komunikatów promocyjnych.

* Szkolenia SBP dla bibliotekarzy [online] [dostęp: 20.03.2021]. Dotępny w WWW: <http://www.szkoleniadlabibliotekarzy.sbp.pl/>

